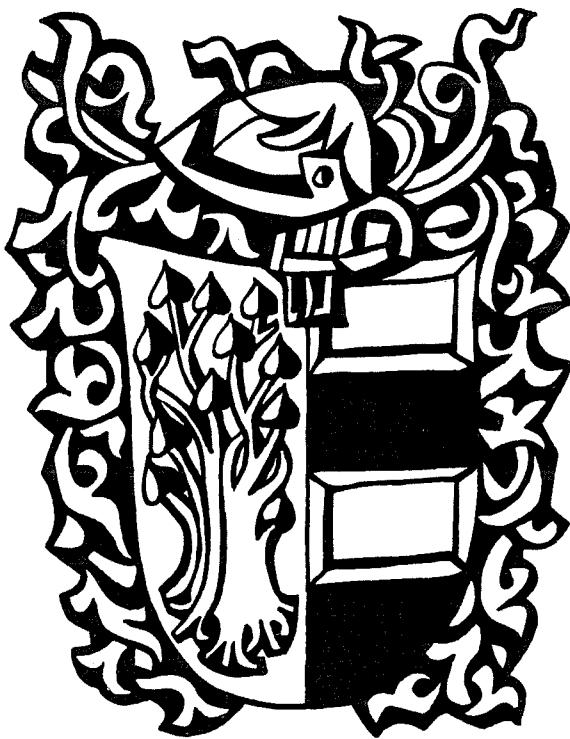

ZÁVODNÍ KLUB ROH
KRÁLOVOPOLSKÉ STROJÍRNY
BRNO

I
n
F
O
R
M
A
C
E

GENEALOGICKÉ
A HERALDICKE

—
1
—
1985

Z ČINNOSTI KLUBU

Český šlechtický kříž.

Při volbě tématu i autora přednášky, která se uskutečnila dne 20.11.1984, měl výbor mimořádně šťastnou ruku. Protagonistou totiž byl Václav Měřička, předseda České společnosti přátel drobné plastiky, poslanec České národní rady, ale především známý falerista, sběratel a odborník světového významu. Rekordní počet posluchačů byl od prvních minut stržen živým a bezprostředním projevem V. Měřičky, jehož přednáška - ač na vysoké odborné úrovni - zůstala srozumitelná i laikům.

Náš host podrobně rozebral politické a vojenské události v Evropě v letech 1812-1814 a okolnosti, které vedly ke vzniku nejvzácnějšího českého vyznamenání. Z původně udělených 38 českých šlechtických křížů členům tzv. Nobelgardy císaře Františka I., je dnes známo jen 7 dochovaných exemplářů. V. Měřička se nevyhnul ani dalším vojenským a občanským vyznamenáním té doby a dokázal udržet soustředěný zájem účastníků přednášky po celou dobu. Ti také měli jedinečnou a neopakovatelnou příležitost prohlédnout si bohatou fotodokumentaci, ukázky z autorových cizojazyčných prací a zejména skutečné rády a vyznamenání z let 1812-1814. Největší pozornost samozřejmě poučal světový unikát - jeden ze čtyř dochovaných exemplářů českého šlechtického kříže na našem území - pocházející z majetku staré české rodiny Dačických z Heslova.

Neformální přátelské posezení v užším kroužku pak zavřelo večer, který můžeme bezesporu označit za nejzdařilejší akci klubu v roce 1984.

H.

Genealogie a heraldika ve vlastivědném bádání.

V pátek 14. prosince 1984 se v královopolském Besedním domě sešlo přes 50 účastníků 9. konference vlastivědných kroužků Jihomoravského kraje, věnované tentokrát uplatnění genealogie a heraldiky ve vlastivědném bádání. Konferenci uspořádala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně spolu s Genealogickým a heraldickým klubem Domu kultury ROH Královopolské strojírny v Brně.

V programu konference, který byl otiskněn v GHI č. 3/84, došlo jen k nepatrným změnám. Úvodní slovo přednesl PhDr. Jan Skutil, CSc., který také jednání konference řídil. V zastoupení ředitelky Domu kultury účastníky přivítala Dr. L. Sedláčková a seznámila je s rozsáhlou činností Domu kultury a jeho zájmových kroužků.

V dalších referátech přednášející pak seznámili přítomné s výsledky své badatelské práce, informovali o publikační činnosti nebo upozornili na problémy, kterým by bylo třeba věnovat pozornost. Takto podnětný byl hned první referát PhDr. F. Zřídkaveselého, který se kriticky vyslovil ke skutečnosti, že vlastivědné bádání poněkud opomíjí nejnovější dobu, např. dějiny odboje nebo dějiny průmyslových závodů, ačkoli je zde možno využít svědectví dosud žijících pamětníků. Připomněl význam genealogie např. pro ověřování správného znění osobních jmen nebo při sledování rodů s tradicí určitých povolání.

Další přednášející PhDr. A. B. Král, CSc. seznámil účastníky konference s výsledky soupisu heraldických náhrobníků, který byl prováděn jako součást inventarizace nemovitých kulturních památek na okrese Brno-venkov. Poutavě vyličil zejména okolnosti zkoumání náhrobníku muže s vousem v Židlochovicích, který byl identifikován na základě výsledků zkoumání žerotínské hrobky jako první známý portrét Jana Diviše ze Žerotína. Nové poznatky budou publikovány ve sborníku Jižní Morava a v Genealogických a heraldických informacích.

Souvislostem vlastivědy a literární vědy se věnoval PhDr. Jiří Hájek. Poukázal na možnosti, kde vlastivěda a genealogie může pomoci literární vědě. V druhé části příspěvku upozornil na genealogické prameny v pozůstalostech spisovatelů, které uchovává literární oddělení Moravského muzea v Brně.

PhDr. Jan Skutil se zabýval otázkou, zda názvy lokalit v prazemědelských oblastech Moravy a Slezska mohou přispět k poznání prosopografie vládnoucí vrstvy a tím i jejich genealogii. Objasnil původ nejstarších moravských slezských etnonym a patronymií a poukázal i na úskalí, která se mohou vyskytnout.

O heraldických památkách na středověkých a raně novověkých archeologických nálezech hovořil PhDr. Zdeněk Měřínský. Seznámil přítomné s druhy heraldických památek, s nimiž se při práci setkává archeolog. Charakterizoval kachle s heraldickými motivy, náhrobníky, předměty se značkami a pečetidla. K tomu uvedl i nejdůležitější archeologickou literaturu týkající se zpracování naznačených heraldických památek.

PhDr. Tomáš Krejčík zhodnotil výtvarnou stránku erbovních privilegií jihomoravských měst a městeček v kontextu středoevropského heraldického umění.

V dalším příspěvku JUDr. Jiří L. Bílý rozebral po právně historické a heraldické stránce erbovní soubor v dominikánské křížové chodbě Nové radnice v Brně. Ukázal též, jak heraldické bádání může přispět k upřesnění umělecko-historických úvah.

PhDr. Erich Ševčík přednesl stručné resumé svého příspěvku, který se týkal heraldických námětů na pečetích a mincích těšínských Piastovců.

V souvislosti s připravovaným českým vydáním vlastivědného díla dr. Wankla o moravském krasu upozornil PhDr. Vratislav Grolich na pasáže dotýkající se heraldiky a genealogie.

Další obsáhlý příspěvek Jiřího Hanáčka se týkal nobilitací brněnských měšťanů za zásluhy při švédském obléžení Brna. Přítomní měli možnost se seznámit s kresbami znaků,

ukázkami pečetí, erbovních miniatur a náhrobníků. Práce vyjde v Heraldické ročence pobočky Heraldika ČNS Praha.

PhDr. Karel Müller seznámil přítomné s prameny ke genealogii a heraldice shromážděnými ve Státním oblastním archivu v Opavě a na jeho dalším pracovišti v Olomouci.

Poslední v pořadí, nikoli však významem, byl referát Ladislava Šebestíka o vývoji znaku městečka Modřic u Brna. Autor vyslovil předpoklad o právní motivaci užitého symbolu. Dub ve znaku vyjadřoval právo zdejších obyvatel svobodně sbírat žaludy a bukvice, za což vrchnosti odváděli zvláštní plat, tzv. žaludné (Eichengeld). V této souvislosti poukázal na daleko pozdější přisouzení dubu jako symbolu germánským národů a stejně tak lípy slovanským národům.

Po společném obědě byl přečten pozdravný telegram doc. dr. Ivana Hlaváčka, CSc. z Univerzity Karlovy a poté se rozpravidla diskuse, v níž bylo vysloveno několik poznámek k předneseným referátům a informace o publikací činnosti. O své činnosti referovali i zástupci vlastivědných kroužků z Boskovic, Žarošic, Ostrožské Nové Vsi a Velkých Opatovic. Byly nastíněny možnosti spolupráce genealogů, heraldiků a vlastivědných pracovníků např. objasnění působení na Moravě básníka hr. Strachwitz. Bylo vzpomenuto památky nedávno zesnulého prof. Zlálama a jeho genealogických prací, které zůstaly v rukopise. Další část jednání se týkala genealogie a vystěhovalectví v minulém století do USA. Ing. Karel Dvořák podal stručnou informaci o genealogických pondělcích pořádaných naším klubem.

Jednání uzavřel dr. Skutil poděkováním za aktivní účast a pozváním na jubilejní 10. konferenci, která se má uskutečnit v prosinci 1985 v Adamově. Texty referátů, pokud není uvedeno jinak, vyjdou v č. 2/85 Vlastivědného věstníku moravského.

Tu

Vycházka na hrad Veveří.

Pověstmi opředený a přes stále probíhající opravy chátrající hrad Veveří byl 6. října 1984 cílem sobotní vycházky členů našeho klubu i dalších zájemců. Přesto, že objekt nyní leží na území města Brna, je v současné době uzavřený. Díky pochopení nynějšího vlastníka objektu Vysokého učení technického v Brně a správce hradu s. Dvořáka nám byl umožněn vstup na nádvoří a do některých zajímavých místností hradu.

Výklad o dějinách hradu podal s. Dvořák a doplnky přispěli i účastníci vycházky. Bylo konstatováno, že zajímavá a přitažlivá historie objektu stále čeká na svého zpracovatele a monografii. Vždyť poslední průvodce po hradě vyšel ve 30. letech a je silně závislý na práci K. Eichlera (Paměti panství Veverského) ještě z minulého století. Dějiny a stavební vývoj této památky by vydaly na silnou knihu. O tom se můžeme přesvědčit z jedné diplomní práce věnované stavebnímu vývoji a popisu hradu, stejně jako z desítek novinových článků.

Čas od času se též napiše o jeho připravovaném využití, o zamýšlených rozsáhlých opravách, zřízení skanzenu apod.; stav hradu zůstává mimo opravené předhradí stejný. Copak by se nenašlo pro jedinečnou architektonickou památku v základech románského původu, dosažitelnou ze středu města, navíc ležící v rekreační oblasti, vhodné využít? Nynější majitel sám tuto situaci vyřešit nemůže. Bylo by třeba, aby se nad tím zamysleli lidé pracující v kompetentních orgánech. Vzácnost a výhodná poloha opravňuje k vynaložení investic obdobně jako např. při renovaci zámku ve Vranově nad Dyjí.

Na závěr exkurze si účastníci prohlédli v blízkosti se nacházející kapli P. Marie, vzácnou gotickou památku, k níž podal zasvěcený výklad správce objektu P. Vídeňský. Vycházka se konala za krásného slunečného počasí za účasti 61 osob, z nichž každý si odnesl zajímavý zážitek i náměty k uvažování.

V. Walter

Volná tribuna.

Členská schůze konaná dne 18.12.1984 neměla předem stanovený program. Výbor klubu vycházel ze zkušenosti, že naši členové mají zájem navázat osobní kontakty a vyměňovat si poznatky. Předmětem besedy byly informace o nové heraldické a genealogické literatuře, zájezdové a ediční činnosti, dokumentačním archivu, genealogických pondělcích a též náměty ke zlepšení a obohatení činnosti klubu. Volná tribuna splnila svůj účel a pomohla stmatit náš kolektiv.

red.

Hrady, zámky, tvrze a města na Moravě s jejich heraldickými a genealogickými protějšky.

Dne 15. ledna 1985 uspořádal náš klub slavnostní večer k 70. narozeninám PhDr. Metoděje Zemka, CSc. V průběhu večera vystoupili jubilantovi blízcí spolupracovníci, vrstevníci a přátelé.

PhDr. Jan Skutil, CSc. (Život a literární dílo PhDr. M. Zemka, CSc.) výstižně charakterizoval hlavní pracovní obory M. Zemka. Organicky začlenil jednotlivé úseky Zemkova díla do vývoje naší poválečné historiografie doc. PhDr. Josef Válka, CSc. (PhDr. Metoděj Zemek, CSc. - historik). PhDr. František Spurný, CSc. (Hrady, zámky a tvrze na Moravě a ve Slezsku. Jejich odborné historické zpracování se zřením k motivům genealogickým a heraldickým) stručně nastínil vznik rozsáhlého soupisového díla, z něhož vyšly dosud tři svazky a na něž se se M. Zemek podílel nemalým dílem. Dlouholeté Zemkovo působení v různých archivech a jeho vedení Okresního archivu v Mikulově zhodnotil PhDr. Ivan Štarha (PhDr. Metoděj Zemek, CSc. jako archivář). Připomenul méně známou Zemkovu činnost při zpřístupňování řady archivních fondů a vyzdvíhl zejména jeho organizátorské a řídící činnost, která archiv v Mikulově postavila na jedno z předních míst v naší archivní síti. PhDr. Jo-

zef Šimončič, CSc. (PhDr. Metoděj Zemek, CSc. a Slovensko) nejen vyzdvíhl Zemkův podíl při rozvoji historického bádání na západním Slovensku, ale zamyslel se obecněji nad úlohou historického vědomí a historiografie při vzniku novodobého slovenského národa. Předal rovněž jubilantovi blahopřejný pozdrav ONV v Trnavě. Závěrem vystoupil prof. dr. Josef Polišenský, DrSc., který jménem všech přítomných poděkoval jubilantovi za vše, co pro rozvoj historického bádání na jižní Moravě vykonal a popřál mu mnoho zdraví do dalších let. Večer, který byl hojně navštíven, se stal důstojným připomenu-tím dosavadního díla M. Zemka.

Tk

Výroční členská schůze.

Výroční členská schůze se konala dne 17. ledna 1985 v sále Zdeňka Nejedlého Závodního klubu ROH KSB.

Slavnostní atmosféru celoročního bilancování navodilo vystoupení posluchačů JAMU. Jednání schůze pozdravila za Závodní klub s. dr. L. Sedláčková, která nám poděkovala za dosavadní úsilí a popřála úspěchy v další činnosti.

Poté následovala přednáška dr. Jana Šmerdy z numismatického oddělení Moravského muzea v Brně, který hovořil na téma Heraldika na ražbách olomouckých biskupů a arcibiskupů. Přednášející nejdříve připomenul vývoj mincovní činnosti olomouckých biskupů a pak se věnoval heraldické náplni jejich ražeb. Přínosem jeho přednášky bylo, že v bohatě dokumentované analýze mohl ukázat, jak změny dobového vkusu a znalosti rytců pozměňovaly vzhled erbů.

Poté přednesl předseda klubu zprávu o činnosti za rok 1984. Podrobně se zabýval přednáškovou činností, zájezdy, výcházkami, mimoklubovní a meziklubovní odbornou činností, publikaci činností členů klubu, genealogickým kursem, prací výboru a činností redakční rady i dokumentačního archivu. Koncem roku 1984 měl náš klub 146 členů. Se stavem a výsled-

ky hospodaření nás seznámil s.P.Škrla a zprávu revizní přednesl Ing.K.Dvořák. Ing. V.Svoboda seznámil přítomné s návrhem finančního plánu a plánu činnosti na rok 1985. Pak byly provedeny volby nového výboru. Zvoleni byli tito členové, kteří si na první výborové schůzi rozdělili funkce takto:
František Špirk (předseda), PhDr.Tomáš Krejčík (I. místopředseda), JUDr.Jiří L.Bílý (II. místopředseda, referent pro dokumentační archiv), MUDr. Zdeňka Novobilská (hospodář), Vilém Walter (jednatel), JUDr. Mojmír Procházka (referent pro genealogické pondělky), Ing. Vladimír Svoboda (zájezdový referent), Ing. Karel Dvořák (člen výboru), RNDr. František Pícha (zapisovatel). Revizoři: Milada Klementová, Ing. Arch. Josef Křížan.

Schůze byla ukončena přijetím usnesení, v němž bylo mimo jiné uloženo výboru, aby zajistil rozšíření činnosti klubu tak, abychom mohli převzít patronaci nad rodovými setkáními.

red.

ČLÁNKY A STUDIE

Osobní znak Řehoře Jana Mendla.

Josef Sajner

V minulém roce jsme oslavili sté výročí úmrtí zakladatele moderní genetiky Řehoře Jana Mendla, což je jistě příležitost, abychom se vrátili k problematice jeho osobního znaku.

Dne 31. března 1868 byl Mendl zvolen opatem starobrněnského augustiniánského kláštera a jako prelát-nešlechtic byl oprávněn si zvolit osobní znak. Zřejmě si jej nechal navrhнуть v nějaké heraldické kanceláři či u odborníka-heraldika, avšak podle svých představ. Zatím neznáme bližší okolnosti. Je však naděje, že v archivu ministerstva vnitra nalezneme další údaje. Církevní hodnostáři totiž byli povinni si nechat schválit znak od zmíněné instituce. 1)

Mendlův znak máme dochovaný na jeho pečetích. Ihned po svém zvolení si Mendl nechal zhotovit pečetní typář. Jednalo se zřejmě o tzv. velké pečetidlo, které je dodnes zachováno ve sbírce Mendelianu. 2) Pečeť z tohoto pečetidla je oválného tvaru o rozměrech 30 x 27 mm. V pečetním poli ohraničeném silnější linkou se nachází štit francouzského tvaru. Je čtvercený. V prvním, podle šrafování modrému, poli vyrůstají dvě přírodní lilia s listy a květy. V druhém poli je vlevo obrácený pluh, nad nímž se vznáší latinský kříž obklopený glorifikací paprsků. Ve třetím, dle šrafování červeném, poli jsou v pozdravu stisknuté ruce respektive dlaně (se zvláštním postavením ukazováku na pravé ruce), nad nimiž se vznáší hořící srdce. Ve čtvrtém poli jsou písmena A : Ω . Nad štítem vpravo je postavena opatská mitra, vlevo za štítem je položena berla závitem dovnitř. Po bocích je štit ozdoben přikryvadly, kte-

ré se uprostřed stýkají a tvoří jakoby lili. Štit je převýšen kloboukem se šesti třapci. Pod štítem je zavěšen na řetízku opatský křížek.

Tento typář je způsobem vyrtí i ztvárnění znaku velmi podobný typáři předchozího starobrněnského opata Cyrila Františka Nappa. Při nejmenším musel mít rytec tento typář jako předlohu.

Po stránce umělecko-heraldické se Mendlův znak již neměnil. Dokládá nám to též tzv. malé pečtidlo, které se zachovalo ve sbírce Mendelianu.³⁾ Pečetní plocha je obdélníkového tvaru o rozměrech 16 x 15 mm a je ohrazena linkou. Znak je ztvárněn stejně, rytec se dokonce přidržel stejného vyznačení tinktur.

Další zatím neuveřejněnou heraldickou památkou týkající se řehoře Menda je sádrový znak umístěný pod střechou na průčelí Svatotomášského dvora u Brna (dnes Brno, Veveří 109, čp. 499). I tento znak se co do obsahu a ztvárnění přidržel oficiální verze.

Nejlépe však poznáme Mendlův znak z barevné malby na stropě na jižní straně věhlasné starobrněnské klášterní knihovny. Malba je asi 60 cm vysoká,⁴⁾ a umožňuje nám poznat všechny tinktury znaku. Podle ní v prvním modrém poli čtvrtceného štítu vyrůstají dvě lilia s listy a květy přirozených barev. V druhém černém poli stojí vlevo obrácený pluh v přirozené barvě, na nímž se vznáší zlatý latinský kříž obklopený gloriolou paprsků. Ve třetím červeném poli jsou v pozdravu stisknuté ruce, respektive dlaně, se stejným postavením ukazováku pravé ruky, jak bylo řečeno výše. Nad nimi se vznáší zleva probodené šípem hořící srdece přirozených barev. Čtvrté pole je zlaté a v něm jsou černá písmena A =Ω. Na štit je vpravo postavená mitra, vlevo je za štit položena berla závitem dovnitř. Po boku štítu se vpravo vinou modro-zlatá, vlevo červeno-stříbrná přikryvadla, která jsou uprostřed spojená v podobě jakoby lili. Štit je převýšen černým kloboukem se zlatými šňůrami a po každé straně se šesti třapci.

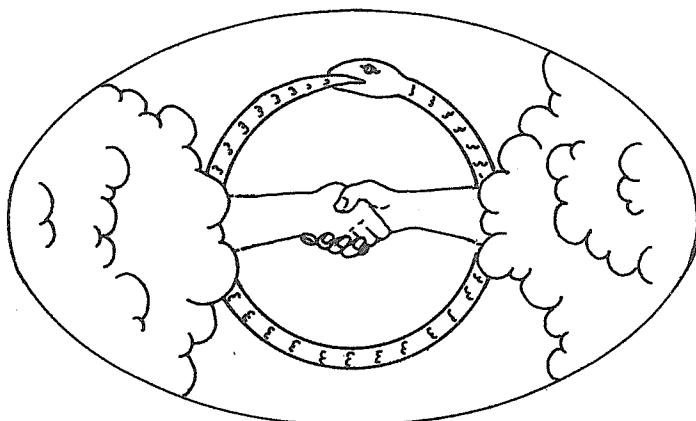
Pod štítem je zavěšen na řetízku opatský křížek.

Jak jsme již zdůraznili, Mendlovo velké pečetidlo nava-zovalo na pečetidlo Cyrila Františka Nappa (nar. 1792,+1867). Nappova pečeť je oválného tvaru o rozměrech 32 x 28 mm. V pe-četním poli ohrazeném linkou se nachází znak, který se skládá z francouzského štítu. Je čtvrcený. V prvním poli, dle vyznačení zlatém, zleva vyrůstá paže v rukávu ohnutá v lokti držící v dlani latinský křížek. V druhém, dle šrafování mo-drém, poli jsou tři oválné předměty, a to dva nad jedním. V třetím poli, dle šrafování opět modrému, je na pahorku strom. Ve čtvrtém poli, dle vyznačení zlatém, je hořící srdce. Nad štítem vpravo stojí opatská mitra, vlevo za štítem položena berla závitem dovnitř. Podél štítu se vinou přikryvadla, kte-re se uprostřed stýkají a tvoří jakoby lilií. Štit je převý-šen kloboukem, který je na spodní straně vodorovně šrafován s šesti střapci. Pod štítem uprostřed je na řetízku zavěšen opatský křížek a po stranách jsou na stuhách zavěšeny dva kříže. 5)

Ovšem není zde jen návaznost rytce typáře, ale i tvůrce znaku byl zřejmě inspirován Nappovým znakem. Čtvrcení štítu, nefunkční užití přikryvadel nasvědčují tomu, že při navrhová-ní znaku vycházel z této předlohy. Nelze vyloučit, že Mendel tak chtěl naznačit, že pokračuje v tradicích svého předchůd-ce.

A nyní se podívejme na symboliku Mendlova znaku. Lilie vyjadřovaly jeho vztah k botanice. Tak tento systém chápali i jeho současníci, jak o tom svědčí poznámka v nekrologu, po-dle níž "jak velice byl zvěčnělý oddán světu rostlin ukazuje je-ho opatský znak, v němž je pole pokryto kvetoucí květinou, již si zvolil za symbol". V náboženském smyslu lze lilií interpreto-vat jako znamenitnosti a čistoty. Kříž ve znaku představuje víru nositele. Pluh mohl být symbolem sv. Prokopa.⁶⁾ Spiše však chtěl Mendl znázornit svou příslušnost k zemědělskému stavu, z něhož vyšel a poukázat tak i na svůj vztah k země-dělství jako vědě. Stisknutou dvojici rukou v pozdravu lze

obecně vykládat jako znamení stálosti, věrnosti a přátelství. Již na antických mincích se setkáváme s tímto znamením, které vyjadřovalo mír, jednotu mezi vládci či vládcem a lidem. Na římských mincích je často tento symbol doplněn o Merkurovu hůl - caduceus. Obraz spojených rukou převzala i renesance, kde se uplatnil jako symbol přátelství. V tomto významu ho nacházíme na tzv. mincích přátelství.⁷⁾ Jako svůj odznak ho přijímají i různá charitativní sdružení a úzké spolky. Zejména symbol stisknutých rukou v pozdravu najdeme na medailích svobodných zednářů a obdobných spolků. U nich je toto znamení doplněno do kruhu stočeným hadem, který je zakousnutý do vlastního ocasu. Takto doplněný symbol podtrhuje věčnost přátelství od narození až do smrti.

Zvláštní postavení ukazováku pravé ruky, jak jsem již několikrát zdůraznil,⁸⁾ mohlo znamenat důvěrné poznávací znamení příslušníků různých nebo mysticky zaměřených společností. Dnes nelze s definitivní platností rozhodnout, zda Mendl tak eventuálně chtěl dokumentovat svou příslušnost k

některé z těchto společnosti. Nasvědčuje tomu pozdější varianta Mendlova znaku. Hořící srdce vyjadřovalo lásku k Bohu a bylo též součástí symboliky augustiniánského rádu. Mezi písmeny A a Ω by byl správnější znak + (plus) než rovnítko nebo na pozdější variantě dvojtečka. Připomíná biblický výrok "já jsem alfa a omega", že začátek i konec všeho dění je u Boha. Znak doprovází pontifikálne opata vyjadřující prelat-skou hodnost opatů augustiniánského kláštera na Starém Brně.

V archivu Mendelianu je uložena fotografie - nikoliv originál - černobílé kresby tuší pozdější varianty Mendlova znaku⁹⁾, která se od předchozí liší následovně. První pole je stejně - dva stonky přírodní lilie. V druhém poli je nad pluhem vznášející se kříž ve vavřínovém věnci, v třetím poli zleva vyrůstá v lokti ohnutá paže držící latinský kříž, nad nímž v levém rohu se vznáší hořící srdce. Ve čtvrtém poli mezi písmenem A a Ω je dvojtečka. Štit opět doprovází mitra a berla s přikryvadly, vše převýšené opatským kloboukem. Dole pod štítem je upravo na stuze zavěšen komturský kříž, vlevo na řetízku je zavěšen opatský křížek.

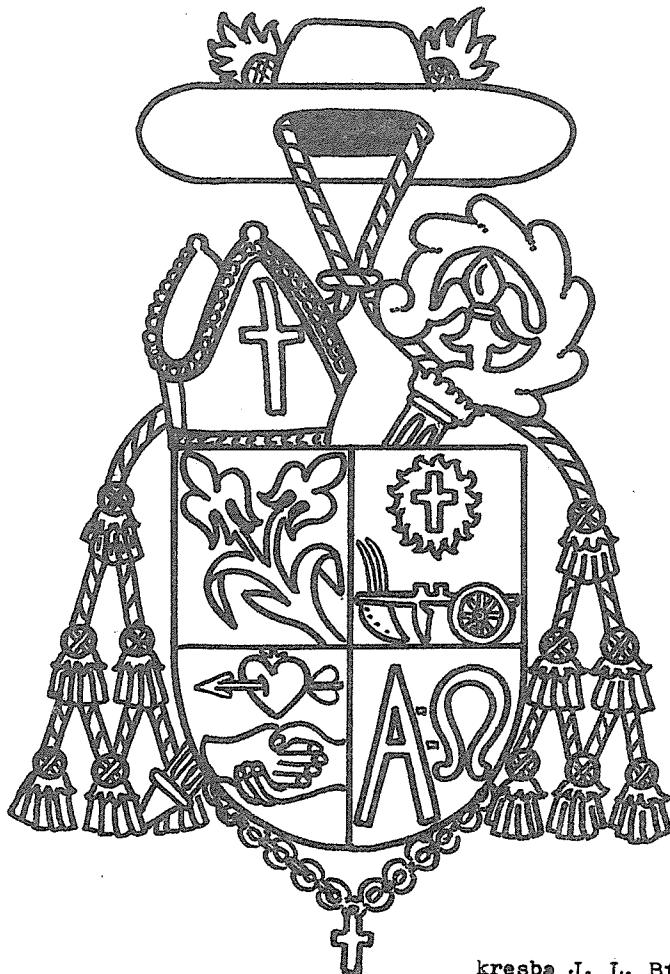
Tuto druhou variantu znaku Mendl užíval ne dříve než v roce 1872, neboť dne 21.3.1872 byl vyznamenán komturským křížem rádu Františka Josefa jako "uznání za jeho záslužnou a patriotickou činnost". Změna se zásadně dotkla jen třetího pole štítu. Bylo převzato znamení - ruka držící kříž - které známe z Nappova znaku. Prokazoval-li původní obraz zasvěceným osobám Mendlovu příslušnost k tajné či mystické společnosti, bylo později z taktických důvodů moudřejší tuto příslušnost veřejně nedemonстrovat a to tím spíše, že v letech 1846-75 za pontifikátu papeže Pia XI. (Tehdy bylo proklamováno dogma o papežské neomylnosti ve věcech víry) se v encyklikách stupňoval a zostřoval záporný postoj vůči iluminátům, svobodným zednářům a obdobným společnostem, ke kterým mohl Mendl vzhledem k svému založení patřit. Jako vysoký církevní hodnostář musel být na takové výtky velmi opatrny.

Závěrem můžeme shrnout, že v symbolice znaku Řehoře Mendla se odráží jeho osobní zaměření, přesvědčení, cíle i záliby, které nám pomáhají pochopit tuto velkou osobnost.

Poznámky:

- 1) Za upozornění na tento směr výzkumu děkuji dr. Jiřímu L. Bílému.
- 2) Archiv genetického oddělení Gregora Mendla v Moravském muzeu v Brně (Mendelianum) inv.č. 033. Pečeť z tohoto typáře publikována v Iconographia Mendeliana, vyd. Moravské muzeum v Brně, 1965, obr.75.. Naposledy typář vystaven na výstavě původních dokladů z Mendlovy pozůstatnosti k stému výročí úmrtí dne 5. a 6. ledna 1984, kat.č.9.
- 3) Typář uložen tamtéž.
- 4) Malba znaku publikována v Iconographia Mendeliana...obr. 73. Vinou tisku však došlo ke zkreslení tinktur znaku.
- 5) Typář uložen v Mendelianu.
- 6) Václav Ryneš, Atributy v umění, díl II., Roztoky, 1971, s. 51-52.
- 7) Viktor Katz, Medaile na přátelství a příbuzné památky, Praha 1938, s.15, 17 a 33.
- 8) Josef Sajner, G.J.Mendels Wappen, In: Časopis Moravského muzea, LIX (1974) Folia Mendeliana s.263. Článek, který pro potřebu české a moravské veřejnosti přeložila z němčiny L.M. Lamačová, profesorka germanistiky, vyšel ve zpravidaji námětové sekce Svazu českých filatelistů Heraldika 1976, č.2, s.24-28. Naposledy k této problematice R.N. Priestland, Josef Sajner, Johann Gregor Mendels' Coat of Arms. In: The coat of arms, an heraldic quarterly magazine published by The Heraldry Society, Volume V, No 123, London autumn 1982, s.67-70.
- 9) Znak publikován v článku G.J.Mendels Wappen a volně ztvárněn J.L.Bílým v Genealogických a heraldických listech, řada IV., sešit 6, s.198. První varianta Mendlova znaku již byla několikrát ztvárněna Jiřím Hanáčkem, a to v člán-

ku Z brněnských kostelů a klášterů, Kalendář 1977, s. (21-22); Vešli do historie, Zpravodaj Klubu genealogů a heraldiků Ostrava, č.19. Jinak Mendlova znaku bylo využito v programu Mendelova symposia v roce 1965 a barevně ještě jednou o rok později. Mendlova opatská pečeť byla barevně vyobrazena V.Orlem, L.Marvanovou a J.Sajnerem v roce 1968.

kresba J. L. Bílý

Vývod Gregora Mendla.

Josef Sajner

Ač se vývodem Gregora Mendla v minulosti zabývalo více badatelů, nebyl v moravské genealogické literatuře zatím publikován. Poprvé se jím zabýval Mendlův synovec Dr. med. Alois Schindler (1859-1930), který své výsledky zveřejnil ve dvou ročnících Sudetendeutsche Familienforschung v letech 1928-29 a 1929-30 (roč. I, s.186-7, roč. II, s.76-80). Po- dařilo se mu zpracovat vývod Gregora Mendla do osmé generace.

Dále se Mendlovým původem zabýval známý badatel Jaroslav Kříženecký (1896-1964), který ho doplnil a vydal ve svém vy- nikajícím díle Gregor Johann Mendel 1822 - 1884. Text und Quellen zu seinem Wirken und Leben v roce 1963 (Johann Am- brosius Barth Verlag Leipzig). V této upravené podobě do šesté generace přinášíme vývod našeho slavného přírodovědce a zakladatele moderní genetiky i našim čtenářům.

1. Řehoř Jan Mendel, opat a prelát augustiniánského kláštera na Starém Brně, nar. Hynčice 22.7.1822 - zemř. Brno 6.1.1884.
11. Antonín Mendel, rolník, nar. Hynčice 19.4.1789 - zemř. Hynčice 18.1.1857
12. Růžena Schwirtlichová, nar. Hynčice 22.1.1794 - zemř. Hynčice 28.3.1862
111. Valentin Mendel, rolník, nar. Hynčice 20.1.1754 - zemř. Hynčice 12.2.1828, sňatek 17.1.1774
112. Alžběta Marie Blaschkeová, nar. Hynčice 9.9.1735 - zemř. Hynčice 29.1.1829
121. Martin Schwirtlich, zemědělec, nar. Hynčice 10.10.1751 zemř. Hynčice 4.9.1820
122. Růžena Kasperová nar. Hynčice 4.9.1754 - zemř. Hynčice 14.6.1829

1111. Antonín Mendel, zemědělec, nar. Hynčice 25.5.1725 - zemř. Hynčice 12.5.1786, sňatek 26.5.1748
1112. Alžběta Weissová, nar. Hynčice 26.4.1729 - zemř. Hynčice 24.1. ....
1121. Ondřej Blaschke (pohrobek), zemědělec, nar. Hynčice 31.8.1725 - zemř. Hynčice 28.2.1789, sňatek 16.1.1753.
1122. Alžběta Blaschkeová, nar. Hynčice 18.2.1729 - zemř. Hynčice 21.8.1792.
1211. Pavel Schwirtlich, rolník, nar. Hynčice 19.1.1727 - zemř. Hynčice 20.2.1785, sňatek 16.7.1747.
1212. Judita Andersová, nar. Malé Vražné 3.2.1724 - zemř. Hynčice 9.9.1792
1221. Josef Kasper, domkař, nar. Hynčice 5.3.1717 - zemř. Hynčice 12.7.1763, sňatek 11.9.1746.
1222. Alžběta Münsterová, nar. Hynčice 17.6.1722 - zemř. Hynčice 22.4.1796.
11111. Ondřej Mendel, domkař, nar. Hynčice 1689 - zemř. Hynčice 6.3.1746, sňatek 5.5.1720.
11112. Marina Blaschkeová, nar. Hynčice 10.11.1699 - zemř. Hynčice 7.3.1744.
11121. Martin Weiss, zemědělec, nar. Hynčice 1690 - zemř. Hynčice 25.3.1748, sňatek 25.1.1722.
11122. Judita Ertelová, nar. Hynčice 21.12.1694 - zemř. Hynčice 11.4.1749.
11211. Ondřej Blaschke, rolník, nar. Hynčice 4.1.1689 - zemř. Hynčice 16.4.1725, sňatek 10.9.1719.
11212. Anna Grohmannová, nar. Hynčice 25.5.1693 - zemř. Hynčice 3.5.1734
11221. Ondřej Blaschke, rolník, nar. Hynčice 5.11.1692 - zemř. Hynčice 20.2.1755, sňatek 3.9.1719.
11222. Marina Münsterová, nar. Mankovice 21.8.1701 - zemř. Hynčice 2.2.1738.
12111. Jan Schwirtlich, rolník, nar. Hynčice 7.9.1694 - zemř. Hynčice 27.7.1734, sňatek 21.1.1717.

12112. Růžena Kuntschigová, nar. Hynčice 9.11.1692 - zemř. Hynčice 4.11.1754.
12121. Martin Anders, rolník, nar. Malé Vražné 1667 - zemř. Malé Vražné 8.11.1736, sňatek 29.5.1707.
12122. Marina Kunertová, nar. Hynčice 8.2.1684 - zemř. Malé Vražné ca 1724.
12211. Ondřej Kasper, rolník, nar. Hynčice 1674 - zemř. Hynčice 18.1.1746, sňatek 4.11.1708.
12212. Justina Blaschkeová, nar. Hynčice 1684 - zemř. Hynčice 3.11.1747
12221. Martin Münster, rolník, nar. Hynčice 1692 - zemř. Hynčice 6.4.1735, sňatek 11.9.1715.
12222. Mariana Schwirtlichová, nar. Hynčice 6.12.1693 - zemř. Hynčice 29.3.1756.
11111. Václav Mendel, rolník, nar. Veselí u Oder 8.9.1656 - zemř. Hynčice 18.11.1713, sňatek 15.2.1684.
11112. Mariana Wellertová, nar. Kamence u Oder 12.3.1659 - zemř. Hynčice 6.4.1716.
11121. Pavel Blaschke, rolník, nar. Hynčice 1659 - zemř. Hynčice 7.7.1730, sňatek 21.6.1693.
11122. Anna Ertelová, nar. Hynčice 1670 - zemř. Hynčice 21.10.1733.
111211. Kryštof Weiss, rolník, nar. Hynčice 22.12.1635 - zemř. Hynčice 14.3.1719.
111212. Dorota Poppová, nar. Hynčice 21.2.1639 - zemř. Hynčice 12.4.1694.
111221. Jan Ertel, rolník, nar. Hynčice 30.4.1660 - zemř. Hynčice 26.3.1728, sňatek 1690.
111222. Dorota Broschová, nar. Hynčice 30.10.1655 - zemř. Hynčice 13.1.1731.
112111. Matěj Blaschke, rolník, nar. Hynčice 1629 - zemř. Hynčice 9.5.1705.
112112. Zuzana Kahligová, nar. Malé Vražné 25.1.1665 - zemř. Hynčice 17.3.1734.

112121. Jiří Grohmann, rolník, nar. Hynčice 13.4.1660 - zemř. Hynčice 8.3.1725, sňatek 18.11.1691.
112122. Kateřina Weisssová, nar. Hynčice 1678 - zemř. Hynčice 14.6.1718.
112211. David Blaschke, rolník, nar. Hynčice 15.5.1658 - zemř. Hynčice 16.7.1725.
112212. Anna ?, nar. ? 1656 - zemř. Hynčice 5.10.1704.
112221. Matěj Münster, rolník, nar. Hynčice 1666 - zemř. Mankovice 23.9.1736, sňatek 31.5.1699.
112222. Anna Kunzová, nar. Mankovice 1658 - zemř. Mankovice 1703.
121111. Pavel Schwirtlich, rolník, nar. Hynčice 14.1.1661 - zemř. Hynčice 15.10.1717.
121112. Judita Münsterová, nar. Mankovice 1665 - zemř. Hynčice 26.5.1727.
121121. Pavel Kuntschik, pololáník, nar. Hynčice 19.6.1637 - zemř. Hynčice 9.1.1702, sňatek 20.1.1692.
121122. Justina Ertelová, nar. Hynčice 25.3.1668 - zemř. Hynčice 20.1.1755.
121211. Pavel Anders, pololáník, nar. Hynčice 24.1.1630 - zemř. Hynčice 14.10.1713, sňatek 22.11.1665.
121212. Kateřina Kasperová, nar. Hynčice 18.11.1638 - zemř. Hynčice 1676.
121221. Jan Kunert, zemědělec, nar. Hynčice 1630 - zemř. Hynčice 22.2.1696, sňatek 1666.
121222. Marina Stachová, nar. ? 1648 - zemř. Hynčice 16.3.1716.
122111. Martin Kasper, rolník, nar. Hynčice 21.9.1650 - zemř. Hynčice 27.8.1699.
122112. Anna Füsselová, nar. Mankovice 1655 - zemř. Hynčice 13.4.1722.
122121. David Blaschke, rolník, nar. Hynčice 15.5.1658 - zemř. Hynčice 16.7.1725, viz též jako předek 112211.
122122. Anna ?, nar. ? 1656 - zemř. Hynčice 5.10.1704, viz též jako předek č. 112212.

122211. Jan Münster, rolník, nar. Odry 21.6.1665 - zemř.
Hynčice 22.12.1714, sňatek 12.10.1692 .
122212. Zuzana Blaschkeová, nar. Hynčice 10.2.1667 - zemř.
Hynčice 6.10.1705.
122221. Vavřinec Schwirtlich, rolník, nar. Hynčice 10.8.1660
zemř. Hynčice 22.4.1738
122222. Zuzana Kuntschiková, nar. Hynčice 23.3.1661 - zemř.
Hynčice 16.8.1742.

K vůli úplnosti ještě uvádím, že Gregor Mendel měl dvě sestry, Veroniku nar. 182 , provdanou Sturmovou a Terezii, nar. 1829, provdanou Schindlerovou. Terezie měla jednu dceru a tři syny, kterým Mendel umožnil finanční podporou vysokoškolské studium.

Pečetě Cyrila Františka Nappa a Řehoře Jana Mendla
kresba K. Liška

Gödlové a jejich Znaky a pečetě moravských měst, městeček
i městysí.

Mojmír Švábenský

Již delší dobu vznikla zájem o heraldiku našich obcí. Vážní zájemci o ni zápasí však s nedostatkem spolehlivých informací, které by vycházely z pramenů. Kniha jako "Znaky a pečeti jihomoravských měst a městeček",¹⁾ zpracovaná vědecky, a tedy umožňující kontrolu, je opravdu výjimkou. Jedním ze zdrojů citované práce je rukopis č. 1066, uchovávaný Státním oblastním archivem v Brně v jeho sbírce rukopisů (fondový znak G 10). Je dokonce ve Znacích rozebrán.²⁾ Přesto však není neužitečné zabývat se rukopisem podrobněji.

Archiválie byla původně bezejmenná. Na druhém titulním listu je německý název Wappen und Siegelsbilder der Städte und Märkte Mährens, česky Obrazy znaků a pečetí měst a městysí Moravy. Je psán jinou rukou než ostatní text a pochází zřejmě z 20. století. Při zařazování rukopisu do sbírek tehdejšího Zemského archivu byl r. 1948 strojem napsán dnešní titulní list "Sbírka obecních a městských znaků" a před nedávnem byl pak rukopis charakterisován na obalu archivářkou Danou Votoupalovou jako "Znaky mor. měst, městeček a některých vsí".

Sbírka obsahuje v obalu z tuhého papíru volné papírové listy a archy formátu 37,5 x 23 cm o celkovém počtu 369 foilií.³⁾ Na nich osoby označené A, G, a K, G, nakreslily a namalovaly 294 znaků (K.G. 78 tónovaných a 129 barevných vedle jedné perokresby, A.G. 73 perokreseb a 13 barevných znaků). Kromě toho bylo do rukopisu nalepeno dodatečně 11 barevných znaků, vystrižených patrně z nějaké tištěné reklamní předlohy. (pozn. 4).

Rukopis zachycuje znaky moravských měst, městeček a městysí (podle pojetí autorů) na celém území Moravy včetně tzv. moravských enkláv ve Slezsku (Janov, Litultovice, Osoblaha, Rudoltice) a to těchto obcí:

Báňov, Batelov, Běhařovice, Biskupice (o.Třebíč), Bílov,
Blansko, Blížkovice, Blučina, Bohdalov, Bojkovice, Boleradice, Boskovice,⁵⁾ Bošovice, Bouzov, Branná (Kolštějn, 104),
Brno, Brno-Líšeň (134), Brno-Staré Brno (23) s podhesly Trnitá, Nové Sady, Pekařská ulice, Nová ulice u Špilberku, Brodek u Konice, Brodek u Prostějova, Brtnice, Brumov, Brušperk, Břeclav, Březová nad Svitavou, Břidličná, (Frýdlant nad Ostravou, Moravice, 61), Bučovice, Budišov, Budišov nad Budišovkou (33), Buchlovice, Bystřice nad Pernštejnem, Bystřice pod Hostýnem, Bzenec, Čejkovice, Černá Hora
Dačice, Dalešice, Dambořice, Deblín, Dobromilice, Dolní Bobrová (12), Dolní Dunajovice (56), Dolní Kounice⁺ (108), Dolní Otaslavice (181), Dolní Věstonice (263), Domašov nad Bystřicí, Doubravice, Doubravník, Drahotuše, Dřevohostice, Drnholc, Dub, Dvorce
Frenštát pod Radhoštěm, Frýdlant nad Ostravici, Fryšták, Fulnek
Gottwaldov-Malenovice (143), Gottwaldov-Slušovice (214),
Gottwaldov-Zlín (277), Guntramovice (Gundřovice, dnes část Budišova nad Budišovkou)
Hevlín, Hnánice (265), Hodonín, Holešov, Horní Bobrová (13), Horní Dunajovice (57), Horní Kounice (139), Hostěradice, Hvězí, Hrádek, Hranice, Hroznová Lhota (Chybně Horní Lhota, Grož-Lhota, 126), Hrušovany nad Jevišovkou, Hulín, Hustopeče (o.Břeclav), Hustopeče nad Bečvou, Húzová, Hvězdlice (Nové Hvězdlice, 80)
Chropyně
Ivančice (o.Brno-venkov), Ivanovice na Hané
Janov⁺, Jaroměřice nad Rokytnou, Jaroslavice, Jedovnice, Jemnice, Jevíčko, Jevišovice, Jihlava, Jimramov, Jiřice u Miroslavi, Jívová (128)
Kamenice (o.Jihlava), Kelč, Klenovice, Klobouky (o.Břeclav), Knínice u Boskovic Kojetín, Kokory, Konice, Koryčany, Kostelec na Hané, Kralice na Hané, Krásno nad Bečvou, Kroměříž,

Křenov, Křižanov, Křtiny, Kunštát, Kuřim, Kvasice, Kyjov, Lanžhot, Lednice, Letovice, Libina, Lipník nad Bečvou (130), Lipník (o.Třebíč), Lipolec, Lipov, Lišnice, Litenčice, Litovel, Lomnice, Loštice, Luka nad Jihlavou, Lukov (o.Znojmo), Lysice

Medlov (o.Brno-venkov), Medlov (o.Olomouc, 144), Měnín, Měřín, Město Libavá (127), Mikulov, Mikulovice (Nyklovice, 171), Miroslav, Mírov, Místek, Modřice, Mohelnice, Mohelno, Moravská Nová Ves (260), Moravská Radiměř (199), Moravská Třebová (247), Moravské Budějovice (32), Moravský Beroun (3), Moravský Krumlov (116), Morkovice, Mrákotín, Mušov (zanikl 1.1.1980), Myslibořice

Náměšť nad Oslavou (161+162, charakterizována jednou jako městys, podruhé jako městečko), Napajedla⁺, Nedvědice, Němčice na Hané, Nivnice, Nová Říše (202), Nové Veselí (262), Nový Jičín (91), Nosislav, Nové Město na Moravě, Novosedly

Olbramkostel, Olbramovice, Oleksovice, Olešnice (o.Blansko), Olomouc, Opatov, Osoblaha, Ostrava-Moravská Ostrava (179) Pačlavice, Paskov, Plumlov, Podhradí (Frejštejn, 59), Podivín, Podlesí (Krumperk, 117), Pohořelice, Polešovice, Potštát, Pouzdřany, Pozlovice, Pozořice, Pravlov, Prosiměřice, Prostějov, Přerov, Příbor

Račice, Radostín nad Oslavou, Rajhrad, Rosice, Rouchovany, Rousínov, Rožnov pod Radhoštěm, Rudoltice, Rýmařov, Rýžoviště (Brunzejf, 20)

Slavičín⁺, Slavkov (o.Vyškov), Slavonice, Sloup, Slup (42), Sovinec, Stará Říše (203), Staré Město (o.Šumperk, 218), Starý Jičín (92), Stařeč, Stonařov, Strachotice, Strání, Strážek, Strážnice, Střílky, Studená, Suchdol, Svitávka, Svitavy

Šafov, Šaratice, Šatov, Šlapanice, Štěpánov nad Svratkou, Šternberk, Štíty (Šilperk, 231), Štramberk, Šumperk, Švábenice

Tasov, Telč, Tišnov, Tištín, Tlumačov, Tovačov, Trnávka, Troskotovice, Troubsko, Tršice, Třebíč, Třešt, Tvrdonice

Uherčice, Uherské Hradiště (73), Uherské Hradiště-Kunovice (118), Uherský Brod (24), Uherský Ostroh (180), Uničov, Určice, Úsov⁺
Valašské Klobouky (100), Valašské Meziříčí (148), Velká Bíteš (6), Velká Bystřice (38), Velká nad Veličkou, Velké Meziříčí (149), Velké Němčice (166), Velké Pavlovice (184), Velký Týnec (Týnice, 233), Vémyslice, Veselí nad Moravou, Veverská Bítýška (8), Višňové, Vizovice, Vladislav, Vlachovice, Vlasatice, Vracov, Vranov, Vranovice, Vratěnín, Vsetín, Vyškov, Vyškov-Dědice (47)
Zdounky, Znojmo, Znojmo-Hradisko svatého Hypolita (72),
Zábřeh

Ždánice, Žďár nad Sázavou-Město Žďár, Žeravice, Židlochovice.

Obcí je tedy 282 a připočteme-li čtyři brněnské ulice, pak 286.⁶⁾

Nejsou to ovšem všechna moravská města a městyse. Autor rukopisu uvádí sám další obce, u kterých nezjistil ani znak (Vorstellung) ani pečeť. Šlo buď o staré městyse: Archlebov, Hluk, Horní Město, Hostim, Dolní Dlouhá Loučka, Oslavany, Spálov, Strachonín, nebo o městyse povyšené v letech 1846- až 1885, resp. 1892: Čáslavice, Čejč, Červená Voda (o. Šumperk), Horní Bečva, Horní Karlovice, Hrotovice, Janovice, Královo Pole, Litultovice (moravská enkláva), Milovy, Mutěnice, Olšany, Ostrovačice, Osvětimany, Písečné, Protivanov, Předín, Ruda nad Moravou, Sněžné, Štipa, Velké Bílovice a Velký Ořechov, celkem 30 obcí. Tento seznam lze rozhojnit. Např. z Jihomoravského kraje ve sbírce chybějí Osová Bítýška a Želetava.⁷⁾

U převážné většiny obcí je na list nalepen obrázek znaku či znamení. Rozměry nejsou vždy stejné, velmi častá jsou vyobrazení o délce 90 mm a výšce 85 mm. Bez této obrázkové výzdoby jsou pouze Dambořice, Dolní Bobrová, Kralice, Křižanov, Mírov, Mohelnice, Nivnice, Olešnice, Osoblaha, Podivín, Radostín nad Oslavou, Rousínov, Staré Brno, Studená, Štíty, Tlumačov, Uherské Hradiště-Kunovice, Vyškov-Dědice a

Židlochovice. Některé lokality mají obrázky znaků dva, jen Gottwaldov-Malenovice, Jiřice u Miroslavi a Nedvědice tři. Barevné znaky, signované K.G., je třeba vždy ověřovat, zvláště mají-li motiv málo heraldický, takže umožňuje rozlet malířské fantazie. Na mnohé takové případy je sice v textu rukopisu přímo upozorněno poznámkou, že zbarvení je "libovolné" nebo že barvy znaku nejsou známy a pod.,⁸⁾ ale opatrnost je na místě všude tam, kde se textu o barvách nemluví.

Každá obec je zpracována podle pevného schematu. Nejprve je její německý název, pak název český (z chyb je zjevné, že autor správně česky neuměl), charakter obce (město, městečko, městys), historický náčrt, znakové privilegium a soupis známých pečetí.

Města jsou někde charakterizována přesněji (zemské hlavní město Brno, královské město, např. Kyjov), u městysů je upozorněno ve dvou případech (Křtiny, Sloup), že jde také o poutní místa. Je ponecháno volné místo pro počet obyvatel, který je vypsán jen u několika lokalit (např. Brno, Olomouc, Moravská Ostrava), patrně proto, aby bylo možno rukopis doplnit o nejčerstvější data. Hlásí se počet výročních, dobytčích a týdenních trhů v každé obci, a to na základě statistiky obchodních a živnostenských komor v Brně a v Olomouci, vydané v letech 1887-1889.⁹⁾

Při určování charakteru lokality vyšel autor rukopisu z rejstříku druhého vydání Volného moravské topografie z roku 1846.¹⁰⁾ Doplnil je o města a městyse povyšené od r. 1846 až do r. 1892, kdy se zmínil o Janovicích, pro nás záhadných, které toho roku měly být městysem, ačkoliv r. 1885 jím ještě nebyly.¹¹⁾ Podobně jako Volný rozlišoval městečko a domnívám se, že tím byl vyjádřen rozdíl mezi městysí se zvláště početným obyvatelstvem a obvyklým městysem.

Historický výklad o lokalitě čerpal autor především z Volného topografie, ale použil, jak ukazuje přehled literatury a pramenů, též jiných zdrojů. Z topografické literatury uvedl jak české, tak i německé publikace. Namátkou uvádí

obě Gallašovy publikace o dějinách města Hranic z r. 1836 a z r. 1864. Sigillografickou literaturu zastupují Melly (Beiträge zur Siegelkunde des Mittelalters z r. 1846), použitý hlavně pro typologii pečetí, a Lind (Städte-Wappen von Oesterreich-Ungarn z r. 1885). Nelze vytýkat autorovi, že nepřihlédl k práci V.R.Widimského Staedte-Wappen des Markgrafthum Mähren, neboť toto rukopisné dílo mu nemohlo být známo. Pokud jsou ve výkladu o historii lokality chyby, pak byly obvykle již v předlohách, zvláště ve Volném.

Pro nás zajímavější jsou tzv. rukopisné zdroje. Autor výslovně v seznamu uvádí rukopis Františkova muzea Morava (Mähren) od Edmunda Horkého, dnes nezvěstný, v jednotlivých popisech sbírku Zlobického a listiny Františkova muzea. Velmi často se objevuje archív města Brna, ale pouze jednou zemský archív. Autor charakterizuje tyto archivní prameny jako "Poznámky z registratur Dolní Kounice, Moreavský Krumlov, Ivančice, Svatý Tomáš, Sokolnice, Blažovice, Svatý Josef (tj. statek voršilek), Dolní Rožínka, Pernštejn, Blansko, Rájec, města Brna a z významného počtu pracovních a služebních knížek".¹²⁾

Uvedené poznámky nepochybňně sloužily hlavně pro popis pečetí nejvýznamnější části rukopisu. V dnešní tzv. tiráži je vypočteno 242 kusů originálních pečetí a 107 pečetních odlitků, které zcela jasně tvoří součást rukopisu jako příloha. Byly dluho nezvěstné. Ležely ve státním archívu ladem a teprve r. 1976 jsem je zpracoval a zařadil do III. oddělení Ústřížky a otisky pečetí fondu G 125 Sbírka typářů, odlitků a ústřížek s pečetěmi. Jejich význam mně nebyl jasný a proto jsem je nazval A. Sbírka neznámého. Tehdy vyslovený předpoklad, že sběratelem byla osoba, která bydlela v Brně, nebo na Brněnsku, byl správný.

Příloha rukopisu se skládá ze dvou částí. První část obsahuje 24 kartonových destiček, na nichž jsou nalepeny ústřížky pečetí jednotlivých moravských obcí, které jsou zařazeny podle německých názvů. Každá destička je opatřena

příslušným písmenem abecedy. Dnes je ústřížků 232, tedy o deset méně, než jak je v tzv. tirázi uvedeno. Není jasné, na čí vrub ztráta jde, zda jde o početní chybu, nebo zda deset ústřížků z destiček odpadlo. Nejpřirozenějším vysvětlením je prvá možnost, protože dnes dochované destičky (jejich počet je v pořádku) neukazují na to, že by se některý ústřížek ztratil. V rukopise je tato část citováno "E.S.Sam.", tj. Eigene Siegel-Sammlung, česky vlastní sbírka pečetí. Citáty byly dopisovány dodatečně když již rukopis byl dávno hotov.

Druhá část, v rukopise označená jako Sádrové pečetní otisky, je uložena ve čtyřech krabičkách a má 106 odliků.¹³⁾ Autor sbírky ji označil zkratkou "S.A.", tj. Siegel-Abdrücke, otisky pečetí. Jde o zkratky rovněž dodatečně do rukopisu vepsané.

Prvá část obsahuje proti druhé navíc materiál pro některé moravské vesnice.

Dodatečné vepsání obou částí do rukopisu ukazuje, že základem autorovy práce byla Rajhradská sbírka místních pečetí (zkratka R.o.S., Raigerer Orts-Siegel-Sammlung), která byla podobně zařízena jako první část autorovy sbírky. Ústřížky byly na kartónových destičkách, kterých bylo nejméně 44, při čemž někde bylo ústřížků nalepeno velmi mnoho (např. na destičce B IV bylo jich aspoň 27).¹⁴⁾ Je jasné, že jde o cennou sbírku. Pátrání po ní není ještě skončeno. Domnívám se, že se po zrušení rajhradského kláštera octla ve Vlastivědném muzeu v Rajhradě, odkud po smrti hlavního činitele muzea, zasloužilého Františka Metoděje Žampacha mohla být odevzdána okresnímu muzeu pro Brno-venkov v Ivančicích.

Zpráva o rajhradské sbírce je poněkud komplikována nejasnou zmínkou autorovou, že ponejvíce jsou to jeho sběry.¹⁵⁾ Nelze totiž úplně vyloučit možnost, že si autor své sběry z Rajhradu vyžádal a že si z nich vytvořil sbírku vlastní. To by pak mohlo osudy rajhradské sbírky značně ovlivnit.

Kromě toho autor uvádí v seznamu pramenů ještě další

dvě sbírky pečetí. První je ve fondech Františkova muzea a pochází podle autorova rukopisu od (Jana Petra) Cerroniho a od (zemského sekretáře Josefa) Wiesera. Sbírka je sice dnes dochována¹⁶⁾, ale tabulka s pečetěmi města Brna, jedině v rukopise citovaná, dnes chybí. Zajímavější je sbírka druhá, "sbírka pečetí pana profesora a konzervátora Sterze ve Znojmě, kterou sebral s pomocí císařsko-královských úřadů za účelem zpracování moravských obecních pečetí (s otisky)". Tento soubor je dnes neznámý, ale není třeba se vzdávat naděje, že se objeví, až budou zpracovány dosud nepřístupné si-gilografické materiály.

Rukopis č. 1066 byl ukončen a opsán nejdříve roku 1893, jak poukazuje zmínka, že nová pečeť Velkých Pavlovic byla toho roku zhotovena brněnským rytcem pečetí Hansem Hopfem.¹⁷⁾ Domnívám se, že rukopis byl určen do tisku, který se však asi pro nákladnost neuskutečnil. Jisté je, že rukopis byl přesto doplnován později novými nálezy pečetí a četnými pří-pisky, jakož i citacemi autorových vlastních sbírek. Zasta-ralé listy byly přitom nahrazovány novými. Datovat přípisy lze jen u Napajedel, které byly roku 1898 povýšeny na město.¹⁸⁾ Lze se domnívat, že se po tomto datu na rukopise nepracovalo, neboť autor brzy nato zemřel.

Tvůrcem rukopisu je Alois Gödl (nebo Gödel), narozený v Brně 3. dubna 1861. Zemřel na Starém Brně 30. ledna 1901. Stálé bydliště měl na Starobrněnské ulici č.4. Původně byl Gödl kraječem usní, pak se stal soukromým úředníkem, což souhlasí s tím, že po jeho smrti byl označen jako cestující. Adresář z r. 1892 charakterizuje ho jako tajemníka pohřebního spolku.¹⁹⁾ Gödl se velmi zajímal o historii. Z jeho sbě-rů pochází i rukopis Státního oblastního archivu v Brně č. 1067, který obsahuje archiválie z let 1608-1740, především o obležení Vídňě Turky r. 1683 a o smrti císaře Karla VI. r. 1740.²⁰⁾ Zdá se, že by se daly nalézt další materiály pocházející od Gödla.

Kresličem a malířem znaků kromě Aloise Gödla byl jeho

syn, akademický malíř Karel Gödl, který se narodil v Brně 6. září 1870. Vyučil se malířství ve Vídni u profesora Lichtenfelse a po převratu se roku 1918 odstěhoval do Vídně. Je charakterizován jako "velmi obratný zástupce působivě účinkujícího prostředí i pozadí s romantickými záměrně vkomponovanými předměty jako kaple, podstavce soch a podobná sentimentální stafáž".²¹⁾ Gödl si oblíbil motivy z Podyjí, kde pobýval v Podhradí. Roku 1927 vystavoval ve Znojmě, v jehož muzeu je zastoupen četnými obrazy.²²⁾ Zatím není znám jeho příbuzenský vztah k malířce Lilly Gödllové-Brandhuberové (manželka?)²³⁾. Nепrověřená zpráva praví, že Gödl působil určitý čas ve vídeňském ústavu produkujícím na objednávku znaky. Je-li to pravda, mělo by to pro naši heraldiku jistý význam.

Bertold Bretholz, ředitel Moravského zemského archívu, napsal na obal rukopisu č. 1067 s různými historickými materiály Gödllovými, když jej zařazoval roku 1904 do dodatků tehdy ještě nerozlišené Bočkovy sbírky (Nová sbírka byla z ní vyčleněna až r. 1906-1907), že materiály, jemu Gödlem dané, musejí pocházet z Pernštejna, protože Gödl prý "pořádal" tamní archiv (registraturu). To nám dává vodítko pro poznání osudů i našeho rukopisu. Můžeme totiž předpokládat, že Gödl dal Bretholzovi současně i svou sbírku znaků. Stalo se tak patrně někdy v letech 1898-1901.²⁴⁾

Cesta do zemského archivu nebyla však přímá. Bretholz byl nejen archivním koncipistou, ale i funkcionářem Německého spolku pro dějiny Moravy a Slezska, vzniklého roku 1897 z utrakvistické historicko-statistiké sekce Společnosti pro povznesení orby, přírodo- a zeměvědy. Gödl věnoval patrně svou sbírku i jiné materiály spolku. Spolek deponoval své archiválie v zemském archivu roku 1903,²⁵⁾ a tehdy se u nás octla i Gödlova sbírka. Přijetí tohoto výkladu by vysvětlovalo, proč Bretholz se o Gödlovi zmiňuje až roku 1904. Jinak bychom museli předpokládat, že písemnosti Bretholzovi věnoval až po Gödllově smrti jeho syn Adolf Gödl, pomocný úředník. Zmínka

o "pořádání" Pernštejna by pak byla těžko vysvětlitelná. Ivan Štarha upozornil, že roku 1909 vyjádření zemského archivu k žádosti Ivanovic na Hané o udělení nového městského znaku se odvolávalo na podobu a barvy znaku ve sbírce znaků moravských měst a městeček, uložené v archivu. V té souvislosti vyslovil domněnku, že Gödlova sbírka byla asi také v zemském archivu uchovávána.²⁶⁾ Výše vyložená teorie vysvětluje, proč považuji Štarhův předpoklad za správný. Jen je třeba pak objasnit, proč je na rukopise razítko "DEUTSCHES HAUS BRÜNN" a signatura červeným inkoustem "Sp.N.602". Zprávy o činnosti Německého domu²⁷⁾ Gödlův dar neregistrují, ale tu lze namítnout, že uvádějí jen knižní dary. Ale ani v tištěném seznamu knihovny se rukopis neobjevuje. Jisté je, že knihovna na počátku 20. století rukopisy ještě nesbírala, k tomu byly jiné instituce. Znaky se do ní dostaly patrně až za první republiky. Je dvojí možnost. Buď Bretholz, když viděl, že se jeho činnost v zemském archivu chýlí ke konci, využil nedostatečné registrace rukopisu a dal jej (jako i jiné materiály) Německému domu, anebo funkcionáři Spolku si deponovaný rukopis prostě vyzvedli a schovali jej jako německý kulturní majetek v Německém domě. Ale ani tam asi archiválie nestrvala dlouho. Roku 1945 se sbírka znaků objevuje pod číslem B 12 v konfiskátu komisařského vedoucího zemského archivu za okupace, likvidátora židovských a "nepřátelských" majetků za okupace, účetního rady Josefa Dosoudila.²⁸⁾ V Dosoudilově "majetku" byl rukopis delší dobu, prokazuje to 11 důdatečně nalepených tištěných barevných znaků a ještě více samostatný list vložený do složky Uničova (č.254), na němž je záhlaví psané typy Dosoudilova psacího stroje.²⁹⁾

Nyní zbývá několik slov o obsahu rukopisu, pokud se na něj v předchozím výkladu nedostalo. Při probírání seznamu pramenů byla již naznačena malá původnost Gödlovy práce. Proto nepřekvapí, že se rozbor zemského znaku opírá o Chytilla,³⁰⁾ a že pojednání o vývoji pečetí je samostatné jen tam, kde se podává na základě vzorového schématu přehled znakových

znamení. Na dvou listech je nakresleno 111 štitových tvarů, to prokazuje, že autor přečeoval vnější formu štítů. Zajímavý je tabulkový přehled 307 moravských měst a městysů, který obsahuje tyto rubriky: první zmínka o vsi, městysi a městu (dvě kolonky: neověřená, prokázaná), datum povýšení na městys a město, datum udělení pečetní barvy červené, zelené, žluté, jméno panovníka, který oprávnění udělil, pečetní obraz (známý, neznámý), barvy znaku (známé, neznámé). Může posloužit jako kontrolní materiál, vyhneme-li se kuriozitám jako prvním zmírkám o všech Olomouci r. 238, Tasovu r. 799, Strážnici r. 819 apod.

Je třeba souhlásit s Ivanem Štarhou, který zdůrazňuje hodnotu rukopisu jako zdroje pro pečetě moravských obcí.³¹⁾ Nadto se domnívám, že lze využít i znakových obrazů. Předpokládá to ovšem uvědomit si hranice možností, které oba Gödllové měli a podle toho k materiálu přistupovat.

Jihomoravská publikace o znacích měst a městeček využila rukopis důkladně a možné doplnky jsou jen sporadické. Jiná je situace u obcí Severomoravského kraje. Tu se ovšem musíme spokojit příklady. V jedné složce Náměště nad Oslavou je omylem nalepen také znak Náměště na Hané šachovaný orlí dráp. Čtení zmateného historického výkladu u tohoto hesla jen potvrzuje správnost Spáčilova pojednání o náměštském znaku.³²⁾ Starší pečetě Moravského Berouna měly údajně pod hvězdou ještě bod. Gödl uvedl a nakreslil podle jedné pečeti pro Velkou Bystřici také hvězdy s osmi cípy. Dřevohostice měly pečeť s letopočtem 1540. Dub nad Moravou je považován za městys povýšený v letech 1848-1855, má proto výklad o znaku. Na pečeti je dokonce legenda OBCE MĚSTEČKO DVB. Čtení hesla Frýdlant nad Ostravicí potvrzuje Baletkovu domněnku,³³⁾ že obci znak nebyl udělen. Uvedené příklady mají charakter upozornění, jejich správnost je třeba samozřejmě ověřit. To však nemůže být mým úkolem.

Provedená analýza snad dokázala použitelnost rukopisu č. 1066, jeho přednosti i zápory pro naši komunální heraldiku.

Poznámky:

- 1) Brno 1979. Vědecká redakce Jaroslav Dřímal a Ivan Štarha.
In: Knižnice sborníku Brno v minulosti a dnes, svazek 1,
- 2) O.c., s.12-13 od Ivana Štarhy
- 3) Rozpis: titulní list, 10 folií seznamu obcí zachycených v rukopise, psaného r. 1948 nebo v době o něco málo dřívější (a opravovaného archiváři A. Ševčíkem, I. Štarhou a mnou), 318 folií vlastního textu, 37 listů úvodu (z toho fol. 35 až 37 do rukopisu jako zatoulaná výpůjční agenda bývalého Zemského archivu v Brně nepatří), 2 tabulky znaků a 1 list tzv. tiráže (neboli druhého titulního listu).
- 4) Pro města Hodonín, Jihlava, Moravská Ostrava, Moravská Třebová, Nový Jičín, Olomouc, Rýmařov, Šternberk, Šumperk, Uničov, Znojmo. Počet 294 znaků je uprostřed mezi čísly uvedenými na druhém titulním listu: 296 znaků, což bylo tužkou upraveno na 292. Tzv. tiráž napočítala také 726 popisů pečetí. Údaj je těžko kontrolovatelný, sám jsem v rukopise spočítal jen 700 popisů.
- 5) Podtržena jsou města uvedená jako taková v rukopise, křížkem jsou označena městečka (Dolní Kounice, Janov, Nápaděla, Slavičín -!-, Úsov). Bez bližšího určení jsou lokality Brodek u Konice, Dolní Otaslavice, Huzová, Sloup, Tršice, Velká Bystřice a Židlochovice, ale jejich charakteristika jako městys vyplývá (až na Židlochovice) z udaných trhů. Pojmy městečko a městys jsou z dnešního hlediska tautologické, přesto však ponechávám rozlišování, které mělo platnost v minulosti. Pro usnadnění orientace v rukopise zaznamenávám v závorce starší názvy použité v seznamu obcí a pořadová čísla rukopisu, jestliže obce byly do rukopisu zařazeny podle staršího pořádku přihlízejícího k podstatnému jménu, nebo podle dnes neužívaného názvu.
- 6) To odpovídá číslům uvedeným na druhém titulním listu param., resp. tužkou.
- 7) Neberu zřetel k tomu, že některé městyse byly ve skuteč-

- nosti vsí, a dále k lokalitám povýšeným po r. 1893.
- 8) Např. č.29 (Brušperk), č.49 (Domašov nad Bystřicí), č.59 (Podhradí), č.60 (Frenštát pod Radhoštěm), č.71 (Hrádek-zbarvení jen předpokládáno), č.75 (Hrušovany nad Jevišovkou) atd., též č. 56 (Dolní Dunajovice - správné zbarvení není známé).
  - 9) Statistik der Jahr-, Vieh und Wochenmärkte im Kammerbezirke Brünn (resp. Kammerbezirk Olmütz) na s. 234-253, 255-271 publikace Statistischer Bericht über Industrie und Gewerbe Mährens in den Jahren 1881-85. Bearbeitet vom Bureau der Handels- und Gewerbekammer Brünn...Brünn 1887-1889. Počet obyvatelstva je čerpán z úřední statistiky r. 1890, vydané r. 1892.
  - 10) Gregor Wolny: Die Markgrafschaft Mähren. Topographisch, statistisch und historisch geschildert... 6 svazků. Brünn 1846.
  - 11) Jde snad o Jankovice na Holešovsku, které jsou např. v kalendáři Moravan uváděny ve tvaru Janovice. Ale tato obec měla týdenní trhy již před r. 1885.
  - 12) Rkp. č. 1066, f. 1v, 2r seznamu. Horkého pozůstatlost ve Františkově muzeu, uváděná ve sloze č. 14, je už citovaly rukopis Morava. Pracovní a služební knížky sloužily zřejmě k poznávání razitek.
  - 13) V tzv. tiráži je perem napsáno 107 odliatků, což je tužkou opraveno na 106. Tužkou připsaný počet tabulek a krabiček odpovídá dnešnímu stavu.
  - 14) Vysoký počet destiček vyplývá z toho, že např. písmeno B bylo zastoupeno pěti destičkami. Pečeť B IV 27 patřila Bzenci.
  - 15) Seznam, f. 1v: "Siegelsammlung in Raigern, zumeist meine eigenen gesammelten."
  - 16) Ve Státním oblastním archívu v Brně, fond G 125, II. oddělení. Inventarizoval ji r. 1973 Ivan Štarha pod názvem Otisky pečetí panství, měst, městeček a vsí pořízené pro býv. Františkovo muzeum.

- 17) Č. 183.
- 18) Č. 163, f.1v. Srv. i Znaky s.12 (I. Štarha). Přípisy jsou např. na č. 8, 17, 30, 31... atd.
- 19) Adressbuch von Brünn mit den Vororten... 1881, 1890, 1892, 1895, 1896, 1899, 1901, 1902; Archiv města Brna, evidence brněnského obyvatelstva (odtud laskavostí dr. J. Vodičky). K porovnání ruky byly použity nesignované Gödlový výpis k brněnské topografii v Archivu města Brna.
- 20) 30 folií volných archů a listů formátu 33 x 21 cm.
- 21) Von unseren deutschen bildenden Künstler in Mähren und Schlesien. Brünn 1929, s.22.
- 22) Prokop Toman: Nový slovník československých výtvarných umělců 1, A-K. Praha 1947, s.262.
- 23) O.c., s.262. Ulrich Thieme - Fred C.Willis: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart. Leipzig 1921, Bd. 14, s.306.
- 24) Bretholz se stal koncipistou v zemském archivu 12. listopadu 1897. Průvodce po Státním archivu v Brně. Brno 1954, s. 63. Ve spolku byl členem výboru od 23.1.1899. SOA Brno, G 82 Hospodářská společnost (Jiří Radimský, 1959), kart. 459. Kromě toho vykonával v Muzejní společnosti funkci konzervátora pro archiv a knihovnu, takže cesta našeho rukopisu přes tuto instituci není úplně vyloučena.
- 25) Průvodce s. 410. Protokol zasedání výboru spolku 6.11. 1903. SOAB, G 82, kart. 460.
- 26) Znaky s. 13.
- 27) Tätigkeitsbericht des Deutschen Hauses in Brünn. Srv. Jaromír Kubíček a kolektiv: Literatura o Brně z let 1801 až 1979. Brno 1980, č. 2139. Seznam knihovny z r. 1902 citován tamže č. 6004 (+ č.6032). Přírůstek by bylo možno přesněji datovat, kdyby byl znám sukcesivní katalog knihovny Německého domu.
- 28) Průvodce s. 421 (Fond G 40). Seznam konfiskátu od J. Radimského je ve spisovém fondu G 40. Má nejasnou poznámkou "vytaženo z KDN" ?, což má znamenat " z knihovny

Německého domu". Tato konjektura Radimského není v této formulaci, jak bylo vyloženo, správná.

- 29) Pro srovnání doporučuji materiály Dosoudilovy pozůstalosti, např. jeho genealogickou sbírku.
- 30) Josef Chytíl: Notizen über das Mährische Landeswappen. Schriften der historisch-statistischen Sektion der k.k. mähr. schles. Gesellschaft des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde. Heft 5. Brünn 1853, s.54-59.
- 31) Znaky s. 13.
- 32) Vladimír Spáčil: K otázce znaku Náměště na Hané. Okresní archiv v Olomouci 1981. Ročenka. Olomouc 1982, s.169- až 175. Srv. František Zwolský: Znaky moravských měst a městeček, sešit 2. Brno 1982, s.20-21.
- 33) Ladislav Baletka: Znaky měst a městeček Severomoravského kraje. Sborník Státního archivu v Opavě 1968-1971. Opava 1971, s.191.

K tinkturám erbu zábrdovických opatů.

Tomáš Krejčík

Erb opatů zábrdovického kláštera zůstal v naší literatuře po-někud opomenut, o jeho pozdější formě se zmiňuje pouze M. Kolář. 1)

Pečeti zábrdovických opatů 14. - 16. století ukazují v několika úpravách postavu P. Marie s Ježíškem v gotické architektuře, někdy doplněnou klečící postavou opata. S heraldickou náplní je mi známa až pečeť opata Šimona Farkaše (17. prosince 1608).²⁾ Podle popisu M. Švábenského je na této pečeti štít polcený, vpravo jednorožec rostoucí z tří růží, otočený doleva, vlevo erb rodinný.³⁾ Jako štítonoši dva andělé, nad štítem mitra s berlou. Další vyobrazení přináší pečeť Bendikta Waltenbergera (12. května 1610). Na ní je v polceném štítě vpravo kozel, vlevo jednorožec, přivrácení k sobě, nad štítem mitra s berlou.⁴⁾

Starší je tedy vytesaný erb Kašpara Schönauera z roku 1583, umístěný na Nové radnici v Brně, na němž se také setkáváme s náznaky barev. Zde je štít polcený, v levém poli z tří růží rostoucí jednorožec, vlevo erb kláštera želivského, jehož byl Kašpar také opatem. J. Hanáček udává barvu pole červenou (?), jednorožce stříbrného a růže též stříbrné.⁵⁾

Erb byl však nepochybně několikrát přemalováván a dnes jsou jeho barvy málo zřetelné. Kašparova pečeť z 8. června 1579 nese obraz Panny Marie s Ježíškem.⁶⁾

Unikátní doklad pro poznání tinktur zábrdovického opatského erbu je dnes uložen v Uměleckohistorickém muzeu v Berlíně Kōpnicku, které je součástí komplexu Státních muzeí. Mezi tisíce hodnotných kusů tohoto muzea se do poměrně malé expozice dostala pro své nesporné kvality i skleněná láhev s kovovým závěrem. Na ní je namalován modrý štít, v něm tři červené růže se zlatými středy, z růží vyrůstá stříbrný jednorožec. Na štítě spočívá mitra, kterou je prostrčena berla.

Štít je zlatě orámován a umístěn v kartuši s rostlinnými motivy. Nahoře jsou iniciálky S F A Z, dole letopočet 15 - 99, jedná se tedy o erb Šimona Farkaše, opata zábrdovického, bez použití jeho erbu rodinného. 7)

Závěrem můžeme dodat, že rozhojnění zábrdovického erbu o klobouk zakladatele kláštera Iva z Klobouk, jak jej vidíme např. na klášterním kostele, je dodatkem až z mladší doby a je projevem dobového historismu. Objevuje se např. na pečeti opata B.Waltenbergera (15.ledna 1638, 5.srpna 1637) 8) nebo na pečeti opata Gotfrieda z 21.3.1679. 9)

- 1) Martina Koláře Českomoravská heraldika, I.část všeobecná již upravil August Sedláček, Praha 1902, s.22.
- 2) SOAB, Stavovské listiny, A 1 (inventář M.Švábského, Brno 1965), č.1076.
- 3) J.Pilnáček, Staromoravští rodové, Brno 1983 (reprint), s. 109, č.291.
- 4) SOAB, A 1, Stavovské listiny, č.1157.
- 5) J.Hanáček, Heraldický seubor Stavovského domu v Brně (k 400. výročí vzniku), Zpravedaj Klubu genealogů a heraldiků Ostrava 5, 1983, s.77-78, obr.1 na s.77.
- 6) SOAB, A 1, Stavovské listiny, č.786. V téžem fondu je u listiny č.520 pečeť opata Jerolíma z 3.srpna 1484 téhož typu.
- 7) Láhev je rovněž vyobrazena v: Wegweiser durch die Museen, Berlin 1982, 8.vyd. s.37 (bar. fotografie).
- 8) Za upozornění na tyto pečeře děkuji dr. P.R.Pokornému, SÚA, ŘP Strahov, karton 313, N 53.
- 9) SOA Opava, pobočka Olomouc, AO IV C 38/8.

Kresba erbu opata Šimona Farkaše podle malby
na láhvích z r. 1599. Kreslil T.Krejčík

Genealogické tradice v českém lidovém loutkářství na příkladě rodiny Šimkovy.

Jan Skutil

K nejlépe prozkoumaným a také literárně zachyceným představitelům moravského lidového loutkářství patří Josef Šimek (nar. 15.5.1870 Řešetova Lhota, † 1.5.1953 Bedřichov, okr. Blansko),¹⁾ jehož několik loutek z vybavení jeho repertoáru a také vlastní dýmka, je uloženo ve fonitech divadelního umění Moravského muzea v Brně jako trvalá součást jeho ochotnického a uměleckého odkazu. Je známo, že provozoval loutkářství nejen on, mýbrž i jeho žena, bratr, sestra, která si vzala za manžela jednoho ze známé a populární lidově-umělecké rodiny Berouskovy. Také v soupise her a postav a lidových českých loutkářů, který v roce 1959 sestavil Jaroslav Bartoš,²⁾ se setkáváme se jmény Rudolf a Vavřinec Šimkovi; druhý z těchto byl bezesporu otec Josefa Šimka (srv. přiložený vývod) a Rudolf buďto bratr nebo jeho strýc. Při zjištění osudů a genealogické tradice jednotlivých příslušníků této rozvětvené rodiny v českých zemích, je třeba především zjistit původní kolébku jejich rozrodu, stejně tak jako i u jiných rodin. V případě Šimkovy rodiny je to Křičeň, dnes místní část lázní Bohdaneč u Pardubic, kde jsou Šimkovi podle kronikářských zjištění doloženi již od 16. století.³⁾

Na základě archivního materiálu a rodových výpisů, které nám dala k disposici dcera Josefa Šimka Josefa Čumová, roz. Šimková (nar. 1910), se nám podařilo sestavit genealogický vývod předků jak jejího otce loutkáře, tak i její matky, jež je prostřednictvím svých předků po přeslici se Šimkovými rovněž sprízněna (byla sestřenice svého muže). Loutkářství je doloženo u všech čtyř generací, které se nám podařilo z rodinných dokladů zjistit, popřípadě i tanečnictví na provaze, provazelezectví či komediantství a ve většině případů šlo tu o kočující umělce uváděné v dokladech rodných a křestních listů jako reisender Seilerntänzer nebo Puppen-

spieler (v případě otce Josefa Šimka Vavřince Š.). Také Šimkovy dcery a syni se věnovali lidovému loutkářství, jak tomu bylo v případě Václava Šimka. Manželka Josefa Šimka zemřela v r. 1949 v Protivanově na Drahanské vrchovině, jak se uvádí v domě zábavního podniku. Josef Šimek byl příslušný do Svitávky u Letovic, odkud jezdil po celé Českomoravské a Drahanské vrchovině.

Vlastní rodokmen velmi členitého rozrodu Šimkových by se nám asi nepodařilo sestavit vzhledem k četným a častým změnám místa pobytu i míst narození mnoha dětí a mimo jiné také proto, že jméno Šimek je velmi běžné v českém jazykovém prostředí a že jedna rodina Šimkova může být snadno zaměňována s jinou. Ale i tak přiložený genealogický vývod Šimkovy rodiny svědčí o tom, že kočovné povolání lidového loutkáře bylo cítěno jako analogické jiným zaměstnáním organizovaným kdysi do r. 1859 v českých, v nichž se přenášelo z otce na syna nebo na zetě, jak tomu bylo u mlynářů, kovářů, řezníků aj. Tradice tohoto povolání přežívá dodnes v domech lidové zábavy a pojízdných zařízeních parků kultury a oddechu velkých měst, v nichž dodnes pracují někteří z potomků starého Šimka, jak se Josef Š. na Blanensku všeobecně říkávalo. Československá televize Brno připravila v březnu 1983 pořad Loutky a loutkáři (autoři scénáře Karel Fuksa a Zeno Kaprál), v němž vystupovali i Václav a Hedvika Šimkovi a Josefa Šimková-Čumová, a který se setkal s mimořádným ohlasem.

- 1) Jan Skutil, Ze vzpomínek na moravského loutkáře Josefa Šimka (1870-1953). Adamov 1961, 16 s. - Ještě několik vzpomínek na lidového loutkáře Josefa Šimka (Kl.Bochořák, Kl. Bochořáková, Fr.Křížek, O.Krasický aj.). Vlastivědná ročenka okresního archivu v Blansku, 1967, s.7-12.
- 2) Jaroslav Bartoš, Komedie a hry českých lidových loutkářů. Praha 1959, s.729.
- 3) Bohdanečský zpravodaj č. 4, prosinec 1983, s.5-6.

Tabulka I

Vývod rodiny Šimkovy z Kříženě.

Od 16. stal. jsou o Šimkově rodině letní zprávy, srrv. Bohdanečský zpravodaj č. 4, prosinec 1983, s. 5-6.

I.	František ŠIMEK Marionetten- spieler Bělá	Barbora roz. BARTOVÁ Lužec č. 16	Jakub JARO meštan Bohdaneč	Anna roz. ZVĚŘINOVÁ Lužec	Magdaléna ŠIMKOVÁ roz. JAROVÁ Křížen	Josef VÍDA komediář a ma- riňář, Úpice u Náchoda	Marie roz. VELICOVÁ z Hoděšina
II	Josef ŠIMEK Křížen č. 1	kočující a světem jezdící provazový tanečník a loutkový herce					
III		Vavřinec ŠIMEK nar. 28. 6. 1849 Horní Středec č. 14, okr. Chotěboř přeslušný do Křížené potulný loutkář a majitel kolotoče + 21.4.1930 Bedřichov, okr. Blansko				Marie ŠIMKOVÁ roz. VÍDOVÁ nar. 20. 9. 1847 Úpice u Náchoda + 4.4.1920 Věžky u Kroměříže	
IV						sezdání 2.11.1875 Úpice u Náchoda	Josef ŠIMEK nar. 15. 5. 1870 Řešetová Lhotka + 1.5. 1953 Bedřichov, okr. Blansko manž. Božena Horný, nar. 20. 10. 1872, + 6.9.1949 (viz tabulka III)

Tabuľka III.

Výrod rodiny Horný ze Slatiny nad Úpou.

I	Benedikt VLČEK Slatina č.78	František ŠIMEK Marionetten- spieler Běla Lužec č.16 (jako tab.I kolona I)	Barbera roz. BÁRKOVÁ Bohdaneč (jako tab.I kolona II)	Jakub JARO měštan Bohdaneč (jako tab.I kolona I)	Anna roz. ZIMKOVÁ Lužec Magdalena ŠIMKOVÁ roz. Jarová
II	Josef HORNÝ voják a my- vec ve Slatině č.78	Josef ŠIMEK Křížen č.1 kočující a světě jezulat provazový tanečník a loutkář (jako tab.I, kolona II)	Josef ŠIMEK Křížen č.1 kočující a světě jezulat provazový tanečník a loutkář (jako tab.I, kolona II)	Anna roz. ŠIMKOVÁ nar. 18.9.1894 Křížen č. + 12.3.1911 Slatina nad Úpou č.183	Božena roz. HORNÝ (= HORNÝ) provd. Šimková nar. 20.10.1872 Dolní Holetín č.85, okr. Mlinsko v Č. + 6.9.1949 Prostřední Přešťov, okr. Prostřední v obytném domě zábavních podniků provd. dne 4.7.1899 v Brně-Zábrdovicích za Josefa ŠIMKA, nar. 15.5.1870, + 1.5.1953 (viz tab.I)
III	Robert HORNÝ nar. 9.5.1822 Slatina nad Úpou č.78 křejkovský dělník a majitel loutkového divadla				
IV					

HERALDICA BRUNENSIS I.

Znaky významných brněnských osobností (10).

Jan Jiří Etgens (1691 - 1757) proslulý brněnský malíř obrazů a fresek.

Patřil k starobylé brněnské měšťanské rodině, o níž máme zprávy již z konce 16. století. Rod Etgensů je z genealogického hlediska názorným příkladem dědění jednoho povolání. Členové rodu se po 250 let zabývali speciálním zpracováním kůží. Etgensové stáli při počátcích výroby kordovánu v Brně. Přišli zřejmě z Německa. Odtud se k nám dostaly znalosti dlouho tajené fabrikace kůže (kozlovin) za pomocí zvláštních příasad do třísla a louhu.
¹⁾

Nejstarším předkem byl Vilém Etgens, kordovník, který v roce 1595 získal v Brně měšťanské právo.
²⁾ Jeho synem či bratrem byl Bedřich Etgens starší. Dá se odhadovat, že se narodil někdy kolem roku 1570. Bydlel a svoji kordovánickou živnost provozoval v Koželužské ulici, která byla brněnským předměstím. Jeho dům ležel někde v blízkosti Křenové, neboť je často označován jako kordovník z Křenové. V roce 1598 získal v Brně měšťanské právo
³⁾ a zřejmě v tomto roce se oženil s Kateřinou neznámého příjmení. Podle nejstarších brněnských matrik můžeme Bedřichovu rodinu rekonstruovat následovně:

Bedřich starší Etgens (Ettigens, Ettihens) nar. ? kolem roku 1570 - zemř. asi Brno mezi léty 1623-1639, kordovník a brněnský měšťan (1598).

I. manželka Kateřina neznámého příjmení nar. ? ? - zemř. ? před rokem 1619, sňatek kolem roku 1598.

II. manželka Barbora neznámého příjmení, nar. ? ? - zemř. ? ? sňatek před 1619.

1. Dorota Etgensová pokř. Brno 24.12.1601 - zemř. ? ?
2. Bedřich Etgens pokř. Brno 28.10.1603 - zemř. ? ?
3. Zuzana Etgensová pokř. Brno 8.4.1605 - zemř. ? ?
4. Mariana Etgensová pokř. Brno 22.1.1607 ⁴⁾ -zemř. ? ?⁵⁾
5. Kateřina Etgensová, nar. Brno 15.10.1619, pokř. 16.10. zemř. ? před rokem 1646, odd. Brno 23.5.1639 ⁶⁾ s Eliášem Dittrichem mydlářem na ulici Kobližné. Jeho první manželka se jmenovala Anna. Dne 11.2.1646 si vzal třetí manželku Magdalenu vdovu po Jiřím Nette, pekařském mistru.
6. Matyáš Šimon Etgens pokř. Brno 28.2.1622 - zemř. ? ? kordováník a brněnský měšťan (9.10.1648) ⁷⁾, dvojče s Janem
7. Jan starší Etgens pokř. Brno 28.2.1622 ⁸⁾ - zemř. ? mezi léty 1664-1667, kordováník a brněnský měšťan (19.7.1649)⁹⁾ odd. Brno 29.6.1649 s Marií Alžbětou Ernovou.
8. Marie Etgensová pokř. Brno 7.3.1622 (sic!)¹⁰⁾ - zemř. ? ? odd. Brno 26.8.1641 ¹¹⁾ s Reichardem Biermussem (Piermuss) jirchářským tovaryšem a později mistrem a brněnským měšťanem (27.9.1641). Narodil se v Brně.
9. jménem neuvedená dcera pokř. Brno 16.4.1623 ¹²⁾ - zemř. ? ?

Uvedený přehled není jistě úplný, neboť se nezachovaly brněnské matriky z let 1607-1619. Mezi jeho děti lze bezpochyby zařadit Šimona Etgensa, který v Brně 9.11.1643 ¹³⁾ získal měšťanské právo a též byl kordovánkem. Ve jménech Bedřichových dětí se odráží rekatolizace Brna. V roce 1607 křtil svoji dceru typickým protestantským jménem Mariána a byl v té době protestant jako většina brněnských měšťanů. Ovšem již kolem roku 1622 svoji další dceru křtí jménem Marie, což svědčí o jeho přestupu ke katolictví.

Z jeho tří synů, kteří získali v Brně měšťanské právo, jsou zprávy zejména o Janu Etgensovi staršímu. Zdá se, že

oba Šimonové buď brzy zemřeli nebo - což je pravděpodobnější - se za obživou výstěhovali jinam. Jan starší je ještě v době sňatku uváděn jako kordovánický nádeník, ale brzy získává mistrovské a měšťanské právo. Jeho rodinu se nám podařilo rekonstruovat následovně:

Jan starší Etgens pokř. Brno 28.2.1622 - zemř. ? mezi léty 1664-1667, kordovník a brněnský měšťan (19.7.1649)

I. manželka Marie Alžběta pokř. Brno 2.3.1634¹⁴⁾ - zemř.

před rokem 1684, dcera Ondřeje st. Erny, zednického mistra a Magdaleny, sňatek Brno 29.6.1649¹⁵⁾. Jejím druhým manželem byl Jan Wendter (též Gindter, Winter a pod.) pokř. Brno ? - zemř. ? ? jirchář a brněnský měšťan (15.7.1667), sňatek Brno 1667.¹⁶⁾

1. Jana Etgensová pokř. Brno 10.1.1651 - zemř. ? ?

2. Bedřich ml. Etgens pokř. Brno 16.1.1653 - zemř. po roce 1703 jirchář a brněnský měšťan (24.9.1677)¹⁷⁾ odd. Brno 13.9.1677 s Kateřinou Dreywurstovou, podruhé odd. Brno 17.5.1686 s Marií ovdovělou Hemlerovou.

3. Jan ml. Etgens pokř. Brno 7.2.1655 - zemř. Brno 6.5. 1703¹⁸⁾ kordovník a brněnský měšťan (7.1.1684). odd. Brno s Marií Alžbětou Umlaufovou (Umblaif).

4. Marie Etgensová pokř. ? ? - zemř. ? ? odd. Brno 4.8. 1680¹⁹⁾ s Martinem Kindlem (Kindtl) ševcem v Brně

5. Kateřina (Kristina) Etgensová pokř. Brno 30.4.1660 - zemř. ? ? odd. Brno 9.2.1683²⁰⁾ s Tobiášem Frommem (Fromb) povoláním "Salitermacher". Jeho první manželka byla Margareta Millerová (Miellerová), sňatek Brno 28.4.1681.

6. Barbora Etgensová pokř. Brno 24.11.1662²¹⁾ - zemř. ? ?

7. Anna Etgensová pokř. ? ? - zemř. ? ? odd. Brno 24.11. 1671²²⁾ s Kristiánem Binderem (Bindter) jirchářem

8. Matyáš Etgens pokř. Brno 7.8.1664²³⁾ - zemř. ? ?

Ze synů Jana Etgense staršího v Brně zůstal Bedřich mladší a Jan mladší, kteří založili dvě brněnské větve rodu. Bedřich mladší se vyučil jirchářem a dne 24.9.1677 získal v Br-

ně měšťanské právo. O Bedřichově rodině máme následující zprávy:

Bedřich mladší Etgens pokř. Brno 16.1.1653 - zemř. po roce 1703, jirchář a brněnský měšťan (24.9.1677).

I. manželka Kateřina pokř. ? ? - zemř. před 1686 dcera brněnského měšťana a provaznického mistra Matyáše Dreywursta (Treiburšta), sňatek Brno 13.9.1677²⁴⁾

II. manželka Marie pokř. ? ? - zemř. ? ? po roce 1703 vdova po Janu Hemlerovi sousedu z Felsendrostu v Rakousku, sňatek Brno 17.5.1686²⁵⁾

1. Barbora Etgensová pokř. Brno 13.8.1678²⁶⁾ - zemř. ? ?
2. Anna Marie Etgensová pokř. Brno 9.9.1681 - zemř. ? ?
3. Josefa Etgensová pokř. Brno 6.3.1685 - zemř. ? ?
4. Kateřina Etgensová pokř. Brno 19.3.1687²⁷⁾ - zemř. ? ?
5. Jan Jiří Etgens pokř. Brno 6.4.1691 - zemř. Brno 31.7.1757²⁸⁾ malíř obrazů a fresek, brněnský měšťan (1733) odd. ? ? s Annou Františkou.
6. Štěpán Etgens pokř. Brno 26.12.1693 - zemř. ? ?
7. Zuzana Etgensová pokř. Brno 31.3.1695 - zemř. ? ?
8. Michal Etgens pokř. Brno 3.9.1697 - zemř. ? ?
9. Bernard Etgens pokř. Brno 18.8.1703²⁹⁾ - zemř. ? ?

Z rodinné tradice se vymkl Jan Jiří Etgens, který projevoval malířský talent. První zkušenosti údajně získal u brněnského malíře Františka Řehoře Ignáce Ecksteina.³⁰⁾ Studoval římsko-neapolské malířství v Římě, kde jsou za učitele považováni Carlo Maratta a Sebastiano Conca.³¹⁾ Zejména jsou známé jeho fresky. Nejvýznamnější brněnskou památkou na něho je fresková výzdoba barokizovaného interiéru kostela sv. Jana (1732). Z chystané spolupráce Etgense a Ecksteina při výzdobě sněmovního sálu Moravského zemského domu (nyní Nové radnice) sešlo. Pouze společně zde namalovali obrazy regentů ve výklencích. Dále se podílel na výzdobě radniční kaple a sakristie v Brně (1729), kaple sv. Kříže jesuitského kostela v Brně (1748), kaple u sv. Tomáše.³²⁾

Jeho fresky můžeme najít po celé Moravě. V Kroměříži

vyzdobil kopuli piaristického chrámu (1750). V roce 1730 namaloval křest moravského krále Svatopluka v kapli na Velehradě. Jeho fresky jsou též v letním refektáři v Klášterním Hradisku u Olomouce a v poutních kostelech ve Vranově u Brna a ve Křtinách (Obec svatých). Jeho fresky nacházíme v klášterním kostele v Rajhradě a zdejší knihovně.

Kromě fresek též namaloval několik oltářních obrazů. Známe skizzy ke hlavnímu oltáři kostela Nanebevzetí P.M. v Jihlavě (1745). Další obraz (Sv.František de Paula) je ve Vranově a několik obrazů namaloval pro rajhradský klášter.

Z obrazů se světskou tématikou se zachoval malířův autoportrét, který je chován ve sbírkách Moravské galerie v Brně. 33)

O jeho majetkových poměrech jsme zatím málo informováni. Víc bychom se doveděli z jeho testamentu sepsaném 17.1.1757, který byl v Archivu města Brna spolu s dalšími testamenty příslušníků rodu Etgensů postrádán od roku 1950 .³⁴⁾ Z nepřímých zpráv víme, že podle dispozic testamentu měl být pochován v kapli sv. Mořice u kostela sv. Jakuba v Brně. Rodinu Jana Jiřího Etgense lze rekonstruovat následovně:

Jan Jiří Etgens (Etgäns) pokř. Brno 6.4.1691 - zemř. 31.1.1757, malíř a brněnský měšťan (1733).

- I. manželka Anna (Františka) neznámého příjmení pokř. ? ? - zemř. ? ?
1. František de Paula Josef Etgens pokř. Brno 11.1.1731 - zemř. ? ?
  2. Jan Michal Etgens pokř. Brno 28.9.1732 - zemř. ? ?
  3. Eleonora Jenovefa Etgensová pokř. Brno 20.2.1734 - zemř. ? ?
  4. Marie Josefa Etgensová pokř. Brno 20.3.1736 ³⁶⁾ - zemř. ?
  5. Jana Barbora Valburga Etgensová pokř. Brno 31.12.1739 zemř. ? ?
  6. Františka Eva Alžběta Etgensová pokř. Brno 22.2.1742 ³⁷⁾ zemř. ? ?

O osudech dětí Jana Jiřího Etgense zatím nic nevíme. V Brně máme zprávy o další větvi rodu Etgensů, kterou založil Jan mladší. Jeho rodinu jsme zatím rekonstruovali takto:

Jan mladší Etgens (Ettgens) pokř. Brno 7.2.1655 - zemř. Brno 6.5.1703, kordovánik a brněnský měšťan (7.1.1684) ³⁸

I. manželka Marie Alžběta Umlaufová (Umblaif) pokř. ? ? - zemř. po roce 1700, sňatek Brno 23.1.1684 ³⁹

1. Ferdinand (Jan) Etgens pokř. Brno 26.10.1684 - zemř.

Brno 1762, kordovánik a brněnský měšťan (1705) odd. Brno 25.1.1706 s Marií Janou Langovou ⁴⁰)

2. Karel Etgens pokř. Brno 27.10.1686 ⁴¹) - zemř. ? ?

3. Antonín Jan Etgens pokř. Brno 30.1.1689 - zemř. ? ?

4. Marie Jana Etgensová pokř. Brno 30.1.1689 - zemř. ? ? dvojče s Janem Antonínem.

5. Marie Alžběta Etgensová pokř. Brno 12.5.1691 - zemř. ??

6. Šimon Tadeáš Etgens pokř. Brno 11.10.1693 - zemř. ? ?

7. Marię Isabelę Etgensovą pokř. Brno 3.8.1700 ⁴²) - zemř. ??

V tradičním řemesle Etgensů pokračoval Ferdinand Etgens, který v Brně získal měšťanské právo v roce 1705. Jeho rodinu lze rekontruhovat následovně:

Ferdinand (Jan) Etgens pokř. Brno 26.10.1684 - zemř. Brno 1762, kordovánik a brněnský měšťan (1705) ⁴³)

I. Manželka Marie Jana Langová pokř. ? ? - zemř. po roce 1724 sňatek Brno 25.1.1706

1. Anna Marie Etgensová pokř. Brno 30.10.1706 - zemř. ? ?

2. Antonie Kateřina Etgensová pokř. Brno 12.6.1708 - zemř. ? ?

3. Marie Alžběta Etgensová pokř. Brno 12.4.1710 - zemř. ??

4. Marie Růžena Etgensová pokř. Brno 20.2.1712 - zemř. ? ?

5. Josefa Jana Etgensová pokř. Brno 20.2.1714 ⁴⁴) - zemř. ??

6. Václav Michal Etgens pokř. Brno 28.9.1716 - zemř. ? ?

7. Růžena Helena Etgensová pokř. Brno 24.2.1719 - zemř. ??

8. Mikuláš Etgens pokř. Brno 6.10.1720 - zemř. ? ?

9. Marie Kateřina Etgensová pokř. Brno 16.2.1722 - zemř. ??

10. Jan Antonín Etgens pokř. Brno 20.6.1724 ⁴⁵⁾ - zemř. ??

Uvedené přehledy rodin Bedřicha mladšího a Jana mladšího nejsou zřejmě úplné, neboť do genealogie Etgensů nemůžeme přesněji zařadit Františka Etgense, který ještě jako jirchařský tovaryš v Brně získal měšťanské právo dne 5.8.1743. ⁴⁶⁾ U Františka je možné, že buď brzy zemřel nebo se později odstěhoval jinam. S obdobnými problémy se zařazením se setkáváme i u Jakuba Etgense. Podle zaměstnání mohl být synem Bedřicha mladšího a podle roku úmrtí pocházel asi z jeho prvního manželství. Jeho testament, který by osvětlil genealogické souvislosti ze 4.8.1744 je také nezvěstný. ⁴⁷⁾ Rodinu Jakuba Etgense známe následovně:

(Jan) Jakub Etgens pokř. ?? - zemř. mezi 4.8.-31.12.1744, jirchař, není uveden v knihách přijatých měšťanů.

Manželka: Anna Marie Farwegová pokř. ? ? - zemř. Brno po 27.5.1761 ⁴⁸⁾ sňatek Brno 4.7.1731. ⁴⁹⁾

1. Růžena Terezie Etgensová pokř. Brno 18.8.1734 - zemř. ? ?
2. Anna Klára Etgensová pokř. Brno 4.6.1736 - zemř. ? ?
3. Jan František Etgens pokř. Brno 11.2.1738 ⁵⁰⁾ - zemř. ??
4. Karel Josef Etgens pokř. Brno 19.10.1740 - zemř. ? ?
5. Bernard František Etgens pokř. Brno 19.8.1742 - zemř. Brno 30.3.1814 ⁵¹⁾ jirchař a brněnský měšťan, odd. Brno ? s Františkou Schankovou
6. Anna Barbora Etgensová pokř. Brno 31.12.1744 ⁵²⁾ - zemř. ? ? (pohrobek)

Jeho syn Bernard František ⁵³⁾ Etgens pokračoval v otcovském řemesle. V Brně získal dne 22.6.1770 ⁵⁴⁾ měšťanské právo. Bydlel na ulici Radnické č. 373. Jeho rodinu se mi podařilo rekonstruovat takto:

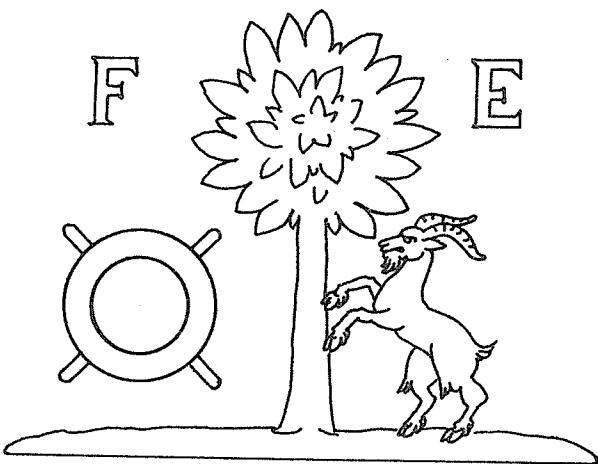
Bernard František Etgens (Edgentz) pokř. Brno 19.8.1742 - zemř. Brno 30.3.1814, jirchař a brněnský měšťan (22.6.1770), bydliště Radnická č. 373.

Manželka: Františka rozená Schanková ⁵⁵⁾ pokř. Brno 1752 -

- zemř. 12.12.1827 ⁵⁶⁾ poslední bydliště Zelný rynk č.293.
1. Josef František de Paula Matyáš Etgens pokř. Brno 24.2.1774 - zemř. jako dítě
  2. František de Paula Bernard Etgens pokř. Brno 6.1.1775 zemř. po roce 1824, mistr jirchář a brněnský měšťan (23.12.1802) ⁵⁷⁾
  3. Vincencie Viktorie Františka Etgensová pokř. Brno 28.3. 1776 - zemř. ? ?
  4. Anežka Viktorie Františka de Paula Etgensová pokř. Brno 5.1.1778 - zemř. ? ?
  5. Josef František de Paula Etgens pokř. Brno 15.3.1779 zemř. Brno 7.9.1824 ⁵⁸⁾ brněnský magistrátní rada a brněnský měšťan (20.7.1815), majitel domu na Zelném rynku č. 293, odd. s Františkou ⁵⁹⁾ pokř. 1779 - zemř. Brno 27.5.1829 ⁶⁰⁾ dcerou Jana Cikána (Czikann), nar. Lipník 23.6.1749 - zemř. 16.11.1821, starosta města Brna a Kateřiny Viktorie rozené Cerroni, nar. 23.4. 1756 dcery Petra Josefa Dominika Cerroni.
  6. Bernard František de Paula Etgens pokř. Brno 6.8.1781 zemř. jako dítě
  7. Jan František Josef Etgens pokř. Brno 2.3.1783 ⁶¹⁾ - zemř. jako dítě.

Z Bernardových synů se Josef Etgens sňatkem dostal do příbuzenského vztahu s rodinami významných moravských intelektuálů. Strýcem jeho manželky byl Jan Petr Cerroni, známý sběratel historických pramenů. Zprávy o rodu Etgensů končí v Brně Františkem Etgensem, který zemřel v první třetině 19. století.

Etgensové nenosili měšťanský znak ve vlastním slova smyslu. Jako měšťanství řemeslníci - kordovníci, jircháři - užívali řemeslnický osobní znak či znamení s odznaky řemesla. U jirchářů to byla useň, která byla hlavním symbolem jejich řemesla a u kordovníků to byl kozel. Přitom tento znak či znamení mohly být podmínečně dědičné.

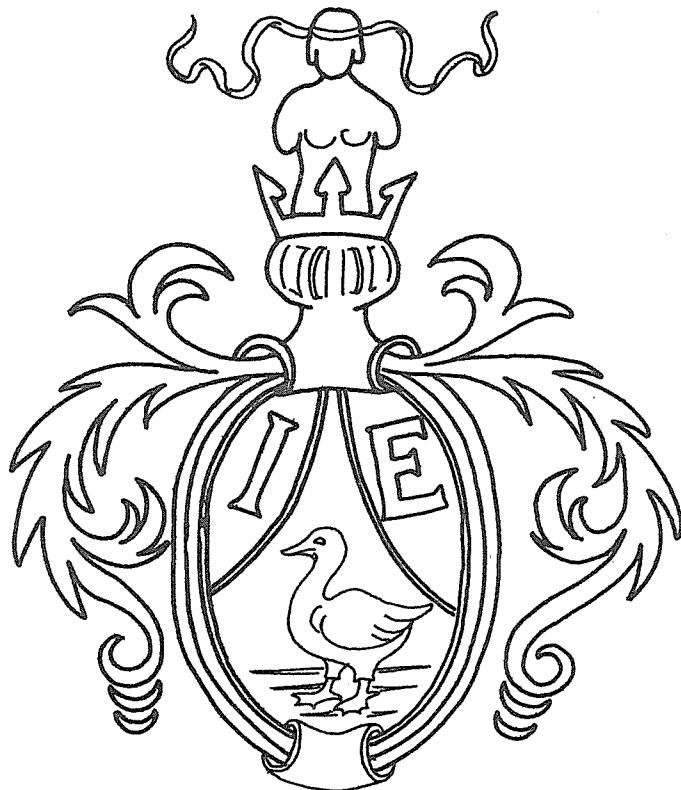

Této domněnce odpovídá nalezená pečeť Ferdinanda (Jana) Etgense z 3.12.1730, která je přitištěná, z červeného vosku, kulatá o průměru 11 mm. ⁶²⁾ V pečetním poli ohrazeném pletemcem z trávníku uprostřed vyrůstá listnatý strom, od něhož vpravo je kotouč s otvorem, což je druh kordovánické škrabky se čtyřmi ručkami. Vlevo je o kmen stromu předníma nohama opřen kozel, který žere listí. Nahoře vpravo je písmeno F, vlevo písmeno E. Znamení je tedy utvořeno symbolem představující surovinu kordováníků (kozlovina) a pracovním předmětem.

Dá se oprávněně předpokládat, že Jan Jiří Etgens byl první, který přijal osobitý měšťanský znak. Zachoval se nám na pečeti z 20.4.1754. ⁶³⁾ Je přitištěná, z červeného vosku, oválného tvaru o rozměrech asi 11 x 10 mm. Pečetní pole je snad ohrazeno perlovcem. Znak se skládá z oválného štítu zasazeného do jednoduché kartuše dole s rolverkem. Štit je rozdělen zvýšeným prohnutým hrotom, v němž na trávníku naznačeném vodorovnými čarami stojí husa. Vpravo od hrotu je písmeno I, vlevo E. Na štit je postavena přímo hledící korunovaná (snad turnajská) přilba s přikryvadly po obou stranách

rozvilinového tvaru. Za klenot je vidět vyrůstající postavu, zřejmě pannu, bez rukou s točenici na hlavě a feflíky po stranách.

Husa byla vzata do znaku bezpochyby jako mluvící znamení. Tvorce znaku vyšel těžko říci zda ze správné etymologie vzniku příjmení Etgens= Etgans => Et - gans => die Gans = husa. Klenot znaku je odvozen z povolání nositele. Častým klenotem cechu malířů byla panna s točenici vyrůstající mezi dančími parohy. 64)

Zatím jsme nenašli doklady, že by tento znak byl třeba i v modifikované podobě užíván dalšími členy rodu. Jakub Etgens a jeho potomci užívali zřejmě nadále osobní řemeslnické znamení či znaky kromě předposledního z rodu v Brně magistrát-ního rady Josefa Etgense, který měl na své pečeti ze dne 3.9.1824⁶⁵⁾ (typář známe od roku 1806), jež je přitištěná, červená, oválného tvaru na šíř o rozmezích 24 x 28 mm, ohra-ničená širokým římsovitým okrajem, monogram J E .

Jiří L. Bílý

Poznámky:

- 1) Zikmund Winter, Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Če-chách (1526-1620), Praha 1909, s.587.
- 2) Josef Dosoudil, Die Brünner Bürgeraufnahmen 1559-1845. In: Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens, roč.30, Brno 1930, příloha Familienforschung Nr, 2/3, s.20.
- 3) viz pozn. 2.
- 4) Archiv města Brna (dále AMB), Sbírka matrik (dále SM), křestní matrika římsko-katolického farního úřadu sv. Jakuba v Brně z let 1600-1607, sign. 1/2 (stará sign.?/C) p.68 (Dorota), p.191 (Bedřich), p.275 (Zuzana), p.349 (Mariana)
- 5) Úmrtní matriky, pokud byly v té době vedeny, se nezachovaly
- 6) AMB, SM, oddací matrika řím.-kat.farního úřadu sv. Jakuba v Brně z let 1634-1647, sign. 1/38 (st.sign.I.C),p.73.
- 7) viz pozn. 2.
- 8) AMB, SM, křestní matrika řím.,-kat. farního úřadu sv. Jakuba v Brně z let 1619-1625, sign.1/4 (st. sign.III.D), nepa-ginováno Matyáš Šimon, Kateřina a Jan.
- 9) viz pozn. 2.
- 10) V tomto matričním zápisu došlo bezpochyby k chybě. Na-svědčuje tomu též neuvedení jména matky. Zápis o křtu se psaly na malé papírky nebo do jednoduchého záznamníku a po určitém odstupu se zapisovaly do matriky. V tomto

- případě si určitě písář spletl rok narození. Dá se předpokládat, že Marie se narodila buď v roce 1620 nebo 1621.
- 11) AMB, SM, matrika sign.l/38, p.114.
  - 12) AMB, SM, matrika sign. 1/4, nepaginováno (jménem neuvedená dcera).
  - 13) viz pozn. 2.
  - 14) Srovnej Jan Křtitel Erna (doplňek), GHI 1984, č.2, s.133 až 134. Ve státním oblastním archivu v Brně, E 4 - Augustiniáni Brno, fasc. 30, № 19, jsem našel listinu z 10.10.1673, která se týká vypořádání dluhu z 12.11.1641 Jiřího Hladíka (Georgius Gladich) protonotáře, generálního vikáře na Moravě, dříve převora u sv. Tomáše v Brně. Věritelem byl Ondřej Erna starší a pohledávku vymáhali jeho dědicové. Dědicové jsou zde v listině uvedeni podle stáří (Jan Křtitel, Ondřej ml., Marie Kellerová, Alžběta Gintterová). Z toho je zřejmé, že Jan byl nejstarším synem. K listině jsou přivěšeny pečeti. Pečeť Jana z černého vosku je ze stejného typáře. Zde jsme našli autentický doklad užití znaku Ondřejem Ernou z Ernau. Jeho pečeť je jako ostatní přivěšená na pergamenovém proužku v dřevěné misce bez víčka. Od ostatních je odlišena červenou barvou vosku. Je oválného tvaru. V pečetním poli ohrazeném jemným perlovcem a po vnější straně vlasovou linkou se nachází ernovský znak. Štít je španělského tvaru, růže pětilistá, přilba turnajská. Dále je zde pečeť Jana Karla Michala Kellera. Za Alžbětu listinu zpečetil manžel Jan (psáno Wendter).
  - 15) AMB, SM, oddací matrika řím.-kat.farního úřadu sv.Jakuba v Brně z let 1643-1729, sign.l/39 (st.sign.II.D), p.61.
  - 16) tamtéž, p.338.
  - 17) viz pozn. 2.
  - 18) AMB, sbírka Bruno Mořice Trappa.
  - 19) AMB, SM, matrika sign. l/39, p.574.
  - 20) tamtéž, p.620.
  - 21) AMB, SM, křestní matrika řím.-kat. farního úřadu sv. Ja-

- kuba v Brně z let 1643-1678, sign.1/9 (st.sign.sv.VII.H), p.311 (Jana), p.503 (Bedřich), p.479 (Jan), p.680 (Kateřina), p.789 (Barbora).
- 22) AMB, SM, sign. 1/39, p.430.
- 23) AMB, SM, matrika sign. 1/9, p.871.
- 24) AMB, SM, matrika sign. 1/39, p.503.
- 25) tamtéž, p.668.
- 26) AMB, SM, matrika sign. 1/9, p.1477.
- 27) AMB, SM, křestní matrika řím.-kat.farního úřadu sv. Jaka
kuba v Brně z let 1679-1687, sign. 1/10 (st.sign. sv.
IX.J.), p.127 (Anna M.), p.278 (Josefa), p.363 (Kateřina).
- 28) Uvedený údaj není možné si ověřit z matrik, neboť z toho-
to období chybí. Nesprávný je literaturou uváděný rok
1754. Někdy bývá jako datum úmrtí malíře uváděno 21.7.
1757. Zde uvedený údaj byl převzat z Trappovy sbírky.
- 29) AMB, SM, křestní matrika řím.-kat. farního úřadu sv. Ja-
kuba v Brně z let 1687-1704, sign. 1/11 (st. sign. sv.X.K)
p.141 (Jan Jiří), p.234 (Štěpán), p.278 (Zuzana), p.374
(Michal), p.682 (Bernard).
- 30) Jaroslav Dřímal a kol., Dějiny města Brna, díl I., Brno
1969, s.174-175.
- 31) Prokop Toman, Nový slovník československých výtvarných
umělců, díl I, písmeno A-K, Praha 1947, s.205.
- 32) H.Welzl (upravil R. Kreutz), Příspěvek k dějinám umění v
naší vlasti. In: časopis Moravského muzea, roč. VI/1906,
č. 1, s.123.
- 33) Portrét reproducován viz pozn. 30 obr. 117.
- 34) AMB, Zbytky registratur - testamenty. Informace dle vlo-
ženého lístku.
- 35) AMB, Sbírka Bruno Mořice Trappa.
- 36) AMB, SM, křestní matrika řím.-kat. farního úřadu sv. Ja-
kuba v Brně z let 1727-1738, sign.1/14 (st. sign.sv. XIII
N), p.242 (František Josef), p. 490 (Eleonora J.), p.635
(Marie J.)

- 37) AMB, SM, křestní matrika řím.-kat.farního úřadu sv. Jakuba v Brně z let 1738-1748, sign. 1/15 (stará sign. sv. XIV O), p.69 (Jana B.V.), p. 194 (Františka E.A.)
- 38) viz poznámka 2.
- 39) AMB, SM, sign. 1/39, p.633.
- 40) tamtéž p.
- 41) AMB, SM, matrika sign. 1/10, p.263 (Ferdinand), p.346 (Karel).
- 42) AMB, SM, matrika sign. 1/11, p.60 (Antonín J.), p.60 (Marie J.), p.145 (Marie A.), p.226 (Šimon T.), p.509 (Marie I.)
- 43) viz pozn. 2
- 44) AMB, SM, křestní matrika řím.-kat. farního úřadu sv. Jakuba v Brně z let 1704-1716, sign. 1/12 (strá sign. sv. XI, L), p. 124 (Anna M.), p. 208 (Antonie K.), p. 308 (Marie A.), p.408 (Marie R.), p.524 (Josef J.).
- 45) AMB, SM, křestní matrika řím.-kat.far. úřadu sv. Jakuba v Brně z let 1716-1727, sign. 1/13 (st. sign. sv.XII,M) p. 32 (Václav M.), p.192 (Růžena H.), p. 313 (Mikuláš), p. 397 (Marie K.), p. 562 (Jan A.).
- 46) viz pozn. 2.
- 47) viz pozn. 34.
- 48) K tomuto datu zřídila dnes nezvěstný testament.
- 49) AMB, SM, oddací matrika řím.-kat. farního úřadu sv. Jakuba v Brně z let 1730-1760, sign. 1/40 (st. sign. III, E), p. 42.
- 50) AMB, SM, matrika sign. 1/14, p.525 (Růžena T.), p. 649 (Anna K.), p.771 (Jan F.)
- 51) AMB, Pozůstatosti města Brna (dále PMB), fascikl 4186.
- 52) AMB, SM, křestní matrika řím.-kat.farního úřadu sv. Jakuba v Brně z let. 1738-1748, sign. 1/15 (st. sign. XIV,O) p. 122 (Karel J.), p.220 (Bernard F.), p.342 (Anna B.)-
- 53) Podle běžných zvyklostí používám dvakrát podtržené křestní jméno, které osoba skutečně užívala, v závorce pak to jméno, které si ke křestnímu jménu dodatečně připojila.

- 54) viz pozn. 2.
- 55) Pocházela z brněnského rodu Schanke. Příjmení bylo poněmčeno, jak ukazují knihy přijatých měšťanů, původně znělo Čanek.
- 56) AMB, PMB, fasc. 6697.
- 57) viz poznámka 2. AMB, Stará spisovna politico-publica se značkou malé p z let 1790-1832, inv. č.1781, stará sign. 1716, krabice 103 (měšťanské právo).
- 58) AMB, PMB, fasc. 6044.
- 59) Rozrod uvedený dr. Mojmírem Švábenským (Inventář G 12 - Cerroniho sbírka, svazek I, Brno 1973, s.7) Františku neuvádí.
- 60) AMB, PMB, fasc. 5531.
- 61) AMB, SM, křestní matrika řím.-kat. farního úřadu sv. Jakuba v Brně z let 1769-1784, sign. 1/19 (st. sign.sv. XVIII,S), p.217 (Josef F.M.), p. 244 (František B.), p.268 (Vincencie V.F.), p.323 (Anežka V.F.), p.358 (Josef F.), p.431 (Bernard F.), p.480 (Jan F.J.)
- 62) AMB, Zbytky registratur, testamente, testament Bartoloměje Frohmüllera z 3.12.1730.
- 63) AMB, Zbytky registratur-testamente, testament Doroty Gollové z 20.4.1750
- 64) Srovnej Antonín Angermann v GHI 1984, č.3, s.244. V privilegiu císaře Rudolfa II. z roku 1595 pro pražské malíře je jejich klenot popsán takto: "z níz (koruny) dva rohy danyele zvířete a mezi týmiž rohy mouřeninka červeným rouchem odděná, ruce pozadu založené a hlavu pintou z levé strany bílé a z pravé červené barvy rozletělou obvázanou mající vyniká" (viz Karel Chytíl, O junkerech pražských, Praha 1903, s.25)
- 65) viz poznámku 58.

HOVORY G + H

Charakterizovat odborné zájmy doc.dr. Ivana Hlaváčka, CSc., který odpovídá na dnešní dotazy, není jednoduché. Jistě, že patří především diplomatice, ale v jeho skutečně rozsáhlém souboru publikovaných prací najdeme příspěvky snad ke každé pomocné vědě histerické. To se pak projevuje v jeho pracech i tím, že dokáže upozornit na mnohé souvislosti, které by jinak zůstaly nepovšimnutý. Platí to i o jeho článcích a studiích z heraldiky a sfragistiky, v nichž se mimo jiné zabýval potřebou studia městských erbů v širších teritoriálních souvislostech, pronikáním národních jazyků do legend pečetí nebo českými a moravskými erby v arlberském erbovníku. Podnětná byla i jeho vystoupení na obou setkáních v Ostravě. Pravidelně rovněž recenžuje cizí literaturu z obou oborů, především na stránkách Archivního časopisu.

1. Jaký význam přisuzujete heraldice a genealogii v rámci současné medievistiky?

Je to otázka skoro na knihu, přinejmenším však na několik článků. Mám-li v několika rádcích formulovat odpověď, tedy akcentuji obě složky těchto disciplín. V pomocnovědnou funkci nutno vyzdvihnout potřebu toho, aby heraldika byla spolehlivým klíčem zejména kodikologii, epigrafice, dějinám umění a sfragistiky v identifikaci erbů jako atributů příslušných artefaktů, což platí nedílně i o genealogii. Ale aby se tak opravdu mohlo stát v co nejplnější míře, je třeba podtrhnout maximální péči o evidenci materiálu, která ovšem úzce souvisí s novým kladením otázek a kde pochopitelně hraje úlohu nejen heraldika šlechtická a státní, ale též církevní a měšťanská a ovšem i městská, která v posledních letech učinila největší krok vpřed.

V souvislosti s genealogií třeba akcentovat - podle mého mínění - důležitost poznání příbuzenských vztahů v konkrétním historickém procesu. Právě v rámci dynastických politik jsou často prvořadé a ne vždy průhledné. I když jim pochopitelně leckdy byla věnována zevrubná pozornost, zdaleka ještě nejsme na konci možností, neboť "dynastickou" politiku třeba chápav v širším slova smyslu. Je třeba počítat s "dynastiemi" obchodníků, kulturních činitelů atd., kdy různé vztahy tohoto druhu lecky umožňují až překvapivé interpretace.

2. Jaká heraldická nebo genealogická práce v zahraničí Vás v poslední době zaujala?

Prací je celá řada, chtěl bych uvést alespoň dvě. První okruh tvoří práce M. Pastoureaua, která svým způsobem završuje jeho "Traité", druhou je pak nová německá heraldická bibliografie, vzniklá prací E. Henninga a G. Jochumsové z letošního roku. O první jsem už psal v Archivním časopisu z roku 1983, o druhé by měl můj referát tamže vyjít v dohledné době. Není proto potřebí, abych se tu o nich podrobněji rozhovořoval.

3. Jakým směrem by se mělo podle Vás heraldické a genealogické bádání u nás ubírat?

Vlastně jsem na to stručně odpověděl v první části. Stručně shrnuji ještě jednou: podstatné by byly základní komplexní pramenné práce s dostatečnou obrazovou dokumentací, která by mohla aspoň leccos z toho, co nepochybňě nepřežije rok 2000 ve své primární formě, zachránit alespoň zprostředkování. Týká se to zejména náhrobníků, na nichž má zájem i epigrafika a dějiny umění, takže by se už měla najít cesta, která by vedla k cíli. Zvláště třeba uvítat aspoň částečné publikace tohoto materiálu v rámci menších teritorií nebo i jednotlivin, kde zejména členové různých heraldicko-genealogických zájmových sdružení konají neocenitelnou službu.

4. Jaké diplomní práce z heraldiky a genealogie vznikly na
Vaší katedře v posledních letech?

Není toho mnoho, nicméně jsou to práce důležité. Vladimír Růžek podrobil nové a hlubší analýze jak heraldické, tak genealogické a vůbec prosopografické laufskou znakovou galerii (Znaková galerie české šlechty na hradě Laufu u Norimberka 1361) v roce 1979 a Milena Švecová v roce 1983 pak mj. i erby a další osobní vazby zemských úředníků, přicházející ve výzdobě starého paláce Pražského hradu (Zemský soud v Čechách do roku 1749. Příspěvek k dějinám šlechty v první polovině 18. století). Žel, z technických důvodů to s jejich vydáním (byť i jen částečným) nevypadá nejrůžověji.

HLÍDKA HISTORICKÉ FALERISTIKY

Idea a forma Šporkova "Řádu orla s křížem".

Pavel Preiss

Zakládání řádů bylo vždy vyhraženo výlučně suverénům. Je skutečně bezpříkladné, aby se takového činu odvážil pouhý říšský hrabě. To mohlo napadnout jen takový zvláštní zjev, jako byla mnoha legendami opředená osobnost tvrdošíjného a odvážného podivína, "kacířského" českého hraběte Františka Antonína Šporka (1662-1738), který nadto ve šlechtických kruzích platil svým novým titulem a erbem mezi povýšence (jeho otec, slavný generál, pocházel ještě z nevolnické rodiny). Byly to psychologické důvody - když už nechceme mluvit přímo o komplexech méněcennosti - které ho pohánely až k horečné mnohostranné činnosti a také pohnuly k založení dvou řádů? ¹⁾

Údajně již roku 1695 "zavedl" hrabě řád sv. Huberta pro parforní lovce v Čechách, jak to sám sebe ustanovivší "hohe Gro3meister und Urheber dieses hochlöbl. und hochadeligen Ordens" sdělil o třicet let později (4.11.1725) svému příteli a důvěrníkovi Karlu Josefу Grossovi. O prvních osmadvaceti letech jeho existence není téměř nic známo. Zůstává nejasné, kdy vlastně byly sepsány jeho velké stanovy, které určovaly ve 30 bodech podmínky a rituál přijímání šlechtických členů a jež byly později (1723) shrnutы do šesti bodů. ²⁾ Jeho vlastní historie začíná po této stínové existenci teprve udělením řádu císaři Karlu VI. v roce korunovace na českého krále 1723.

Šporkovou největší touhou, kterou také vícekrát - a většinou zcela netakticky, ne-li vysloveně netaktně - vyjádřil, bylo získání Zlatého rouna. Udělení řádu sv. Huberta císaři bylo z tohoto hlediska zcela jednoznačnou výzvou: Protože -

jak o tom potom hrabě sám referoval s téměř dojemně naivní otevřeností - nenašel na loveckém kabátě panovníka žádnou volnou knoflíkovou dírku, připojil řád sv. Huberta s přiloženým rubínem v papíru (jak se zdá, ^{na} směnárenském lístku) přímo na řetěz Zlatého rouna. Ale císař na to nereagoval. Těžce zklamaný Špork prohlásil, že by na místě císaře snažil Zlaté rouno se své hrudi a zavěsil je velmistrovi řádu sv. Huberta. To nebyla ještě poslední studená sprcha, která se na Šporkův lovecký řád snesla: Když hrabě dal na místě udělení řádu postavit pomník - kamenný baldachýn se svatohubertskou skupinou nad sochou císaře v "antickém" pojetí podle návrhu architekta Františka Maximiliána Kaňky a s plastikami Matyáše Bernarda Brauna - zakázal výslovně oslavovaný císař označit v nápisu na pomníku bratrstvo sv. Huberta jako řád; mělo být uváděno pouze jako lovecké společenství. ³⁾

Grossa, který o nesplněné touze hraběte po Zlatém rounu dobře věděl, navrhl písemně ve svém vánočním a novoročním přání v prosinci 1721 "morální" nebo "filozofický" řetěz, který je bohužel znám jen jednostranně z listů posílaných ze šporkovské strany (odpovědi do konvolutů korespondence hraběte a jím pověřených pojaty nebyly). Toto obšírné blahopřání vyjadřovalo přání, aby bylo zdraví hraběte zachováno pro boj za pravdu a spravedlnost ("Iustitia et veritate" bylo Šporkovo neúnavně nejen citované, ale i plasticky vyjádřené heslo). O tomto řetězu "jehož nástin byl přiložen v předchozí poště" (Tobias Seemann v dopise staršímu synovi Grossovu Karlu Františkovi, 28.11.1721) se pak rozvíjejí další úvahy v nichž je hrabě oslavován jako "filozof Diogenes" (Seemann červenec 1.1.1722). Mělo být zřejmé, že jde o kompenzací místo řádu habsburského domu. V tomto smyslu Seemann vysvětloval, že tento "morální řetěz" z papíru, který jeho excelence bude stále uchovávat v mysli, je hraběti milejší než "zlatý" (místo Zlatého rouna), jak výslovně řekl (K.F.Grossovi 25.12. 1721). Ze zběžné poznámky Šporkova vzděleného komorníka Bedřicha Jakubce z jeho dopisu Grossovu mladšímu synovi

Františku Emanuelovi (15.1.1722) s narážkami na Grossův "třílistý" dopis s popisem "řetězu rouna" je známo, že hrabě dokončce parodoval Zlaté rouno osobním přídavkem "beránka" jako symbolu své trpělivosti při všech křivdách, jichž se mu v životě dostalo. Ještě dvakrát připomíнал Seemann Grossovým synům "jejich otcem na papíře navržený řetěz, jeho excellencí však z toho vytvořené filozofické rouno" (1.1.1722); po poslední zmínce (29.3.1722) však zřejmě tato idea upadla v zapomenutí.

Za návaznou je možno považovat myšlenku Řádu orla s křížem, který byl dosud ve stínu mnohem známějšího rádu sv. Huberta. Důvody a okolnosti jeho vzniku zůstávají však neznámé. Ve Šporkově obšírné korespondenci, která však v záplavě slov mnohdy zcela zanedbává právě důležité události, stavby, zřizování soch, opatřování obrazů, se nenajde o jeho založení vůbec nic.

V posledních letech jeho života vedlo hraběte christologické hloubání k autostylizaci jako křesťanského bojovníka. Poprvé se výraz "miles christianus" ve smyslu pavlovského dopisu Efeským vyskytuje ve Šporkově dopise, který dal otisknout ve svém polemickém spise "Herkomanus Magnus". Ale teprve v roce 1731 se objevuje tato myšlenka plně rozvinuta: 4. února sděluje Špork Grossovi "... als habe mir dieser Tagen under währender geistlichen Lectur folgendes Symbolum auserkoren: omnia propter istum, wovon zu seiner Zeit vielleicht ein mehreres zu hören, und auch zusehen seyn dürfte". Zřejmě si již předsevzal zhmotnit tuto svou ideu v monumentální formě. A skutečně bezprostředně nato došlo k jejímu ztělesnění ve dvou sochách "miles christianus", tak zvaném "malém" v antikizujícím kroji a "velkém" s "rytířskou" zbrojí (1731), které však mají jedno společné: na jejich krku visí jako "signum pendulum" řetěz Řádu orla s křížem. ⁴⁾

Kromě dosti hrubého nákresu řádu od pražského světícího biskupa Jana Rudolfa Šporka, zakladateleva synovce, který řád dostal jako první ⁵⁾, to bylo jediné svědectví o jeho tvaru.

Teprve před několika lety se objevil v jedné pražské soukromé sbírce jediný dosud známý exemplář; v současné době je dostupný jedině na snímku. 6)

Vyznamenání ze stříbra, pozlacené a ryté, má tvar dvouhlavého orla s uzavřenou korunou, která visí na třech řetízcích, sbíhajících se do spojovacího kroužku. Jako srdeční

štítek nese orel broušený křišťál, který kryje s obou stran ze zlata odlitého Ukřížovaného. Tvar plamenného srdce symbolizuje lásku jako nejdůležitější ze tří teologických ctností jejichž další znamení, kříž, (víra) a kotva (naděje) drží orel v pařátech. Mezi nimi visí pánska s nápisem "Omnia propter

istum" (Vše skrze něho, to jest ukřižovaného Krista). Na křídlech, nohách a ocasních perech jsou rozdělena písmena Šporkova monogramu "F A G V S", který dával hrabě umisťovat na mnoha místech. Šlo zároveň o latinské označení buku, Šporkova oblíbeného stromu, s jehož vzdornou pevností rád srovnával svoji sílu a vytrvalost a který proto zvolil za svůj emblém; současně tu však zaznívá také narážka na Šporkovu hlavní zbraň v bojovém zanícení proti "úpadku křesťanství" jeho doby - knihu (*Buche-Buch*).

Řád je uváděn v deníku Šporkova kapelníka a hofmistra Seemanna (který složil "píseň Řádu orla s křížem") vícekrát pod různými jmény. Mimo název "Řád kříže" je také označován jako "Řád orla s křížem a prstenu smrti" (1.10.1732). Krátce předtím je poznámka, že se hrabě dal "Creutz Adler und Todtbetrachten mit der Musik absingen" (24.9.1732). To byl pravděpodobně hudební rámcem ceremonie propůjčování řádu; při jedné takové příležitosti byl "Řád prstenu smrti" (o Řádu kříže není přitom zmínka) odevzdán hraběnce Marii Josefě Antonii Paarové, rozené hraběnce Oettingen-Spielberg (9.10.1732). Prsten sám se uvádí také v souvislosti s hraběnkou Kolovratovou, která je titulována jako "spolusestra obou řádů", to znamená řádu sv. Huberta a Řádu orla s křížem. Ten musil být zřejmě po smrti člena vrácen "velmistrovi". V psaní ovdovělému hraběti Františku Václavu Kolovratovi ho Špork žadal o zaslání Prstenu, který byl jeho manželce udělen (30.6.1733). Takže nejen muži, pro něž bylo ovšem "signum pendulum" určeno výhradně, ale i ženy mohly být příslušnicemi tohoto řádového sdružení.

Nejobšírněji se záhadným "Řádem prstenu" zabýval oficiální Šporkův básník Gottfried Benjamin Hancke v jedné básni, kterou mu věnoval, v níž je označován jako odznak "Řádu připomínky smrti".⁷⁾ Poněkud nejasně působí Hanckeho zmínka o kruhu jako symbolu věčnosti na "řádovém odznaku", čímž však byl pravděpodobně míněn základní tvar Prstenu.⁸⁾ Náležely tedy Prsten a Orel s křížem neoddělitelně dohromady, nebo

byly přece jen více méně samostatné? Na to není bohužel dosud jednoznačná odpověď.

Řád orla s křížem byl převážně, ne-li výlučně určen pro vyšší duchovenstvo.⁹⁾ Po prvním nositeli řádu Šporkovi následovali biskupové obou českých provincních diecézí Litoměřic a Hradce Králové (Špork v dopise Seemannovi, 22.4.1732) a potom také hraběti údajně přátelsky nakloněný vídeňský arcibiskup Leopold Karel hrabě Kollonitsch (Špork Liebemu, 23.12.1732). Když biskup Mořic Saský ztratil za svého pobytu v Kuksu (1.-8.11.1733) při štvanici hlavní část řádového odznaku a na jeho loveckém kabátě zůstala viset jen koruna s třemi řetízky, vykládal to pohotově Špork - jak sdělil ve třech dopisech (Grossovi ml. 13. a 18.11., a panu ze Sternsteinu, 23.9.) - jako přiznivé znamení, že polská koruna zůstane také nadále Wettinům.

V úvahách o Šporkově "duchovním" řádu orla s křížem je tedy nutno vzít v úvahu tři hlavní elementy, prsten s umrlčí lebkou a dvě komponenty, z nichž sestává "signum pendulum" - říšského orla a v srdci uzavřeného Ukřižovaného.

Umrlčí lebka je prastarý a v době baroka zvláště zdůraznovaný symbol marnosti. Ve Šporkově prostředí se objevuje dosud často jak v hraběcím soukromí, tak ve hrozivých veřejných manifestech, jako byly obrovité lebky, které se šklenily u kaple sv. Jeronýma v "Bonrepu" u Lysé nad Labem vstříc návštěvníkům tohoto zvláštěního místa, v němž se sdružovala čižba s náboženskou meditací. A v Kuksu se rozvinul na stěnách nemocnice "smrtí tanec", který byl také zachycen v cyklu mědirytin. Příklady tohoto ladění v duchu "memento mori" se v okruhu Šporkova vlivu najdou na vícero místech.¹⁰⁾

Myšlenka zbožné společnosti se znamením umrlčí lebky měla dokonce přímo v Čechách předstupeň, o němž však neměl Špork s největší pravděpodobností žádné tušení. Český bratr Petr Vok z Rožmberka (+ 1611) nosil na krku zlatou umrlčí lebku s výzvami "cogita aeternitatem" a "Memento mori" na

obou stranách tohoto odznaku jím založeného bratrstva, který darovával svým přátelům, pánum i dáám, jejichž jména byla zapsána v "registru".

Řád "umrlčí lebky" založil ve Slezsku v roce 1632 k podpoře ustavičného myšlení na smrt jako pramenu nejvyšší moudrosti Sylvius Nimrod vévoda z Virtemberku, Tecku a Olešnice (Ölsnitz). Odznakem brzy zaniklého řádu byl prsten s umrlčí lebkou na černé páse s nápisem "memento mori", který se nosil na levé ruce, tedy na straně srdeční. Je možné, že jeho stanovy, otištěné Gryphiem, mohly sloužit Šporkovi, který byl se Slezskem v úzkém kontaktu, aspoň částečně jako inspirace a vzor.¹²⁾ Tento řád byl v roce 1709 obnoven Luisou Alžbětou, ovdovělou vévodkyní Sasko-Mergburgskou, pro šlechtické dámy. Mimo prstenu nosily odznak s umrlčí lebkou ve středu, orámovaný černě smaltovanou páskou s devízou "Memento mori", provedenou bílými písmeny.¹³⁾ Takovýchto náboženských sdružení bylo v době baroka ještě více, například "bratrstvo poddaných služebnic Mariiných", které založila manželka bavorského kurfiřta Henrietta Adelaide v mnichovském theatinském kostele; jeho šlechtické členky nosily bílý šat s modrým škapulířem, opásaný železným řetízkem, na němž visela umrlčí lebka.¹⁴⁾

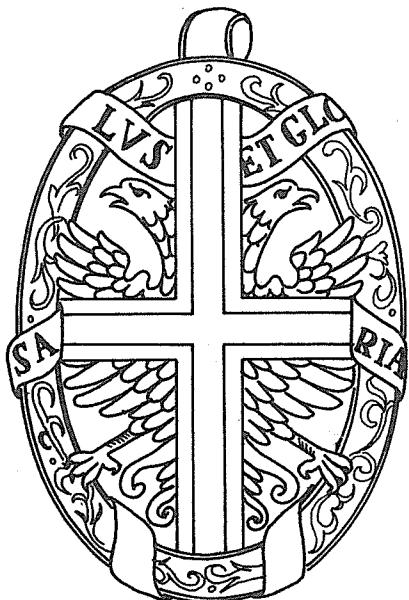
V srdci uzavřený Ukřižovaný jako "Deus cordis mei, et pars mea, Deus in aeternum" (žalm 74 v., se stal od 16. století hlavně v grafice ikonografickým vyvrcholením emblematiky srdce, která se v 17. století tak mocně rozvinula, například v díle bratrů Wierixových, Johanna (1549-1615) a Hieronyma (1553-1619).¹⁵⁾ Objevuje se v květoucím "křesťanském srdci" nad převráceným říšským jablkem na ikonu knihy emblémů "Lehr- und Sinnreicher Hertzenspiegel" Fabibiana Athyruse vydaných bez uvedení roku v Norimberku s citátem "Ob ich gleich bin gekränt mit Trübsalangst v. Schmertze,/So hab ich doch das Heil, der Welt in meinem Hertzen."¹⁶⁾ Starým a všeobecně známým symbolickým výkladem je zdůvodňována kombinace Ukřižovaného s pelikánem. Tvar přívěsku z pozlaceného stříbra v podobě pelikána, který si rozdrásává hruď, na niž nese hor-

ský křišťál ve tvaru srdce, v němž je kříž (německá práce z 16. století, Norimberk, Germánské národní museum), je sice formálně nápadně podoben Šporkovu Řádu orla s křížem, ale zcela jistě bez vlivu na jeho formu. ¹⁷⁾

Orel byl společně s dvoucasým lvem nesoucím praporcek ve Šporkově znaku; objevuje se v mnoha dekorativních variantách v knihách vydaných nebo financovaných hrabětem. To bylo určité oprávnění pro základní tvar Řádu. Ten avšak bezpochyby koření hlouběji v minulosti, totiž v pojetí ideálního znaku říše a jejich částí, ¹⁸⁾ jak se častěji objevuje v době kolem roku 1500 na jednolistech, aby se potom téměř masově rozšířil na "kurfiřtských" korbelích; vyskytl se dokonce v aplikaci na polského královského orla (1597). ¹⁹⁾ V tomto ideálním říšském znaku visí jako duchovní osa Ukřižovaný před tělem orla, které má srdecovitý tvar, jak je tomu například na jednolistu, který byl vydán před 1490 Albertem Koenlenem. ²⁰⁾ Zdá se, že tento pramen působil při utváření Šporkova Řádu orla s křížem nejvíce.

Volnou analogií základní myšlenkou uctívání kříže a do určité míry také tvarem se jeví Řád hvězdného kříže (Ordo Stellatae Crucis), který založila ovdovělá císařovna Eleonora pro ženy z vyšší šlechty. Za svůj vznik vděčí údajnému zázraku při požáru v roce 1668, jemuž padly za oběť mnohé komnaty vídeňského císařského paláce, avšak - jak prý vyplývá z výroku "učených a svatých mužů" při "řádném procesu" - v jednom reliktviáři "dřevo svatého kříže... zázračným způsobem zůstalo uchováno". Jméno řád dostal ustanovením zakladatelky podle "Suder- oder SternCreutz", einem "schönen Himmelsgestirn von vier helleuchtenden Sternen, so bey Dreßig Grad nahe gegen den von uns unsichtbaren Himmelangel..." Odznak měl formu hladce bíle smaltovaného díla se čtyřmi orly a čtyřmi hvězdami a dvěma páskami barvy dřeva s připojeným nápisem "SALUS ET GLORIA". Dále se zdůrazňuje, že zbožnost a úcta k "divotvorné posvátnosti pochází po příkladu Konstantina, která byla odvěkým dědictvím římských císařů, z nejjasnějšího ar-

civévodského domu rakouského. 21) Prvá čtyři pojetí řádového odznaku (na nichž hvězdy figurující v jeho názvu kupodivu nejsou patrné) měla jednohlavé orly vkomponovány uhlopříčně mezi ramena kříže a obklopeny svíjejícím se páskem se zmíněným heslem. K zásadní změně došlo již za druhé "protektorky" řádu, císařovny Eleonory Magdaleny Theresie: do čtyř stran světa k "slunci pravdy" vylétající orlice byly nahrazeny dvojhlavým orlem, zřejmě k silnějšímu zdůraznění říšské myšlenky a těsnějšího spojení řádu s habsburským domem, z něhož měly výlučně pocházet jeho "ochránkyně". Další zásahy do uspořádání odznaku se vztahovaly na vnější stylizaci rámu, kartuši s páskouнесoucí řádové heslo. Mezitím se stal orel s křížem charakteristickým znamením Vídne, poté co bylo s vrcholu věže sv. Štěpána sundáno dosavadní slunce s půlměsícem. Podle plánů Ferdinanda Philippa z Raideggu byl vyas-

zen nejdříve kříž (1686, mědikovec Adam Bosch) a potom dvouhlavý orel (1687, mědirytec Franz Schneider). Celek, který je nyní v Historickém muzeu města Vídne, pozlatil Franz Mürbeck; dalšími spolupracovníky byli malíř Matthias Türk

a mědirytec Matthias Lerch.

Na konci krátké úvahy o Řádu orla s křížem je třeba si položit otázku: Čeho vlastně chtěl dosáhnout jeho založením tento nejen fantastickými, ale skutečně geniálními nápady obletovaný duch? K nalezení správné odpovědi by bylo třeba vzít v úvahu jeho celý život. Jedno se však zdá být celkem jisté: Prosil tím snažně o shovívavost v právě probíhajícím procesu pro propagaci "kacířského" učení. Žaloba zněla velmi hrozivě, vyústění však bylo až překvapivě mírné. Mlčení, které obklopilo zřízení soch křesťanských bojovníků a založení nového řádu, bylo také druhem odpovědi. Všichni již konečně chtěli mít pokoj od starého a rušitele pokoje, který směl nadále svůj dřívější radikalismus projevovat jen v kruhu svých nejvěrnějších. Patří nejen k mnoha paradoxům Šporkova života, ale i jeho legendárního vyznívání, že právě pokorné projevy lojality, Řád orla s křížem se svými odnožemi, symboly úvah o smrti, tato ujištování o věrnosti a oddanosti císařství a církvi, přispěly k posílení mylného názoru o jeho svobodném zednářství. Přesto však je tento řád více než kuriozní kreaci šlechtického podivína, je mnohovýmluvným svědec-tvím o smýšlení jeho původce a jím vyvolávaného duchovního klimatu, které proniklo z Čech hluboko do sousedních zemí a stalo se bezděčně v rozporu ze zcela jinou, v principu konzervativně laděnou mentalitou hraběte předstupněm raného osvícenství.

Poznámky:

Stař "Idee und Gestalt des Sporckchen "Kreutzadlerordens" ze Sborníku "Imagination und Imago. Festschrift Kurt Kossacher" (Salzburg 1983, s.265-272) se souhlasem autora přeložil ing. Vladimír Svoboda.

- 1) P.Preiss, Boje s dvouhlavou saní. František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách, Praha 1981 (dále citováno: Preiss (1981)). Zde je v poznámkách a v bibliografii obsažena veškerá starší literatura.

- 2) K řádu sv. Huberta cituje literaturu V. Měřička v práci *Die Barockorden des Grafen Franz Anton Sporck*. In: *Ordenskunde. Beiträge zur Geschichte der Auszeichnungen*, Nr. 18, Berlin, 1960, 162-173; také Preiss (1981), 2c, 128.
- 3) Preiss (1981), 131, 308, pozn. 82.
- 4) Preiss (1981), 260; P. Preiss., *Omnia propter istum. Der "miles christianus" des Grafen Franz Anton Sporck - sein Ursprung und seine Quellen* (v přípravě).
- 5) *Delineationes Sporckianae...* Praha, Památník národního písemnictví, Strahovská knihovna, sign. DE III, fol. 22.
- 6) K. Chaura, Hraběte Šporka řád "sv. Huberta" a "Orla s křížem". In: *Numismatické zprávy*, VII, č. 4 (33), 1941, 39- až 44; Měřička l.c. 173, obr. 171. Panu V. Měřičkovi jsem zavázán za zapůjčení fotografického snímku tohoto řádu.
- 7) G. B. Hancke, *Gedichte...* Vierter Teil, Dresden 1735, 146 až 151.
- 8) J. Volf, *Amici crucis - přátelé kříže*. In: *Český časopis historický*, XXXVIII, 1932, 551 se z neporozumění Hanckeho verši domníval, že umrlčí lebka byla umístěna přímo na řádovém odznaku.
- 9) Měřička l.c., 172. R. Frhr. v. Procházka, *Österreichisches Ordensbuch*, München, 1974, 107-108 vyslovil názor, že byl určen pro hraběcí patrimoniální úředníky a správce šporkovské tiskárny v Lysé; ta však byla již v roce 1712 úředně uzavřena, viz Preiss (1981), 81-83. V druhém vydání (1979, 3. Bd., 1. Abt., Böhmen), 188 Procházka formulaci změnil a uvádí, že řádem byli dekorováni knížata a příbuzní.
- 10) Preiss (1981), 122.
- 11) V. Břežan, *Poslední Rožmberkové*, Praha, 1941, 254.
- 12) Chr. Gryphius, *Kurtzer Entwurf der Geist- und Weltlichen Ritter- Orden...* Leipzig und Breslau 1709, 355, 356-364.
- 13) A. M. Perrot, *Collection historique des ordres de la chevaliere civils et militaires...* Paris, 1820, 280.

- 14) L.Hübner, Beschreibung der kurbairischen Haupt- und Residenzstadt München und ihrer Umgebung... München, 1803, 255.
- 15) M.Manquoy - Hendrickx, Les estampes des Wierix conservé au Cabinet des Estampes de la Bibliothèque royal Albert Ier, Bruxelles, 1978, 95, pl.71, Nr. 544 (v kovovém rámu ze dvou nesoucích andělů, sign.IW, 270 x 220 mm), Nr.545 (plastické srdce obklopené oblaky, po stranách nástroje umučení Krista jako lemma citát ze žalmu 74, sign. Hieronymus Wierix fecit et excudit.)
- 16) K.-A.Wirth, Religiöse Herzemblematik. In: Das Herz, 2. Im Umkreis der Kunst, Biberach an der Riss, 1966, 73 (obr.)
- 17) E.Mayer - Heisig, Das Herz in Volkskunst. In: Das Herz, o.c., 1966, obr., 121.
- 18) E.Ziehen, Das Heilige Römische Reich in seinen Gliedern. Sinnbilder des Körperschaftlichen Reichsgedankens 1400-až 1800. In: Archiv für Frankfurts Geschichte und Kunst, XLVIII, 1962, 30.
- 19) B.Miodońska, Przedstawienie państwa polskiego w Statucie Laskiego z r. 1506. In: Folia Historiae Artium, V, Kraków, 1968, 41,44, obr.16.
- 20) P.Heintz, Einblattdrucke des fünfzehnten Jahrhunderts, LV, Straßburg 1923, 6, Tafel 4.
- 21) Chr. Gryphius, Kurzer Entwurf..., 1790, 455-456; Hoch-Adelige und Gottselige Versammlung vom Sternkreutz genannt, So von Ihro Kaiserl. Majestät ELEONORA verwittibten Kaiserin aufgerichtet..., Wien, 1760. Na tuto knihu mě upozornil pan M.Michálek.

ZPRÁVY O LITERATUŘE

Witold Lisowski:

SERCU BLISKIE (Polskie symbole narodowe, Grób Nieznanego Żołnierza), Warszawa 1983, 80 s.

Knížka, kterou vydalo polské školní a pedagogické vydavatelství, je určena širokému okruhu čtenářů. Seznamuje je s vývojem polského státního znaku, s dějinami národních barev včetně pojednání o státní vlajce a vojenských praporech, s polskou hymnou a s hřebem Neznámého vojína.

Populárně-vědecké zaměření se neprojevuje v odborné úrovni, autor se při její přípravě mohl opřít o bohatou literaturu k tématu, ale spíše formálně. Text má podobu literárního pásma, kde se odborné pasáže střídají s úryvky z literárních děl, básněmi a ilustracemi, které jsou nedílnou jeho součástí. Jsou zde fotografie archivních dokumentů, muzejních exponátů, reportážní fotografie svědčící o úctě Poláků ke státním symbolům a vyobrazení ukazující jejich odraz v umění.

Knížka v čtenáři zanechává pěkný dojem. Obdobnou práci bychom přivítali i u nás.

jlb

Miroslav Pojzl:

GOTICKÝ NÁHROBEK ANNY Z KUNŠTÁTU (+ 1371). In: Umění, 32, 1984, č.2, s.175-177.

Autor se zabývá náhrobkem v kostele Všech svatých ve Vyšehorkách (okr. Šumperk), objeveným v r. 1957 při odstraňování trosek kostela po požáru.

Při barokní přestavbě kostela byl tento náhrobní kámen osekán a položen na oltářní menzu jako oltářní deska; oseká-

ním byla zničena polovina obvodového nápisu a spodní část kamene. Do kamene je rýhami vytesána kresba ženské postavy. Kresba je realisticky výstižná, takže lze dobře rozeznat rysy tváře i detaily šatu. V horních rozích kamene jsou dva štítky, a to napravo štítek se znakem pánu z Fulštejna - tři meče špicemi do středu, v levém znak pánu z Kunštátu. Jde tu o nejstarší na Moravě doložený erbovní vývod na náhrobku. Nelze zjistit, zda původně nešlo o vývod ze čtyř předků, protože spodní část desky je odstraněna.

Čitelná část nápisu oznamuje, že L.P.1371 na den sv. Lucie zemřela paní Anka... K určení osoby pohřbené pod tímto náhrobkem podává autor přehled majetkových poměrů kostela. Z darovacích listin ve prospěch kostela vyplývá, že žena pohřbená pod tímto náhrobkem je Anna z Kunštátu, dcera Bečka z Kunštátu, provdaná za Jindřicha z Fulštejna, hejtmana olomouckého biskupství. Autor upozorňuje na mysl v datu smrti Anny z Fulštejna uváděném v literatuře - zemřela r.1371, nikoli 1381.

Podle provedení kresby zařazuje autor tento náhrobník do vývojové linie českého výtvarného umění ovládané pražským centrem na dvoře Karla IV. V moravském prostředí se jeví jako dost výjimečný. Tuto skutečnost vysvětluje autor tím, že náhrobek sice asi objednal Jindřich z Fulštejna, ale že na jeho provedení měl také vliv Bedřich z Kunštátu, bratr zemřelé, děkan olomoucké kapituly a současně kanovník pražského kostela.

Jiřina Valičková

Miloslav Pojsl:

GOTICKÝ NÁHROBEK VE ZVOLI (Sdělení k Uměleckým památkám Moravy). In: Umění, 32, 1984, č.2, s.170-172.

Autor nás seznamuje s náhrobkem ve farním kostele Neposkvrněného početí Panny Marie ve Zvoli (okr. Šumperk). Ten toto náhrobek nebyl dosud popsán v literatuře. Byl totiž done davna skryt oltářem a teprve po odstranění oltáře objeven.

Tento náhrobní kámen ze 14. století byl původně umístěn v kostele sv. Jiljí ve Zvoli a po vyhoření kostela v 19. století druhotně osazen ve zmíněném kostele. Přitom byl nevhodně opatřen hnědou barvou, přeražen a neodborně opraven, takže kresba i písmo je částečně nečitelné.

V poli ohraničeném nápisovou páskou zobrazuje náhrobní kámen postavu rytíře v plátovém brnění, obrácenou doleva. Rytíř drží v levé ruce štit, v pravé kopí nebo korouhev, na helmě se spuštěným hledím jsou zřetelná přikryvadla. Na štítu je erb rodu Zvolských: ve zlatém poli černé břevno, v horní části pole černá, na břevnu zlatá lilie. Černá barva je vyznačena vpadlinou, zlatá vystupuje. Nápis pod doplněním nečitelných míst oznamuje, že je tu pohřben rytíř Jindřich ze Zvole, zemřelý v srpnu 1361.

K osobě Jindřicha ze Zvole není písemných zpráv. Autor podává stručnou genealogii rodu Zvolských od první zprávy v r. 1273 do 15. století.

V závěru zdůrazňuje význam objeveného náhrobního kamene. Je nejstarším dochovaným náhrobkem na Moravě náležejícím světské osobě a zpodobení rytíře v pohybu, se štítem a korouhví, nikoli ve strnulé poloze se sepjatýma rukama, je zcela vyjímečným zjevem v moravském prostředí.

Jiřina Valíčková

Zdeněk Pokluda:

ZÁMEK V LUHAČOVICÍCH. In: Gottwaldovsko od minulosti k současnosti 1983, sv.5, Okresní archiv v Gottwaldově 1983, s. 231-275.

Stejně jako předešlé, i 5. svazek sborníku Okresního archivu v Gottwaldově, obsahuje vedle dalších cenných materiálů studii Zdeňka Pokludy o dalším ze zámků gottwaldovského okresu, tentokrát o zámku v Luhačovicích. Zdeněk Pokluda si všímá jeho vývoje od postavení tvrze v Luhačovicích za Bartoňských z Bartoděj před rokem 1609 až do r. 1949, kdy zámek

převzal do své správy MNV v Luhačovicích. Cenným doplňkem studie jsou opět rodopisné údaje, doplněné v příloze o rodokmeny nejvýznamnějších majitelů luhačovického panství, rodu Bartodějských a Šeréniů (které autor na rozdíl od většiny dosavadní literatury píše česky).

Š-n

František Chocholatý:

NEJSTARŠÍ PEČET MĚSTA BRUNTÁLU. In: Vlastivědný věstník moravský, roč. 36, 1984, s.80-81; fotografie a kresba pečeti.

Drobný příspěvek upozorňuje na dosud neznámou pečet města Bruntálu, nalezenou ve sbírce odlitků pečetí Slezského muzea v Opavě. Odlitek je pořízen z otisku pečeti na listině z 1. října 1405, uložené ve státním archivu ve Vratislavii. Pečetní obraz je shodný s pečetí z roku 1562, považovanou dosud za nejstarší doklad pečeti města Bruntálu. Objevem nejstarší pečeti města Bruntálu se podařilo posunout existenci pečetního znamení, z něhož se vyvinul městský znak, u dalšího města až do doby předhusitské. Na rozdíl od většiny nejstarších městských pečetí této oblasti nepřebírá bruntálská pečeť pečetní obraz či znak majitele města, nýbrž obraz, symbolizující název města a zaměstnání podstatné části jeho obyvatel.

Š-n

Ivan Štarha:

750 LET NÁMĚŠTI NAD OSILAVOU. In: Lidé a země, roč. 33, 1984, č. 9, s.422-423.

Kulaté výročí bylo důvodem napsání stručného přehledu dějin Náměště nad Oslavou i pohledu na jeho současnost. V článku je též zmíněna listina z 29.3.1632, jíž císař Ferdinand II. povýšil Náměšť nad Oslavou na městečko a udělil mu dva výroční trhy a nový znak, který je zde popsán a nakreslen od Karla Lišky.

jlb

Anna Kubíková:

PERNŠTEJNSKÝ ZNAK NA ČESKOKRUMLOVSKÉM ZÁMKU. In: Jihočeský sborník historický, roč. LIII, 1984, č.3, s.153-154.

Článek Anny Kubíkové se zabývá třemi erby na krakorcích arkýře, který se nachází na jižní straně čtvrtého nádvoří českokrumlovského zámku. Jedná se o erb Petra z Rožmberka, jeho manželky Alžbety z Kravař. Třetí erb patří pánum z Pernštejna a dosavadní literatura nedovedla vysvětlit důvod jeho umístění.

Autorka vyšla z německého překladu nedochovaných prvních dílů Břežanovy Rožmberské kroniky a několika listin ve sbírce Cizí rody v SOA Třeboň a přisuzuje erb Vilémovi z Pernštejna, který byl poručníkem Alžbety a zprostředkoval její snatek.

Podle autorky však nejde jen o vyjádření příbuzenských a přátelských vztahů - Alžběta z Kravař zemřela v roce 1500 a arkýř byl vybudován v roce 1513 - ale erbovní soubor vyjadřuje politicko-mocenské vztahy, zejména podporu rožmberských prerogativ Vilémem z Pernštejna.

Drobný příspěvek je vítaným přínosem ke studiu erbovních galerií.

jlb

Ladislav Doubek, Libuše Urbánková a kol.:

Z BOHATSTVÍ STÁTNÍHO OBLASTNÍHO ARCHIVU V BRNĚ, Brno 1984,
342 s.

Pod vedením ředitele PhDr. Ladislava Doubka a PhDr. Libuše Urbánkové připravil kolektiv Státního oblastního archivu v Brně k 10. výročí vydání archivního zákona, 30. výročí jednotného socialistického archivnictví a 145. výročí založení Státního oblastního archivu v Brně vkusnou publikaci, obsahující vedle úvodu o historii archivu reprodukce 100 nejcennějších dokumentů archivu z let 1045-1948 s podrobnými popisy, charakterizujícími nejen reprodukované archiválie, ale přivádějící zároveň čtenáře do doby, v níž dokument vznikl.

Historie archivu a stručné regesty dokumentů jsou publikovány též v ruštině, v němčině a ve francouzštině. Z plánovaného počtu 1000 výtisků bylo zatím v reprografické dílně archivu rozmnoženo jen menší množství. Zbytek - snad i doplněn některými barevnými reprodukcemi - vyjde v roce 1985.

Zájemci o heraldiku a sfragistiku naleznou v publikaci mimo jiné reprodukce řady pečetí a znaků, na něž jsou fondy Státního oblastního archivu v Brně skutečně bohaté.

Š-n

Z ARCHIVŮ ČSR, leták vydaný archivní správou Ministerstva vnitra ČSR v roce 1984.

Již u příležitosti mezinárodních týdnů archivů a 25. výročí jednotné archivní organizace v Československu v roce 1979 vydala archivní správa propagální materiál pod názvem Z archivů ČSR, který ve zkratce představoval bohatství archivů Čech a Moravy. Byly vybrány exponáty, které měly i estetickou hodnotu. Je pochopitelné, že mezi nimi bylo několik heraldických památek. Jednalo se o mapu Čech z roku 1518 se znaky zemských hodnostářů, českých měst i samotného tvůrce mapy Mikuláše Klaudiána, erbovní miniaturu z listiny krále Vladislava, kterou potvrdil znak a další privilegia Starému Městu pražskému. Dále zde byla uplatněna jezdecká pečeť Přemysla Otakara II. z roku 1276 a erb nakreslený v Litoměřickém graduálu.

Obdobnou skládačku vydala archivní správa u stejné příležitosti a 30. výročí jednotné archivní organizace v roce 1984. Vedle lícní strany zlaté buly císaře Karla IV., pečeť císaře Fridricha, kopie pečetidla zemského soudu z 13. století je zde zveřejněn list z trhové knihy města Roudnice nad Labem z roku 1599, kde je vyobrazen erbovní soubor skládající se ze znaku města a 27 znaků členů městské rady. Po deskách brněnského soukenického cechu z roku 1435 bylo takto upozorněno na druhý větší soubor měšťanských znaků, který by

jistě stál za vědecké zpracování. Zejména by bylo nutné objasnit charakter této heraldické památky. V letáku je uvedena jako "znaky cechů u jmen konšelů", což je bezpochyby pojmově nepřesné.

Například znak Jana Millera je osobitým měšťanským znakem s merkou, která nasvědčuje, že nositel byl zřejmě obchodníkem. Ve své většině se jedná o tzv. řemeslnické měšťanské znaky, které svým obsahem stojí na pomezí mezi obecnými symboly řemesel, cechovními znaky a osobními či přiležitostnými měšťanskými znaky.

Již nyní, před konečným zhodnocením této památky, lze říci, že soubor znaků roudnické městské rady je pozoruhodným dokladem vývoje měšťanské heraldiky u nás na přelomu 16. a 17. století.

jlb

VLASTIVĚDNÁ ROČENKA OKRESNÍHO ARCHIVU V BLANSKU, Blansko 1984.

Další svazek blanenské vlastivědné ročenky přináší opět řadu statí z oboru genealogie. Na prvním místě je to studie Vratislava Grolicha Serényiové, zabývající se vývojem tohoto původně uherského rodu (snad polského původu) od jeho příchodu na Moravu koncem 16. století do zániku feudalismu. Na tu-to genealogickou studii navazuje rozsáhlnejší Grolichova práce Lomnické panství v letech 1662-1850. Z drobnějších prací, vyčázejících mimo jiné z bádání genealogického, uvádíme studii Emila Hejla, Fibichova rodina na Moravě. Z drobnosti je třeba upozornit na článek Jaroslava Pinkavy, Z mladých let Františka Křičky, věnovaný otci slavných sourozenců Křičkových. Celou polovinu ročenky pak tvoří další část Katalogu moravských a slezských zemskodeskovních držitelů, sestaveného podle Hosákova Historického místopisu země Moravskoslezské z pera Jana Skutila. Devátá část katalogu zachycuje písmeno S.

Š-n

Jiří Louda - Michael Maclagan:

LINES OF SUCCESSION. Heraldry of the Royal Families of Europe,
Orbis Publishing, druhé vydání, London 1984.

Kniha, jejíž heraldickou část zpracoval Jiří Louda (historický text napsal Michael Maclagan) a jež vyšla v Londýně roku 1981, byla vydána závěrem loňského roku ve druhém vydání. Genealogické tabulky a text jsou dovedeny do současnosti, přibyly i některé nové znaky. Jeden výtisk si vyžádala i knihovna Buckinghamského paláce. Kniha byla opět tištěna v Tiskárnách Slovenského národného povstání v Martině. Současně vyšla i její francouzská verze, vydaná nakladatelstvím Bordas v Paříži pod názvem *Les Dynasties d'Europe*. Pro tuto verzi byly rozšířeny některé tabulky týkající se Bourbonů.

red.

M.Gribaudi:

STRATÉGIES MIGRATOIRES ET MOBILITÉ RELATIVE ENTRE VILLAGE ET VILLE. (Migrační strategie a relativní pohyb mezi venkovem a městy). In: Population, 37, 1982, č.6, s.1159-1181.

Změny vztahů v italské venkovské rodině na konci 19. století umožnily rozvoj a projevy individuálních strategií, rozšířila se možnost voleb a markantněji se začalo objevovat určité oslabení tradičních vazeb jednotlivce na rodinu. To se pochopitelně odrazilo v migračním rozhodování a migrační chování začíná jasně vyjadřovat aspirace jedince a jejich značnou diferencovanost. Vedlo to k růstu emigrace do měst a prohloubení problémů adaptace migrantů.

B.Kyjovská

Pavel R. Pokorný:

ŠIMON ŠILHÁNEK Z CHOUSTNÍKA A MĚSTANSKÉ UMĚNÍ PRVNÍ ČTVRTINY XVII. STOLETÍ. In: Práce muzea v Kolíně, svazek 3, 1984, s.131-143, 3 foto.

O odborných expertizách PhDr. Pavla R. Pokorného při určování památek na základě heraldického obsahu jsme zatím slyšeli jen zprostředkovaně. Nyní nám autor předkládá studii, která je přímo klasickou a názornou ukázkou postupu, jež zvolil při učení donátora deskového obrazu z majetku soukromého sběratele. Na základě umělecko-historického rozboru označil autor obraz jako část votivního oltáře z přelomu 16. a 17. století. V další části nás na základě zobrazeného erbu krok za krokem dovádí k závěru, jehož vyústěním je nejen přesná identifikace donátora a rok vzniku malby, ale i původní umístění a dokonce i rekonstrukce vzhledu celého oltáře.

Přísně odborná, avšak přitom velmi čтивá studie, dává tedy nahlédnout do systému práce jednoho z našich předních heraldických odborníků.

H.

Pavel R. Pokorný:

HERALDIKA VE VÝTVARNÉM PROJEVU. In: Umění 13. století v českých zemích. Příspěvky z vědeckého zasedání (2.-14.prosince 1981, Praha), Ústav teorie a dějin umění ČSAV Praha, 1983, s.563-574.

Ve svém kratším příspěvku se autor zabývá některými otázkami vzniku heraldiky v době 2. křížové výpravy a navazuje na poměry v české feudální společnosti té doby. Podrobněji se potom rozepisuje o nejstarších heraldických projevech na našem území. Nejstarší heraldické vyobrazení (orlice) nalézáme na denáru knížete Bedřicha z let 1179-81, nejstarší prokazatelný erb na jezdecké pečeti knížete Přemysla I. z let 1192 až 1193. Mezi zemskými feudály je nejstarší dochovanou znakovou pečetí pečeť tepelské kanonie z r. 1193.

Dále jsou uváděny nejstarší výskyty znaků šlechty a vývoj jejich výtvarného zpracování, městské a církevní pečeti a příspěvek autor zakončuje příkladem výskytu heraldiky na nejstarších náhrobcích, architektuře a knižní malbě.

H.

PEČETĚ - UMĚNÍ A HISTORICKÝ PRAMEN.

Katalog výstavy k 30. výročí socialistického archivnictví a k 10. výročí archivního zakona ČSR. Text M. Vojtíšková, foto P. Křivánek. Okresní vlastivědné muzeum v České Lípě 1984, 20 s.

Okresní archiv a Okresní muzeum v České Lípě zpřístupnily ze svých sbírek řadu exponátů na jmenované výstavě. Jejich část uvádí také tento katalog. Úvodní slovo podává výklad o významu pečetí v historickém vývoji a speciálně o sbírce místního okresního archivu. Podstatnou část katalogu tvoří 38 kvalitních fotografií. Jsou zde zastoupeny pečeti se znaky měst, šlechty, panovníků, církevních hodnostářů a v hojně míře též pečeti cechovní. Vkusný katalog jistě potěší každého zájemce o sfragistiku.

H.

Jan Pelant:

MĚSTA A MĚSTEČKA ZÁPADOČESKÉHO KRAJE. Stručné dějiny, současnost a výběrová bibliografie 129 míst. Západočeské nakladatelství Plzeň, 1984, 313 s.

Původně mělo jít o rozsáhlou knihu, obsahující stručný pohled do historie měst a městeček Západočeského kraje, popis historického vývoje a současné podoby městského znaku a přehled základní literatury o městě, doplněnou barevnými kresbami znaků. Z technických důvodů však bylo nutno publikaci rozdělit na dvě části. Zatímco Znaky měst a městeček Západočeského kraje jsou v edičním plánu nakladatelství na rok 1985,

první část rozsáhlé práce Jana Pelanta vyšla jako zájmový náklad Okresního archivu v Chebu v Západočeském nakladatelství v Plzni v závěrečných týdnech minulého roku.

V obsáhlém úvodu se autor, vedoucí odborný archivář Státního oblastního archivu v Plzni, věnuje podrobně objasnění vzniku měst a jejich vývoji v letech do husitských válek, rozvoji měst a městeček od husitství do třicetileté války i další vývojové etapě od třicetileté války do současnosti. Usporádání vlastních popisů jednotlivých měst a městeček je abecední. U každého místa je uveden současný okres, u místních částí též obec, panství v r. 1848, politický a soudní okres v roce 1934 a původní česká, latinská a německá označení názvu obce v písemných pramenech. Stručné dějiny popisovaných měst a městeček jsou zaměřeny především na jejich správní vývoj, ze současnosti jsou zdůrazněny hospodářské aspekty rozvoje měst, především rozvoj průmyslu. Cennou součástí popisu je obsáhlá bibliografie veškeré základní literatury o příslušné obci.

Připojená tabulka základních údajů o městech a městečkách zachycuje poslední německý název, data nejstarší písemné zprávy, povýšení městečka případně na město a zřízení MěstNV a počet obyvatel v r. 1980. Připojen je slovníček méně známých pojmu.

Publikace se staně jistě vhodnou pomůckou učitelů, kulturních a vlastivědných pracovníků, ale i funkcionářů národních výborů. Pokud nebude vydán slovník českých a moravských měst, který by podal základní informace o jejich politickém, správním, sociálním, ekonomickém, demografickém a kulturním vývoji, měly by příklad Západočeského kraje následovat i kraj je ostatní.

Š-n

ZPRÁVY

Heraldický seriál.

V populárním obrázkovém časopisu "Květy" byl v číslech 30 - 39 v měsících červenci až září v minulém roce uveřejněn desetidílný barevný seriál o heraldice s názvem "Řeč erbů". Autorem je Milan Mysliveček. Jednotlivé části měly tato téma: 1) Sestkání. Úvod do heraldiky. 2) Lev (pojednává jak o českém lvu tak o typech heraldických lvů). 3) Když se rodí legendy... (pojednává se o rytířské kultuře a štítech). 4) Pověst a znak (tato část pojednává vedle jiných rodů též o Pernštějnech a dále pak o přilbách a klenotu). 5) Růže-pětilistý květ (Vítkovici-Rožmberkové). 6) Na počátku byla pečeť (zabývá se hlavně městskými znaky, o pečetích je tu jen krátká zmínka). 7) Znamení kalicha (zde se hovoří též o značích Tábora, Kutné Hory, Plzně, dále pak o Čapkovi ze Sán a o husitských hejtmanech). 8) Čechy a štít (obrazy štitů patří pražským malířům, Ševcům, Tkalcům a pokrývačům). 9) Zlomený kord (pojednává se o 17. století, štítonoších a korunách), 10) Praha - matka měst (hovoří se též o úpadku heraldiky a probírá se další vývoj heraldiky a vývoj našeho státního znaku, obě až do současnosti. Je zde též zmínka o znaku Králova Pole z r. 1907, který měl obsahovat též husitský palcát).

Každá jednotlivá část se skládá ze statí o českých dějinách (zde je uvedeno i několik pověstí), z tabulky se znaky měst, šlechty a s mluvicími znameními (těchto znaků je celkem 261, poslední uvedené jsou nebarevné) a z heraldické symboliky dle Palivcovy "Heraldické symboliky" z r. 1978. Symbolika je uspořádána abecedně, písmena A-Ž. Část s městskými znaky má tabulku se znaky, kde na nich byly vyobrazeny např. stavby, symbol někdejšího držitele města, zaměstnání

městského obyvatelstva atp. Každá část je, mimo uvedené tabulky, bohatě tématicky ilustrována, a má vždy i několik ilustrací k českým dějinám.

Autor v úvodu seriálu podotýká, že je určen propagovat heraldiku především mezi školní mládeží. Tento úmysl se mu podařil. O tento, zcela popularizující seriál, byl, jak jsme se sami mohli přesvědčit veliký zájem mezi mládeží i u široké veřejnosti. Můžeme říci, že k popularizaci heraldiky přispěl. Ovšem při popularizační práci je nutno vycházet z úrovně té které vědní discipliny. Z tohoto pohledu je zde velká řada zkreslených nepřesných informací i zjevných omylů, což čest našemu heraldickému bádání nedělá.

Fr. Špírk

O znaku Varšavy v československém rozhlasu.

Také ve vánočním programu rozhlasové stanice Hvězda byla připomenuta heraldika v pořadu Ze zápisníků zahraničních zpravodajů dne 25.12.1984. Polský zpravodaj informoval o vzniku hlavního města PLR, vývoji vzhledu sirény a její symbolice.

jlb

Je Konfuciův rod nejstarší na světě?

Londýnský časopis The Guardian z 9.10.1984 přinesl zprávu o oslavách 2535. výročí narození starověkého čínského filosofa Konfucia, čínsky Kchung-u-c' (552 - 479 př.n.l.), které se uskutečnily v jeho rodném městě Kchu-fu dne 21.9.1984. Převezetí záštity čínskými státními orgány bylo ve světě chápáno jako odčinění útoků na Konfuciovo učení v období tzv. kulturní revoluce.

Pro genealoga je pozoruhodné, že ve zmíněném městečku Konfuciovi potomci vládli přes 2 500 let a oslav se též zúčastnila téměř 70 letá Kchung-Te-mao, která představuje 77.

generaci Konfuciových potomků v přímé větvi. V současné době ve městě a okolí žije 100 000 jeho potomků. Srovnání rodu-kmenu potomků Konfucia a nejstarších evropských rodů vypadá jako porovnání keříků s mocným dubem. Konfuciův rod je bezpochyby jedním z nejstarších známých rodů na světě.

jlb

Potomci českého rodu v Turecku.

Jednou ze zemí, kam se během staletí Češi a Moravané dostali a usadili, bylo Turecko. Zpravodaj Rudého práva (RP z 16.1.1985) v Pohlednici z Turecka uvádí zajímavou reminiscenci na český původ jednoho tureckého rodu.

V rámci reforem prezidenta Atatürka po první světové válce se všem obyvatelům přidělovala občanská příjmení. Dědeček Safíze Dvorakoglu si byl vědom, že kořeny jeho rodu sahají do Čech, které mu splývaly s osobou světově známého hudebního skladatele Antonína Dvořáka. Z tohoto důvodu přijal příjmení Dvorakoglu.

A tak nositelé jednoho z nejrozšířenějších českých příjmení mají svého jmenovce i ve vzdálené orientální zemi.

jlb

Nové známky.

Počet městských znaků na čs. známkách již dosáhl 55. Tradiční emise byla v únoru rozšířena o známky se znaky Trnavy, Kamýku nad Vltavou a Havířova. Všechny známky vycházejí v nominální hodnotě 50 hal. a jsou doplněny obálkami, které přinášejí ukázky pečetí uvedených měst. Tvůrcem známk je J. Herčík, který je autorem všech dosud vyšlých známk s heraldickou náplní. V průběhu let výtvarné zpracování známk doznalo již třetí podobu a emisní plány na příští pětiletka počítají s pokračováním v této tradici.

H.

Druhé rodové setkání žarošických a vicemilických Vlachů a
spřízněných rodin.

Dne 15. září 1984 se konala v sále základní školy v Žarošicích (okr. Hodonín) na počest 100. narozenin paní Marie Mendlíkové (nar. 23.6.1884), roz. Vlachové, již druhé setkání žarošických a vicemilických Vlachů, Konečných a Grycových i jiných spřízněných rodin s Vlachovými (prvé se konalo v r. 1976), které navštívilo celkem 207 příslušníků těchto rodin včetně jejich dětí. O organizování obou těchto setkání, která jsou v našich zemích téměř jedinečným zjevem, měl největší zásluhu známý vlastivědný a regionální pracovník Jaroslav Vlach (nar. 1913) ze Šternberka, který k této příležitosti sestavil i cenný vývod a rozrod žarošických Vlachů a spřízněných rodin, který přetiskujeme v příloze. Na této besedě došlo především k administrativní prezenci podle rodových větví Jiřího Vlacha z Vícemilic z rodu Melichara Vlacha, větve Františky Konečné, roz. Vlachové z rodu téhož a větve Kateřiny Grycové, roz. Vlachové a konečně z větve Antonína Vlacha z č. 191 z rodu M. Vlacha i větve Antonína Vlacha z č. 32 z rodu Františka Vlacha, načež následovala odborná část jednání.

V něm Jaroslav Vlach přečetl výsledky svého genealogického zkoumání o rodu Vlachů (nejstarším byl Bartoloměj Vlach, jenž se tu v r. 1746 oženil) od r. 1720, po přeslici od r. 1643 a seznámil přítomné s výtěžky pátrání k dějinám spřízněných rodů. Pak následovala moje úvaha o významu rodopisu pro současné naše demografické a historické bádání.

Po společném obědě došlo k pietní návštěvě místního hřbitova a k návštěvě vlastivědného památníku obce.

Uvedená beseda je příkladem, jak spojovat genealogickou práci se společenskými setkáními spřízněných rodin a jak provozovat úctu k práci našich již dávno zesnulých předků přesně v duchu Havlíčkova národnoveckého odkazu.

Jan Skutil

Příloha k článku na s.									
VÝVOD A ROZROD ŽAROŠICKÝCH VLACHŮ A RODU PŘIBUZNÝCH									
(sestavil) Jaroslav Vlach)									
Od pokolení IV. nahoru je vývod Od pokolení IV. dolů je rozrod									
<p style="text-align: center;">Zikmund Pavel z Krumlova 1663-28.1.1749</p> <p style="text-align: center;">Straka Pavel z Brtník 1643-7.2.1683</p> <p style="text-align: center;">Kokorský Václav 1704-23.8.1744</p> <p style="text-align: center;">Smetálová 1683-14.2.1763</p> <p style="text-align: center;">Mosát Jakub 1702-12.2.1762</p> <p style="text-align: center;">Vlach Bartoloměj +1720 +12.4.1778 položník, Žarošice</p> <p style="text-align: center;">Vlach Karel, položník, Žarošice *3.11.1748 +20.6.1824</p>									
<p style="text-align: center;">Klára Vavřík 1663-8.1.1753</p> <p style="text-align: center;">Strakova Dorothea 1682-16.2.1692</p> <p style="text-align: center;">Klára Václav 1702-16.2.1753</p> <p style="text-align: center;">Straka Pavel z Brtník 1643-7.2.1683</p> <p style="text-align: center;">Kokorský Václav 1704-23.8.1744</p> <p style="text-align: center;">Smetálová 1683-14.2.1763</p> <p style="text-align: center;">Mosát Jakub 1702-12.2.1762</p> <p style="text-align: center;">Vlach Bartoloměj +1720 +12.4.1778 položník, Žarošice</p> <p style="text-align: center;">Vlach Karel, položník, Žarošice *3.11.1748 +20.6.1824</p>									
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 33%;">Vlachová Veronika *7.1.1726 †26.2.1787</td> <td style="width: 33%;">Kolorský Tomáš položník *26.12.1708 +31.10.1775</td> <td style="width: 33%;">Klámová Marianna *12.12.1715 +14.3.1787</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1.2.1722</td><td style="text-align: center;">24.11.1706</td><td style="text-align: center;">19.1.1771</td></tr> </table>				Vlachová Veronika *7.1.1726 †26.2.1787	Kolorský Tomáš položník *26.12.1708 +31.10.1775	Klámová Marianna *12.12.1715 +14.3.1787	1.2.1722	24.11.1706	19.1.1771
Vlachová Veronika *7.1.1726 †26.2.1787	Kolorský Tomáš položník *26.12.1708 +31.10.1775	Klámová Marianna *12.12.1715 +14.3.1787							
1.2.1722	24.11.1706	19.1.1771							
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 33%;">Fiala Matouš, trádlec a strážce Silničné na Silničné *1749 †29.11.1826</td> <td style="width: 33%;">Fialová Katerina, Silničná strážce Silničné na Silničné *1749 †29.11.1826</td> <td style="width: 33%;">Anna, roz. Fr. Novotný *1749 †1.12.1823</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">8.11.1746</td><td style="text-align: center;">24.10.1733</td><td style="text-align: center;">24.10.1770</td></tr> </table>				Fiala Matouš, trádlec a strážce Silničné na Silničné *1749 †29.11.1826	Fialová Katerina, Silničná strážce Silničné na Silničné *1749 †29.11.1826	Anna, roz. Fr. Novotný *1749 †1.12.1823	8.11.1746	24.10.1733	24.10.1770
Fiala Matouš, trádlec a strážce Silničné na Silničné *1749 †29.11.1826	Fialová Katerina, Silničná strážce Silničné na Silničné *1749 †29.11.1826	Anna, roz. Fr. Novotný *1749 †1.12.1823							
8.11.1746	24.10.1733	24.10.1770							
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 33%;">Vlach Tondáš, trádlec na Silničné *13.12.1773 Žarošice +28.11.1839 Silničná</td> <td style="width: 33%;">Vlach Melichar, trádlec, *5.1.1814 na Silničné, † 16.3.1875 ve Zdravé Vode</td> <td style="width: 33%;">Vlach František, trádlec, * 17.10.1816 na Silničné, † 12.1.1883 v Žarošicích</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">111</td><td style="text-align: center;">25.1.1810</td><td style="text-align: center;">Fialová Katerina, Silničná *10.4.1787 †</td></tr> </table>				Vlach Tondáš, trádlec na Silničné *13.12.1773 Žarošice +28.11.1839 Silničná	Vlach Melichar, trádlec, *5.1.1814 na Silničné, † 16.3.1875 ve Zdravé Vode	Vlach František, trádlec, * 17.10.1816 na Silničné, † 12.1.1883 v Žarošicích	111	25.1.1810	Fialová Katerina, Silničná *10.4.1787 †
Vlach Tondáš, trádlec na Silničné *13.12.1773 Žarošice +28.11.1839 Silničná	Vlach Melichar, trádlec, *5.1.1814 na Silničné, † 16.3.1875 ve Zdravé Vode	Vlach František, trádlec, * 17.10.1816 na Silničné, † 12.1.1883 v Žarošicích							
111	25.1.1810	Fialová Katerina, Silničná *10.4.1787 †							

Děti Melichara VLACHA (1814-1875) a Marianny roz. Střeštíkové z Uhřic (1814-1889) (pokračování na s. 91)		
V	JIŘÍ 1841 - 1907 Františka Rybníkářová z Násedlovice 1841 - 1915	FRANTIŠKA 1844 - 1924 KONEČNÝ František ze Zdravé Vody 1839 - 1916
VI	Jejich děti: JOSEF 1869 - 1957 Anna Ortlová, 1870-1952	Jejich děti: FRANTIŠKA 1863 - 1924 HOVADÍK Josef, 1863-1940
VII	Děti: JOSEF 1899-1978 FRANTIŠKA Zajíčková 1901-1983	Děti: MARTIN 1889-1971 ANDĚLA Svobodová 1901-1947
VI	TEREZIE 1874 - 1917 ŠTROF Josef 1874-1918	ANEŽKA 1865 - 1939 NĚMEC Havel 1837-1926
VII	Děti: HILDA Štrofová 1905 EMMA Rosenichová 1906-1958	Děti: ANDĚLINA KONEČNÁ 1895-1913
VI	OSVALD 1877 - 1961 Filomena Tichá	KAREL 1868 - 1933 JANA Zezulová 1873-1964
VII	Děti: VILMA Lipenská 1903 OSVALD 1906-1969	Děti: MARIE Kolaříková 1900-1978 BOHUMIL 1902-1976 ANEŽKA Kozáková 1909-1974 RŮZENA Hanáková 1914
VI	ANTONIE 1880 - 1923 VENERA Tomáš 1875-1958	FRANTIŠEK 1873 - 1941 Kolaříková Barbora 1882-1959
VII	Děti: BEDŘICH 1902 JOSEF 1904-1953	Děti: LUDVÍK 1903-1962 FRANTIŠEK 1905-1948 KAREL 1907 JOSEF 1909 JAN 1912 ARNOŠTKA Sedláčková 1914 MARIE Manová 1917
VI	MARIE 1884 Mendlík Karel 1886-1943	TEREZIE 1880 - 1959 ŘÍČÁNEK Josef 1880-1956
VII	Děti: MARIE Stuchlíková 1911 ANEŽKA Mendlíková 1912 HEDVIKA Vodáková 1916 VLASTA Bublíková 1920	Děti: ANTONÍN 1908-1970 JAROSLAV 1910-1983
VI		MARIE 1883 - 1942 POLÁK Jakub 1879-1918
VII		Děti: MARIE Světničková 1907 ANEŽKA Světničková 1910-1972

Děti Melichara VLACHA (1814-1875) a Marianny roz. Střeštíkové z Uhřic (1814-1889)
pokračování ze s. 90

V	KATERÍNA 1849 - 1914 GRIC Michal ze Zdravé Vody 1849 - 1917	ANTONÍN 1852 - 1917 Terezie Chocholková ze Žarošic 1850 - 1929
VI	ANNA 1875 - 1938 SCHEJBAL Josef 1875 - 1961 Děti: MÁRIE Hádliková 1901 ANNA Bernatová 1902 BOHUMÍR 1903-1982 JAN 1905-1945 FRANTIŠEK 1908	FRANTIŠKA 1877 - 1932 ONDRAČEK František 1878-1926 Děti: ALŽBĚTA Floriánová 1905 RŮZENA 1907-1923 ALOIS 1908-1978 JOSEF 1911 VLASTA Caklová 1912 ANNA Procházková 1914 BOHUMÍL 1918 MOJMÍR 1922
VII	KATERÍNA 1879 - 1929 FLODR František 1876-1928 Děti: ALOIS 1906-1949 RŮZENA Konečná 1916-1983	JOSEF 1880 - 1964 Marie Králíčková 1884-1974 Děti: JOSEF 1902 FRANTIŠEK 1908 JAROSLAV 1915
VI	ANDĚLINA 1884 - 1952 1. PIKOLA Stanislav 1882-1915 2. DUBSKÝ Josef 1889-1971 Děti: 1. FRANTIŠEK 1911-1980 1. OLDŘICH 1913-1967 1. STANISLAV 1914-1953 2. JOSEF 1917	ARNOŠT 1882 - 1968 1. Marie Žaroská 1883-1912 2. Terezie Konečná 1889-1952 Děti: 1. Šk. Řehůřková 1907-1976 2. JAROSLAV 1913 2. BOŽENA Sedláčková-Švaňhalová 1915-1982
VI	JOSEF 1888 - 1954 Katerína Vyhánková 1894-1980 Děti: JOSEF 1920	FRANTIŠEK 1886 - 1963 Antonie Mazlová 1888-1979 Děti: RUDOLFA Portová 1914
VII	MARIE Koblížková 1921 ANNA Tichá 1923 PAVLA 1893 - 1921 ZEZULA František 1886 Bezdětná	Vratislav 1918 František 1920-1977
VI		PETR 1889 - 1945 Marie Vacková 1892-1958 Bezdětná
VII		MARIE 1893 - 1962 BENĚŠ Josef 1891 - 1981 Děti: KVĚTOSLAVA 1922-1980 PŘEMYSL 1926

	Děti Františka VLACHA (1816–1883)	1. s Rosinou roz. Mořešovou (1809–1862) 2. s Terezií roz. Loubalovou (1836–)
V	<p>1. FRANTIŠEK 1849 – 1931 1. Anna Žároská 1854–1908 2. Františka Kozáková 1867–1921 3. Františka Jašková 1870–</p> <p>Děti:</p> <p>1. ARNOŠTKA 1890– zemřela v Americe</p> <p>Z druhého a třetího manželství děti nevzšeły</p>	<p>2. JOSEF 1864–1865</p> <p>2. VÁCLAV 1866–1892 (četník u hradní stráže ve Vídni, zeměl svobodný)</p> <p>Děti:</p> <p>MARIE Válková 1927 JOSEF 1930 JAN 1937</p> <p>KAREL 1905 – 1980 Válková AURELIE 1912–1974 Děti:</p> <p>KAREL 1955 JAROSLAV 1940 TEREZIE Rážicková 1940 ANNA VESTINA 1908–1972 CYRIL 1909–1930 RUŽENA 1913 Máříšán Josef 1907–1974 Děti: RUŽENA Janotová 1939 ANNA Fribová 1941 JOSEF 1944 JINDŘIŠKA Lukáčová 1947</p>

KRONIKA

K 75. narozeninám PhDr. Jaroslava Orla.

Život jubilujícího československého etnografa a lidový-chovného pracovníka PhDr. Jaroslava Orla, člena našeho klubu, lze charakterizovat symbolicky výrokem řeckého malíře ze 4. století "Nulla dies sine linea" a zvýraznit takto jeho vše-stranné životní úsilí, jemuž se dostalo již mnoha kritických a záslužných hodnocení.¹⁾

Zájem dr. J. Orla o naši genealogii určovalo jeho zaměření na studium tradiční lidové kultury, ve které je rod a rodi-na nositelem tradice. S aplikováním tohoto názoru se setkal již ve svém nejútlejším dětství na Vsetínsku, kde se narodil dne 3.2.1910 v Lačnově a kde na národopisně bohatém Valašsku pozoroval, jak se zásluhou jednotlivých rodů v lidovém prostředí udržel kroj, národní píseň, hudba, tanec a lidové výtvarné umění. Život a dílo nositeli těchto tradic za-znamenal v řadě studií, jejichž součástí jsou vlastně rodo-pisné medailony, jak je tomu např. ve statích o krojovém krejčí z Valašských Klobouk, o malířce kraslic M. Gavalové, o Alžbětě Landsfeldové, o Michalu Žitníkovi a j. ²⁾

Základní vliv na formování Orlova zájmu o lidovou kulturu mělo sice bezesporu vesnické prostředí jeho rodné obce na jižním Valašsku v kulturní oblasti napojené na Bílé Karpaty, kde od mládí mezi zemědělským lidem poznával v den-ním životě lidovou kulturu jako prazáklad kultury celonárodní, ale vlastní počátky jeho odborné etnografické práce jsou spojeny s jeho činností ve slováckém muzeu v Uherském Hradišti (1940-1945). V tomto významném slováckém městě se stal zakladatelem a prvním předsedou družstva SLUM (Slovácké lidové umění moravské) v němž se již v r. 1943 konala za jeho předsednictví společná důvěrná porada odborných pracovníků z Moravy a z Čech, jejíž ideové a organizační závěry vešly

do mezinárodně významného zákona č. 110/45 Sb., jímž bylo zřízeno Ústředí lidové a umělecké výroby. Zákon umožnil stanovit směry civilizačního technického pokroku tak, aby neohrozil živoucí lidové umění. Jeho smyslem byla kromě plnění výrobních úkolů rovněž nutnost udržet lidové výtvarné umění tam, kde má své přirozené kořeny. Se znepokojením sledoval dr. Orel možnosti poškození tradičních forem lidového umění, tohoto významného úseku kulturního dědictví, kterému by bez vědomé péče mohlo být vystaveno. Proto jako člen kolektivu odborníků, pod vedením národní umělkyně Eleny Holéczyové z Bratislavы, spolupracoval na Memorandum o zajištění vývojových předpokladů lidového výtvarného umění a lidové umělecké výroby v ČSSR, které bylo předloženo ministerstvu kultury v Bratislavě v roce 1978 a České národní radě v Praze v r. 1979. Memorandum je podnětným a historickým dokumentem.

K významným pracovním přínosům jubilantovým patří, že jako spoluzařadatel ÚLUV a jeho pracovník v letech 1946-1972 přispěl nejen k položení základů této činnosti, ale především vyhledáváním lidových tvůrců v terénu zajišťoval i organizační výstavbu této státní instituce. Jeho formy koordinace výzkumu, vývoje a výroby se staly koncepcí ÚLUV, stejně jako myšlenka rekonstrukcí lidových tkanin, obnovení již zaniklé šití a vyvazované batiky, akce 15 000 nových krojů, zařazení starobylé karpatské techniky práce "na stativcoch" do současné užitnosti, dále vyhledávací soutěže o nejkrásnější kraslice v Československu, kde rozpracoval jejich koncepci i soutěžní řád a celkem osmkrát vedl seminář k výstavám vyhodnocených kraslic v Uherském Hradišti, v Praze, v Gottwaldově, v Rožnově pod Radhoštěm, ve Vnorovách, v Hodoníně, v Libotenicích a na Litoměřicku a nejnověji ve Veselí nad Moravou v letech 1945-1984. Dnešní kraslicové soutěže v českých zemích i na Slovensku vycházejí z Orlový myšlenky, že kraslice jako jeden z nejvýznamnějších dokladů lidového výtvarného umění je třeba udržet, chránit a rozvíjet v podmírkách dnešního života a zapojit jejich tvorbu do činnosti mládeže jako

vzácné kulturní dědictví v rámci projektu Mládež a kultura. Z finanční dotace, kterou dr. J.Orel získal ze státních prostředků porozuměním zatím nedoceněného příznivce a propagátora lidového umění JUDr. Jindřicha Mayera z Brna, byl proveden rozsáhlý výzkum lidové hmotné kultury v Československu a to od východního Slovenska přes Moravu až po Šumavu. V padesátých letech jej prováděl tým odborníků a to: ing. V.Bouček z Uherského Hradiště, dr. Ema Marková z Bratislavu a dr. J.Orel, CSc. z Brna. Výzkum poskytl základní přehled o lidové výrobě v Československu a zařadil získané starší výrobky do rozsáhlé a pro další výrobu nezbytné dokumentace ÚLUV v Praze, v Brně, v Uherském Hradišti a v Bratislavě.

Významným detailem z jubilantovy činnosti je také, že v padesátých letech svým odborně fundovaným memorandem přispěl k zabezpečení trvalé existence sklářské hutě ve Škrdlovicích na Žďáru, založené v roce 1939 sklářským odborníkem Emanuelem Beránkem a jeho bratry. Tato dnes patří k významným sklářským hutím Uměleckých řemesel s vysokou výtvarnou úrovní a světovým exportním programem. Rovněž zabezpečil po dohodě se státními orgány v Ostravě další výrobu ručně zpracovaného papíru ve Velkých Losinách, mající své základy v 16. století.

Do národopisné literatury vřadila dr. Jaroslava Orla kniha o lidovém umění textilním, vydaná v r. 1956 v pražské Artii ve třech samostatných knižních jazykových verzích: Textile Folk Art v angličtině, L'art populaire ve francouzštině a v německém titulu Volkskunst und Gewebe. Ke spolupráci k ní přizval prof. dr. Antonína Václavíka. Ohlas knihy v zahraničí byl mimořádný, jak ji např. hodnotil prof. dr. Robert Wildhaber ze Švýcarska. Krajský národní výbor v Brně za ni udělil oběma autorům krajskou cenu, na světové výstavě v Bruselu v roce 1958 byla v souboru 30 knih Artie vyznamenaných Velkou světovou cenou. Nejnovější kniha s Orlovým textem "Lidové kroje na Hodonínsku" vyšla v roce 1979 a 1982 nákladem 35 000 výtisků.

Jubilant externě přednášel na universitě v Brně (1955, 1956), na Humboldtově universitě v Berlíně (1957) a v etnologickém institutu university v Uppsale (1976). Jeho knihy a studie vyšly v jazyce českém, slovenském, ruském, anglickém, francouzském, německém a švédském.

Znalost světových jazyků a vědecká fundovanost byly před-pokladem, že byl ministerstvem kultury vysílán jako československý delegát na mezinárodní kongresy antropologických a etnografických věd v Moskvě a Leningradě (1964), v Tokiu a v Kjótu (1968). Jeho mezinárodně úspěšný referát Metody výzkumu a dokumentace lidového umění v Československu zařadila vědecká rada IX. ICAES v Chicagu mezi studie 31 významných vědců z celého světa, jejichž kongresové referáty vyšly ve sborníku The Visual Arts, Plastic and Graphic (Chicago 1979).

Nemenší význam má i jeho iniciativa na VII. MKAEN v Moskvě v roce 1964. V kongresovém referátu podal návrh, aby při UNESCO byla zřízena světová komise pro lidové umění a lidovou uměleckou výrobu a národní komise pro tyto obory v jednotlivých členských státech. Návrh byl přijat, zařazen do kongresových usnesení a cele publikován v časopise Dekorativnoje iskusstvo SSSR, 12, 1965. Dnes není publikována nová-torská práce, kterou vykonal jako jednatel sekce pro lidovou kulturu v tehdejší Zemské kulturní radě v Brně. Bez práce této vzorové sekce vedené renomovanými vědci, a tehdy po osvobození jediné v celém Československu, si nelze představit budování základů dnešní národopisné činnosti v podmírkách ČSSR.

Dr. Jaroslav Orel obdržel kromě krajské ceny za národně písané dílo i řadu čestných uznání i zahraniční pocty. Jeho biografie byla zařazena do Mezinárodního životopisného slovníku, vydávaného v Cambridge v Anglii (Dictionary of International Biography, Volume XVI, 1980) a do mezinárodní biografie Kdo je kdo v Evropě (Who is who in Europe, 5e Edition Waterloo, Belgie, 1983, s.1629).

Jubilant je členem Výtvarné komise Sm KNV při Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, členem výtvarné ko-

mise ONV Brno-venkov, stálým členem odborné poroty celostátní soutěže ETNOFILM ROŽNOV. V tisku je jeho rozsáhlá práce "Lidový kroj na Závřtí". Připravuje knihu "Dějiny organizované péče o lidovou výrobu v českých zemích", která dosud chybí v naší literatuře a kterou v poválečné době pomáhal angažovaně utvářet svou systematicky integrovanou prací.

A.B.Král - Jan Skutil

Poznámky:

- 1) Zdeněk Mišurec, 60 let dr. Jaroslava Orla. Český lid. Praha 1970, s.318-319. - Zdeněk Orliček, Jaroslav Orel se dožil 3. února 1970 šedesáti let. Umění a řemesla. Praha 1970, s.62. - František Kalesný, PhDr. Jaroslav Orel 65 ročný. Slovenský národopis. Bratislava 1975, s.473-474. - Milan Smýkal, PhDr. Jaroslav Orel se dožil 70 let. Slovácko 1980, s.116-117. - František Kalesný, K sedmdesátinám PhDr. Jaroslava Orla. Národopisné aktuality. Strážnice 1980, s.125. - A.B.Král, Ve službě národopisu. K sedmdesátinám PhDr. Jaroslava Orla, nar.3.2.1910 v Lačnově, okr. Vsetín. Vlastivědný věstník moravský 1980, s.235-240. (s výběrovou bibliografií).
- 2) Jaroslav Orel, Krojový krejčí z Valašských Klobouk. Umění a řemesla, Praha 1959 - týž, Malířka kraslic Marie Gavalová. Národopisné aktuality, Strážnice 1966 - týž, Alžběta Landsfeldová. Vlastivědný věstník moravský. Brno 1980 - týž, Z historie ručního sítěkování na Českomoravské vrchovině. Vlastivědný věstník moravský, Brno 1982 - týž, Michal Žitník. Národopisné aktuality. Strážnice 1983.

Jiřina Valíčková.

Své významné životní jubileum oslavila loni také naše členka Jiřina Valíčková z Ostrova nad Ohří. Naše jubilantka se pro vzdálenost bydliště našich schůzek a přednášek nezúčastňuje, ale bedlivě sleduje činnost heraldiků a genealogů ve svém rodném městě Brně; s řadou brněnských členů klubu se zná z ostravských setkání genealogů a heraldiků a přispívá do klubového zpravodaje GHI zprávami o literatuře a její informace přetiskují i jiné oborové časopisy.

Jiřina Valíčková se narodila v Brně v rodině učitele češtiny a dějepisu Augustina Prachaře (1888-1976), známé brněnské osobnosti a historického spisovatele. Rodinné prostředí mělo vliv na získání počátečních zájmů o historii. Po absolvování reform. reál. gymnásia v Brně - Králově Poli další plány na studium přerušila válka a totální nasazení pověstného čtyřiadvacátého ročníku. Po osvobození naslouchala J. Valíčková přednáškám prof. Jindřicha Šebánka na brněnské univerzitě (1945-1947) a jemu vděčí i za první zájem o heraldiku jako pomocnou vědu historickou.

Zájem o historii a heraldiku neopustil J. Valíčkovou ani po přerušení studií, sňatku a odstěhování se za manželem do Ostrova nad Ohří. Zde byla zaměsthána od roku 1948 plných 33 let v koncernu Uranového průmyslu jako referentka pro právní dokumentaci a od roku 1960 jako knihovnice a informační pracovnice.

Douthající zájem o historii a heraldiku rozdmýchalo založení Genealogické a heraldické společnosti v Praze, jejíž členkou se stává brzy po založení a následuje členství v dalších obdobných společnostech u nás i v zahraničí. GHS Praha využila profese knihovnice a inf. pracovnice a J. Valíčková se věnovala bibliografické a dokumentační práci pro společnost. A naopak informace o vydávané heraldické a genealogické literatuře u nás poskytuje Jiřina Valíčková i zahraničním společnostem.

Tyto informace jsou důležité pro rozšíření odborného obzoru našich členů, zejména v zahraniční odborné literatuře, kde je mnohdy otištěna řada bohemickálních prací se vztahem k heraldice i genealogii, kterých může užít i badatel u nás a vyvarovat se případné duplicitní práci.

Do hlubších genealogických výzkumů svého rodu se Jiřina Valíčková zatím nepouštěla. Připomeneme však tradice rodu, z kterého vyšla aspoň tak, jak se dochovala v ústním podání a ze vzpomínek jejího otce, brněnského spisovatele Augusta Prachaře. Rod Prachařů pochází z Babic u Brna, kde dosud žije jeho velmi rozvětvené příbuzenstvo. Jako první tohoto jména je v Babicích doložen Jiří Prachař (? - 1843), který koupil r. 1820 usedlost č. 31 a 32. Dle tradice přišel Jiří Prachař do Babic jako vandrovní krejčovský tovaryš z Kostelce na Hané. Usadil se někdy po roce 1780 u krejčovského mistra v Babicích v č. 32. Když dosáhl vojenského věku, musel jako přistěhovalý na vojnu, odvedli ho v železech drábi z pozořického panství. Jiří prý však dráby v hospodě v Kanicích opil, utekl jim a schoval se v polích v hromadě olámaných makovic. Vrátil se do Babic, tam se u kováře zbavil pout a s pomocí svého mistra uprchl do bezpečí na Slovensko. Tam žil několik let. Byl pracovitý a spořivý, takže se mohl po několika letech se slušným jménem vrátit do Babic a jako majetný člověk se nemusel bát odvodu. V roce 1820 zůstala bez dědice chalupa č. 31 a Jiří Prachař ji koupil spolu se stavením svého bývalého mistra v Babicích č. 32. Od té doby žijí a pracují Prachařové na této usedlosti dodnes; stavení č. 32 sloužilo jako výměnkářská chaloupka.

Po Jiřím Prachařovi převzal usedlost jeho syn Petr Prachař, narozen v Babicích 24.6.1824. Petr měl kromě hospodářství obchod s potravinami a kořalkou. Jak je vidět, nemohla chudá babická půda dobře uživit rodiny čtvrtláníků a domkařů a tak již tehdy, jako pak po celé 19. století až do združstevnění ve století dvacátém, měli babičtí malorolníci zpravidla ještě druhé zaměstnání. U Prachařů to byli krejčí, obchodník,

truhlář. Řada obyvatel Babic pracovala na stavbě železniční trati Brno - Blansko, kterou prováděla ve čtyřicátých letech minulého století italská firma Talachini. Italští traťoví dělníci a barabové nakupovali v krámku Petra Prachaře potraviny a kořalku a protože byl Petr výborný hráč na křídlovku, často se zde sedělo a zpívalo dlouho do noci. A také vypravovalo o stavbě trati a o častých neštěstích při tvrdé práci barabů. Několik italských dělníků bylo zavaleno balvany při odstřelu skály pod blanenským hradem. Stavba dráhy přinesla vítané hotové peníze do vesnice a mnoha obyvatelům značné přilepšení. Za manželku pojal Petr Františku, rodem Kučerovou, narozenou 26.ll.1823 v Blansku. Při zrušení roboty r. 1848 musel Petr Prachař dle listiny o vyproštění z roboty splatit za usedlost č. 31 dvěstě šedesát šest zlatých do dvaceti let. Petr však měl již splaceno v roce 1856.

Na usedlosti pak hospodařil s P. Prachařem jeho starší syn Jiří, narozený v Babicích 18.4.1850. Jiří Prachař se vyučil stolařem. Když se jeho mladší bratr Jan vrátil z vojny, rozhodl otec, že usedlost povede Jan a Jiří se odstěhoval s rodinou r. 1888 do Brna-Židenic. Janovi potomci hospodaří na usedlosti č. 31 v Babicích dodnes a jsou to vesměs zase Janové.

Stolař Jiří Prachař měl se svou manželkou Kateřinou roz. Blatnou, nar. v Babicích 31.1.1851, celkem 11 dětí. Poslední dítě byl pozdější učitel a spisovatel Augustin Prachař, otec Jiřiny Valíčkové.

Augustin se narodil 26.3.1888 ještě v Babicích. Po studiích se stal učitelem na dívčí měšťanské škole na Starém Brně, později působil jako ředitel měšťanské školy na ulici Veveří v Brně. Do podvědomí Brňanů vstoupil Augustin Prachař svými historickými pracemi o dějinách Brna a Králova Pole a některými bibliofiliemi. Pro mládež napsal povídky o K.Kolumbovi a o Karlu st. z Žerotína a vydal některé učebnice a v roce 1936 vyšla jeho bibliofilie věnovaná vzpomínce na císaře Napoleona.

Po sňatku s Anastázií, roz. Hájkovou, nar. 10.4.1889 v

Brně-Králově Poli, se odstěhoval Augustin Prachař do Králova Pole, kde žil do r. 1964. V tomto roce umírá manželka a Augustin odjíždí ke své jediné dceři Jiřině do Ostrova nad Ohří, kde umírá 18.7.1976 ve věku 88 let. Je pohřben na hřbitově v Brně-Kr. Poli. Druhá dcera A. Prachaře zemřela v mladistvém věku 8 let.

Z deseti Augustinových sourozenců se dožil dospělého věku pouze bratr Josef (nar. 1886 - + asi 1970). Po prodělané spále v dětství se stal hluchoněmým a nezanechal potomků.

A tak jméno naší dnešní jubilantky nese v ženské formě jméno patrona rodu Prachařů - sv. Jiří, i když brněnská větev rodu vymřela už v jedné generaci.

Jméinem výboru Genealogického a heraldického klubu v Brně přejeme Jiřině Valičkové mnoho zdraví, úspěchů a radosti z vykonané práce ve prospěch heraldiky a genealogie.

Vilém Walter

Rodokmen Jiřiny Valíčkové.

Jiří Prachař

* ? - + 1843 Babice

↓

Petr Prachař

* 24.6.1824 - + 5.5.1907

Babice

Babice □ Babice

Fr. Kučerová

* 26.11.1823 - + ?

Blansko

↓

Jiří Prachař

* 18.4.1850 - + 1908 Brno

Babice

□ Brno-Židenice

Kateřina Blatná

* 31.1.1851 - + 1931 Brno

Babice

□ Brno-Židenice

↓

Augustin Prachař

* 26.3.1888 - + 18.7.1976

Babice

Ostrov n.o.

□ Brno-Kr.Pole

Anastázie Hájková

* 10.4.1889 - + 3.5.1964

Brno-Kr.Pole Brno

□ Brno-Kr.Pole

Vlasta

28.7.1921 - + 25.6.1929 Brno

Brno

□ Brno-Kr.Pole

Jiřina Valíčková

* 21.4.1924 Brno

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ INFORMACE

Vydává jako interní tisk pro potřebu členů v nepravidelných
lhůtách Genealogický a heraldický klub při ZK ROH Královopolských strojíren v Brně, Palackého 78

Odpovědný redaktor: František Špirk

Redakční rada:

JUDr. Jiří L. Bílý, Jiří Hanáček, PhDr. Adolf B. Král, CSc.,
PhDr. Tomáš Krejčík, PhDr. Ivan Štarha, Vilém Walter.

Obálka:

Kresba znaku Miroslav Pavlů, výtvarné řešení Jiří Hanáček

**Bezplatný odběr vázán na zaplacení ročního členského
příspěvku.**

370004785